SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SEVGİ EĞİTİMİ

Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY
Uzman Gönül YILDIRIM

İKSAD
Publishing House

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SEVGİ EĞİTİMİ

Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY[1]
Uzman Gönül YILDIRIM[2]

DOI: https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10680596

[1] Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. gulersoy74@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-0338-1366

[2] Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. gonul44t83@gmail.com. Orcid ID: 0000-0002-6254-3276

Copyright © 2024 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2024©

ISBN: 978-625-367-626-1
Cover Design: İbrahim KAYA
January / 2024
Ankara / Türkiye
Size = 16x24 cm

ÖNSÖZ

Sevgili Okuyucularımız,

Sevgi, insanoğlunun varoluşundan bu yana hayatımızı şekillendiren, bizi bir arada tutan ve ilişkilerimize anlam katan evrensel bir dil gibidir. Sevgi, birbirimizi anlamamıza bir arada yaşamamıza katkı sağlar. Ailemizde, ilişkilerimizde, işlerimizde ve toplumsal yaşantımızda sevgi, ilişkilerimizi değerli kılar. Bir insanın yaşamındaki en değerli deneyimlerden biri, sevildiğini bilmektir. Sevgi, bir kişinin değerli olduğunu hissettiren büyülü bir dokunuştur. Sevgi, insanlık tarihi boyunca var olan ve her dönemde önemli olan evrensel bir duygudur. Özellikle son yüzyılda yaşanan toplumsal, kültürel, teknolojik ve psikolojik değişim, sevginin algılanışının ve öneminin daha fazla ciddiye alınması gerektiğini göstermektedir.

Yaklaşık üç yıl boyunca yerli ve yabancı kaynaklar taranarak şekillenen bu kitap çalışmasında sosyal bilgiler eğitimine, tarihçesine, sosyal bilgiler öğretimindeki yaklaşımlara, değer ve değerler eğitimi yaklaşımlarına, sevgi ve sevgi türlerine, sevgi eğitimi ve bileşenlerine değinilmiştir. Devamında sevgi eğitimi ve sosyal bilgiler ilintisine vurgu yapıldıktan sonra tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Sevgi ve sevgi eğitiminin öneminin toplum tarafından daha fazla bilinmesi ve benimsenmesi için okulöncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretim kurumlarında sevgi eğitimi ayrı bir ders olarak okutulmalı ve bu derste sevginin önemi ile ilgili bilgilere geniş çaplı yer verilmelidir.

Bu kitap çalışması Gönül Yıldırım'ın 2023 yılında Prof. Dr. Ali Ekber Gülersoy danışmanlığında Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı kapsamında yürüttüğü *"Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sevgi Eğitimi"* başlıklı yüksek lisans tezinin bir bölümünün düzenlenmiş ve geliştirilmiş halidir. Bu kitabın değerler eğitimi, sevgi eğitimi, sevgi değeri, sevginin birey ve toplum için önemi ile ilgilenen araştırmacılara, eğitimcilere, yöneticilere faydalı olması temennimizdir.

Sevgi ve saygılarımızla…

Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY

Uzman Gönül YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**
GİRİŞ 5
BÖLÜM 1 8
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ 8
1.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi 8
1.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Amacı ve Önemi 9
1.3. Dünya'da Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi 11
1.4. Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi 12
BÖLÜM 2 15
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ 15
2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Amacı 15
2.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar 16
2.2.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler 17
2.2.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler 19
2.2.3. Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler 20
BÖLÜM 3 ..... **22**
DEĞER NEDİR? **22**
3.1. Değer Nedir? 22
3.2. Değerlerin Özellikleri 23
3.3. Değerlerin Sınıflandırılması 24
3.3.1. Spranger Değer Sınıflaması 24
3.3.2. Rokeach Değer Sınıflaması 25
3.3.3. Schwartz Değer Sınıflaması 25
3.4. Değerler Eğitimi ve Değer Öğretimi Yaklaşımları 26

3.4.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Telkin Yoluyla Öğrenme).....26
3.4.2. Değerleri Açıklama Yaklaşımı (Değerleri Belirginleştirme).....27
3.4.3. Değerler Analizi Yaklaşımı.....27
3.4.4. Değer Öğretiminde Bütüncül Yaklaşımlar.....28
3.4.4.1. Karakter Eğitimi Yaklaşımı.....28
3.4.4.2. Ahlaki Gelişim Yaklaşımı.....29
BÖLÜM 4 31
DEĞERLER EĞİTİMİ VE SOSYAL BİLGİLER.....31
4.1. Değerler Eğitimi.....31
4.1.1. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi.....32
4.1.2. Değerler Eğitiminin Bileşenleri.....33
Değerler eğitiminin bileşenleri aile, okul, öğretmen ve çevresel faktörlerdir (Şekil 1).....33
4.1.2.1. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü.....33
4.1.2.2 Değerler Eğitiminde Okulun Rolü.....34
4.1.2.3. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü.....36
4.1.2.4. Değerler Eğitiminde Çevrenin Rolü.....38
4.2. Değerler Eğitiminde Karşılaşılan Problemler.....39
4.3. Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Dersi.....40
4.3.1. Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı....41
4.3.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Değerler Eğitimi.....42
BÖLÜM 5 65
SEVGİ NEDİR? 65
5.1. Sevgi Nedir?.....65

5.1.1. Sevgi Türleri 67
5.1.1.1. İnsan Sevgisi 68
5.1.1.2. Hayvan Sevgisi 69
5.1.1.3. Doğa Sevgisi 70
5.1.1.4. Kardeş Sevgisi 71
5.1.1.5. Arkadaş Sevgisi 71
5.1.1.6. Tanrı ve Din Sevgisi 72
5.1.1.7. Aile Sevgisi 73
5.1.1.8. Vatan Sevgisi 74
5.1.2. Sevgi Değerinin Önemi ve İşlevi 74
5.1.2.1. Sevgi Değerinin Bireysel Önemi ve İşlevi 75
5.1.2.2. Sevgi Değerinin Toplumsal Önemi ve İşlevi 77
BÖLÜM 6 79
SEVGİ EĞİTİMİ 79
6.1. Sevgi Eğitimi 79
6.1.1. Sevgi Eğitiminin Amacı ve Önemi 80
6.1.2. Sevgi Eğitimi ve Aile 81
6.1.3. Sevgi Eğitimi ve Okul 82
BÖLÜM 7 ..... **83**
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ VE SEVGİ EĞİTİMİ İLİŞKİSİ **83**
7.1. 2023 Yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sevgi Değeri ve Eğitimi 83
7.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Sevgi Değeri ve Eğitimi 87
7.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sevgi Eğitimine Yönelik Örnek Bir Ders Planı 104

7.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sevgi Eğitimine Yönelik Bir Ders Etkinliği.....106
7.5. Sosyal Bilgiler Öğretimi Kapsamında Sevgi Eğitiminde Kullanılabilecek Bazı Öğretim Yöntem ve Teknikler-Materyaller110
BÖLÜM 8 114
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 114
8.1. Tartışma ve Sonuç 114
8.2. Öneriler 115
KAYNAKÇA 99

GİRİŞ

"Sevgi, insanlığın dayandığı en büyük hakikattir."
Samuel Smiles

Yaşamın teknik, teknolojik ve dijital iş dünyasına hapsolduğu, yaşamsal faaliyetlerin aceleye getirildiği, sakinliğin, dinginliğin ve çoğu kez düşünmenin rekabet ortamında göz ardı edildiği günümüz dünyasında insanlar acılar, yokluklar ve yoksunluklar içerisinde kalmaktadır (Veysal, 2010, s.50). Bireyin bir makine veya robot olmaması nedeniyle hızla gelişen, değişen, mekanikleşen ve küreselleşen bu dünyaya uyum sağlama sürecinde yaşadığı ve yaşayacağı fiziksel ve ruhsal sorunlar göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Meydan, 2014, s.94-96). Biyolojik bir canlı olduğu kadar manevi, ruhsal ve aşkın yönleri olan insan, popüler kültürün ve endüstri çağının, tüketim toplumuna yetiştirmeye çalıştığı sadık bir üyeden çok daha fazlasıdır (Tüfenkçi ve Çetin, 2017, s.497).

Bugünün dünyasında maddi bakımdan gelişen insanların manevi yönden yaşamış oldukları sorunlar ve huzursuzluklar, devletleri bu sorun ve huzursuzlukların nasıl giderilebileceğine dair çözüm önerileri aramaya yöneltmektedir (Kurtoğlu, 2019, s.59). Özellikle karakter gelişimini henüz tamamlayamayan gençlerde ve çocuklarda dünyada ve toplumlarda yaşanan psikolojik değişim ve dönüşümlere ayak uydurma noktasında ciddi sıkıntılar gözlenmektedir (Yiğittir ve Öcal, 2010, s.408). Bu bağlamda bu sorunlar ile yüzleşen devletler fertlerine geçmişlerinde var olan millî değerler ile diğer kültürler arasında ortaklık teşkil eden bazı evrensel değerleri kazandırma çabasına girişmişlerdir (Kurtoğlu, 2019, s.56-59). Nitekim değerler toplumu ayakta tutan, toplumda huzur ve barış ortamının oluşmasına, devam etmesine katkı sağlayan ve insanları ortak paydada buluşturan önemli etmenlerdir (Ersoy ve Şahin, 2012, s.1535).

Devletler okullar kanalıyla hazırlamış oldukları eğitim-öğretim programları ile değerlerin aktarımı amaçlarını yerine getirmektedirler. Türkiye'de de bu amacı yerine getirmesi planlanan ders programları değişikliği, 2004 yılında sosyal bilgiler dersi başta olmak üzere, fen bilimleri, hayat bilgisi, din kültürü ve ahlak bilgisi vb. gibi derslerde değerlere yer verilmesi ile başlamıştır (Yiğittir, 2010, s.209). Değerlerin bireylere aktarılması ve

öğretilmesi bağlamında aile ve çevre faktörünün dışında eğitim kurumlarının önemi yapılan bütün araştırmalarda ulaşılan nihai sonuçtur. Bununla birlikte okulları değer aktarımı ve öğretimi konusunda aile ve çevre faktöründen ayıran en önemli husus okullarda formal eğitimin verilmesidir (Bursa ve Köse, 2017, s.341).

Toplumu ve insanı anlamanın temeli sayılan sosyal bilgiler, bireyin içinde yaşadığı toplumu anlamlandırabilmesi ve tanıyabilmesi, yaşadığı kültürün sürekliliğini ve yeniden inşasını sağlayabilmesi, içinde yaşadığı toplumun nasıl bir uygarlık zeminine yaslandığını fark edebilmesi ve bu zemini devam ettirebilmesinin yollarını bireye öğretme konusunda mihver olan derslerden birisidir (Yeşilyurt, 2020, s.452). Bu sebeple toplumu ve bireyleri ortak paydada buluşturan değerlerin öğretilmesi hususunda sosyal bilgiler dersi oldukça önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler yaşamı konu alan ve toplumsal ilişkileri anlamayı hedefleyen bir ders olduğu için değer temelli bir yaklaşımı içermesi kaçınılmazdır (Yaşar ve Çengelci, 2012, s.3). Bu bağlamda Türkiye ve dünyadaki diğer ülkelerin öğretim programları incelendiğinde sosyal bilgiler dersi programlarında çeşitli değerlerin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir (Bursa ve Köse, 2017, s.341-343).

Türkiye de son dönemlerde özellikle önem arz etmesi sebebiyle Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18 Temmuz 2017 tarihinde "Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine" başlığı ile yayınladığı raporda öğrencilere aktarılması hedeflenen millî, manevi ve evrensel değerlerin on ana başlık altında toplanmış olması önemli bir gelişmedir. Ders müfredatlarında öğrencilere aktarılması hedeflenen bu on kök değer: "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik" olarak sıralanmıştır (MEB, 2017, s.7). Müfredatta öğrencilere aktarılması hedeflenen on kök değerin taşıdığı anlam ve davranışa yansıması sonuçları ve önemi bakımından sağlıklı bir birey ve sağlıklı bir toplum için oldukça önemlidir. Nitekim gitgide küçülen ve küreselleşen günümüz dünyasında bireylerin huzur, güven, barış, dayanışma ve kardeşlik içerisinde yaşamaları giderek zorlaşmaktadır. Hâlbuki bireylerin insani yaşam koşullarında ruh sağlıklarını koruyup geliştirmeleri sadece sevgi, huzur ve güven dolu bir ortamda mümkündür. Birey için eşsiz ve hayati öneme sahip olan bu konuyu eğitim bilimlerinin yeterince ele almamış olması ise son derece ilginçtir (Ergen,

2006, s.147). Tüm kişisel ve terapötik deneyimler, hak edilmiş olsun olmasın, sevginin neleri başardığını ve sevgisizliğin nelere mâl olduğunu ortaya koymuştur (Maslow, 2001, s.18). Diğer bütün duygular gibi sevgi de zaman içerisinde öğrenilebilecek bir duygudur. Bu nedenle çocukların eğitim-öğretim süreçlerinde üzerinde önemle durulması gereken ve onlara yaşamları boyunca lazım olacak bir eğitim vardır. Bu da "Sevgi Eğitimi"dir (Türkoğlu, Tofur ve Cansoy, 2012, s.2255-2256). Sevginin bulunmadığı eğitimde dâhil olmak üzere tüm ortamlarda, korku, endişe, sıkıntı gibi psikolojik semptomlara rastlamak mümkündür. Sevginin egemen olduğu ortamlarda olumlu bir etkileşim ve atmosfer oluşur. Sevgi dolu bir ortamda insanlar kendilerini güvende hisseder, kendilerini özgürce ifade edebilir ve açık bir iletişim kurabilirler. Bu tür bir ortamda neşe, espritüel, canlı ve güven veren bir atmosfer oluşur (Özmen, 1999, s. 194-196).

Bu çalışma ile gelişen, değişen ve dönüşen günümüz dünyasında manevi yoksunluk içerisinde ruhsal olarak birtakım sıkıntılar yaşayan bireylerin ve toplumların bu sorunları çözmelerinin gerekliliği, eğitim-öğretim faaliyetlerinin bu süreçte önemli rol üstlenmesi, sosyal bilgiler dersinin yaşamı konu edinmesi ve değer aktarımı hususunda ana derslerden biri olması sebebiyle bu alanlarda yapılan çalışmaların düzenlenerek bir kitapta toplanması amaçlanmıştır.

BÖLÜM 1
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

1.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi

Sosyal bir varlık olan insan olaylar ve anlamlar dünyasında yaşar (Adler, 2021, s. 11). Yaşadığı toplumun bir parçası olarak insanın olayları ve olguları anlamlandırıp, içselleştirmesi topluma uyum sağlaması açısından oldukça önemlidir. Nitekim toplumsal anlayış ve uyum olmadan ortak çıkarlar doğrultusunda sürdürülebilir bir yapı inşa etmek oldukça güçtür (Parker, 2015, s.3). Bu uyumu sağlamanın ve bireyi bu alanlarda bilgilendirmenin önemli yollarından biri ise kuşkusuz eğitimdir (Güçlü, 2019, s.47). Eğitim bir yetiştirme ve besleme sürecidir (Dewey, 2001, s.5). Eğitimin önemli bir amacı, öğrencilerin sürekli değişen bir topluma başarılı bir şekilde katılmalarına yardımcı olacak bilgi, beceri, tutum ve değerleri geliştirmelerini sağlamaktır (Jadallah, 2000, s.222). Sosyal bilgiler dersi bu amaca hizmet eden ana derslerden birisidir. Sosyal bilgilerin belirtilen ilk amacı "dünyayı anlamak"tır. Sosyal bilgiler müfredatı "anlama" terimini bilinçli olarak kullanır çünkü sosyal bilgilerde öğrenme olgusal bilgiyi basitçe ezberlemekten daha fazlasını içerir (Barr, 1997, s.6). Bu nedenle sosyal bilgiler dersi iyi bir okul müfredatının merkezinde yer alır çünkü burada öğrenciler dünyayı, insanları, yerleri, kültürleri, sistemleri görmeyi ve yorumlamayı öğrenirler. Aynı zamanda sosyal bilgiler dersi öğrencilerin dünyayı anlamalarına, önemsemelerine, halk sahnesinde yerlerini almalarına, derin ve bilinçli düşünmelerine yardım eder (Parker, 2014, s.3-4).

Ayrıca sosyal bilgiler özellikle tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, psikoloji, devlet, antropoloji ve ilgili konulara odaklanan dersleri içeren geniş bir çalışma alanı için kapsayıcı bir terimdir (Russell and Waters, 2023, s.20). Bu nedenle sosyal bilgiler farklı insanlar için farklı anlamlar ifade eder. Sosyal bilgilerin, nasıl tanımlanacağı ve rasyonalize edileceği konusunda bir fikir birliğine varamama geçen yüzyılın büyük bir kısmını karakterize etmiştir (Hertzberg, 1981, s.1-19). Bu sebeple sosyal bilgilerin alan yazında birden fazla tanımına rastlamak mümkündür. Bireysel yaşamlar ve çoklu kültürler tanımlarla iç içedir. Bir nevi bakış açıları ve yargılar tanımlar ile çeşitlenir (Nelson, 2001, s.16).

Ulusal ve uluslararası alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler; "İnsan ve toplumun uyum içerisinde yaşamasına olanak sağlayan belli başlı kaideler bütünüdür" şeklinde tanımlanır (Sönmez, 2005, s.27). Nelson (Nelson, 2001, s. 31)'a göre sosyal bilgiler, insan sorunlarının ve çatışan çıkarların incelenmesidir. Dunn (1916, s. 9)'a göre sosyal bilgiler, içeriğinin insan, toplum ve toplumsal organizasyonlar olduğu bilimler bütünüdür. Ross (2006, s. 5)'a göre sosyal bilgiler, öğretme ve öğrenmeyi, dünyayı anlama ve dönüştürme sürecindeki sorunları ortaya koymayı ve analiz etmeyi gerektiren etkinlikler toplamıdır. Barr (1997, s. 6)'a göre ise sosyal bilgiler, insan davranışı hakkında kavramlar, anlayışlar ve genellemeler geliştirmek ve düşünen, sorumlu vatandaşlar yetiştirmekle ilgilidir. Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi ise (National Council for Social Studies-NCSS) sosyal bilgileri, yurttaşlık bilincini geliştirmek için sosyal ve beşerî bilimlerin ortak çalışması olarak ele almıştır (Doğanay, 2008, s.78). Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) sosyal bilgileri; "Bireyin toplum hayatı içerisinde var oluşunu kabullenmesine yardımcı olmak amacıyla sosyal bilimleri (coğrafya, tarih, sosyoloji, felsefe, ekonomi, antropoloji, psikoloji, siyaset vb.) içeren, öğrenme alanlarını ünite veya tema altında birleştiren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini geçmiş ve gelecek bağlamında incelemek üzere oluşturulmuş bir derstir" şeklinde tanımlamıştır (MEB, 2018, s.10).

Bu tanımlardan yola çıkılarak sosyal bilgiler, çocukların ezberlemesi için gerçekler derlemesinden daha fazlasıdır; insanların, yerlerin ve olayların nasıl oluştuğunu ve insanların birbirleriyle nasıl ilişki kurabileceklerini ve birbirlerinin ihtiyaç ve arzularına nasıl cevap verebileceklerini anlamaktır. Sosyal bilgiler aynı zamanda farklı bakış açılarının ve kültürel inançlara saygının nasıl geliştirildiğidir. Kısacası, sosyal bilgiler geçmiş, şimdiki ve gelecekteki toplumların kültürel, ekonomik, coğrafi, politik ve sosyolojik yönlerinin incelenmesidir denilebilir (Farris, 2015, s.21). Sonuç olarak sosyal bilgiler tanımları üzerindeki tüm tartışmalar, alanın gelişiminin değerli ve önemli parçalarıdır. Sosyal bilgilerin ne olduğu ya da ne olması gerektiği konusunda meşru ve açık bir anlaşmazlık içinde işleyen yerinde ve değerli bir diyalektik vardır, bu da alanla ilgili düşünceleri geliştirir (Nelson, 2001, s.33).

1.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Amacı ve Önemi

Tarihi süreç boyunca farklı dinler, filozoflar, ideolojiler, felsefe ve düşünce akımları, eğitimin amacı, içeriği, yöntemleri ve değerleri üzerine çeşitli tezler ve görüşler sunmuştur (Şişman, 2022, s.4). Düşünce tarihi boyunca farklı şekillerde tanımlanan eğitim, en geniş anlamıyla, yaşamın ve toplumsal devamlılığın aracıdır (Dewey, 2001, s.9). Dünyaya gelindiği zaman sahip olunmayan ve büyüdükçe gereksinim duyulan her şey insana eğitimle verilir (Rousseau, 2017, s.59). Eğitim bir nevi bilgili olanın daha bilgili hale gelmesidir. Öğrencilerin halihazırda sahip oldukları bilgiye ek olarak daha fazlasını öğrenmelerini sağlar. Çocuklar daha bilgili hale gelir çünkü önceki bilgileri, sonraki bilgilerin kök salabileceği verimli bir tohum yatağı görevi görür (Parker, 2014, s.). Geleneksel yaklaşıma göre eğitim; toplumun bekasını ve kültürel geleneklerin korunmasını sağlama, yeni kuşaklara yurttaşlığı öğretme ve onlarda yurttaşlık bilinci yaratma, ahlaki eylemin temel ilkelerini aktarma, mesleki eğitim verme ve sağlıklı bireyler yetiştirme gibi amaçlar güder (Cevizci, 2010, s.177). Ayrıca bugünün dünyasında toplumların yapı ve kaynaklar açısından karmaşık hale gelmiş olması, resmî veya kasıtlı öğretme ve öğrenme ihtiyacının da buna paralel artış göstermesine sebebiyet vermiştir (Dewey, 2001, s.14). Bunun neticesinde küresel rekabet ortamında yarışan devletler, ulaşmak istedikleri siyasi, sosyal, maddi ve teknik alanlardaki hedeflerin kaynağını eğitilmiş ve nitelikli insan gücünde bulacakları hususunda ortak bir bilince erişmişlerdir. Nitelikli insan gücüne giden yol da eğitim sisteminden geçer (Yeşilyurt, 2020, s.452). Güçlü kavram ve bilgilerle donatılmış zihinler yeni fikirlerin filizlenmesi için verimli bir zemin teşkil eder (Parker, 2014, s.1-29). İnceleme alanı insan ve toplum olan sosyal bilgiler eğitimi ise bu amacın merkezinde yer almalıdır. Çünkü sosyal bilgiler, insanların, nasıl yaşadıklarının ve insanların birbirleriyle nasıl geçindiklerinin geniş tabanlı bir keşfidir ve sosyal bilgiler eğitimi aynı gezegeni paylaşan insanların birbirine bağlılığını vurgulayan küresel bir odağa sahiptir (Zarillo, 2012, s.3-5).

Sosyal bilgiler eğitiminin, bir toplumdaki vatandaşların kendilerini, başkalarının yaşamlarını ve çevreyi etkileyen konularda nasıl karar verdiklerini ve bu bilgiyi gelecek için akıllıca kararlar almak adına nasıl kullanabileceklerini inceleyen bir çalışma alanı olması toplumsal gelişim için oldukça önemlidir (Farris, 2015, s.21). Aynı zamanda sosyal bilgiler eğitimi,

ülkelere dünyalarına basit olmayan ve düşünceli bir şekilde yaklaşan, aktif, verimli, eleştiren, sorgulayan ve etik çocukların yetiştirilmesi yönünde etkili bir alan olacağı umudunu sunar (Mindes, 2014, s.3-4). Sosyal bilgiler eğitiminin önemli bir amacı da öğrencileri uluslararası gelişmeleri anlamlandırmak için gerekli araçlarla donatmak ve öğrencilerin dünyayı ve nasıl olduğunu anlamalarına yardımcı olacak sorular sormaktır (Dunn, 1916, s.9). Ayrıca sosyal bilgiler dersi, bireylerin, yakın çevrelerini, bölgelerini, ülkelerini ve dünya üzerindeki yerlerini anlamaları ve değerlendirmeleri için gereken bilgileri sunmayı amaçlayan önemli bir ders olarak kabul edilir. Bu ders, öğrencilerin toplumsal ve kültürel bağlam içinde düşünme becerilerini geliştirmeye yardımcı olmayı amaçlar, aynı zamanda onların dünya sakinleri olarak etkili ve sorumlu bir şekilde topluma katkı sağlamalarını da teşvik eder (Hanaylı, Öztürk, Baysan ve Vural, 2020, s.235).

Sosyal bilgiler eğitimi güçlüdür ve hangi nedenle olursa olsun bu eğitime erişememek entelektüel, sosyal ve ahlaki açıdan bazı olumsuzluklara neden olur. Çünkü tarih anlayışı olmadan bilgelik olamaz; coğrafi anlayış, kültürel veya çevresel zekâ, ekonomik anlayış olmadan, kaynakların mantıklı kullanımı ve karar vermede rasyonel yaklaşım, dolayısıyla gelecekte olamaz. Aynı şekilde yurttaşlık anlayışı olmadan demokratik yurttaşlar ve dolayısıyla demokraside olamaz. Sosyal bilgiler eğitimi bu yüzden önemlidir (Parker, 2014, s.4).

Özetle sosyal bilgiler dersi, olayları ve sorunları geniş kapsamlı bir bakış açısıyla değerlendirmeyi içeren bir yaklaşımı benimser. Bu dersin amacı, öğrencilerin etkili vatandaşlar olmalarını sağlamak için gerekli bilgi, beceri ve değerleri geliştirmelerine yardımcı olmaktır (Fredericks, 2007, s.32).

1.3. Dünya'da Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler dersinin kökeni Amerika Birleşik Devletleri'ne dayanmaktadır. Sosyal bilgiler kavramı ilk kez 1905 yılında bir eğitimci olan Thomas Jesse Jones tarafından ortaya atılmıştır. Daha sonra resmî olarak 1913 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde kullanılmaya başlanmıştır (Dunn, 1916, s.10). Sosyal bilgiler kavramının ortaya çıkması ve ders programlarında yerini almasında ABD'de ortaya çıkan ilerlemeci eğitim felsefesinin etkisi büyüktür (Saxe, 1991, s.17). Sosyal bilgiler, ilk kez 1916 yılında Amerika'da okullarda ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Söz konusu

süreçte sosyal bilgiler ile ilgili tüm gelişmeler Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi (NCSS) tarafından yürütülmüştür (Turan ve Ulusoy, 2018, s. 6).

Dünya'da sosyal bilgiler alanının gelişmesine bakıldığında bu alana katkı sağlayan dört önemli olay sıralanabilir. Bunlardan birincisi; 18. yüzyılda eğitim alanında meydana gelen gelişmeler ve yeniliklerdir. İkincisi, sanayi inkılabı ile toplumsal alanda yaşanan hızlı değişimlerdir. Üçüncüsü, Fransız ihtilali ile dünyaya yayılan ve toplumsal alanda değişimlere neden olan milliyetçi düşüncelerdir. Dördüncüsü ise, tüm bu tarihsel değişim ve gelişmeler ile sosyal bilimler alanında yaşanan önemli dönüşüm ve gelişmelerdir (Aslan, 2016, s.8-9). Bu gelişmelerle birlikte 1900'lü yıllardan bugüne uzanan süreçte sosyal bilgiler öğretim programında biçim ve içerikte yaşanan kalıcı değişiklikler, sosyal bilgiler alanına temel değişikliklerden daha fazla katkı sağlamıştır. Tarihsel gelişime bakıldığında sosyal bilgiler öğretim programının temel biçimi 1940'lı yıllarda şekillenmeye başlanmıştır denilebilir (Thornton, 2005, s.46). Özellikle II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle sosyal bilgiler eğitiminde bir dönüşüm yaşanmıştır. Klasik vatandaşlık eğitimi misyonundan vazgeçilerek sosyal bilim dallarının öğretimine ağırlık verilmeye başlanmıştır (Saxe, 1991, s.24). 1960'lı yıllara gelindiğinde ABD'de "yeni sosyal bilgiler eğitimi" hareketi ortaya çıkmıştır. 1975'lere gelindiğinde ise ülke çapında "yeni sosyal bilgiler eğitimi hareketi" tamamen sona ermiştir (Tarman ve Acun, 2010, s.6). 1980'li yıllarda ise ABD'de klasik sosyal bilgiler eğitimine dönüş olmuştur. Tarih, coğrafya derslerine ağırlık verilmiş ve bu alanlar vatandaşlık aktarımında bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır (Aslan, 2016, s.9-10). 1994'ten sonra klasik sosyal bilgiler anlayışı terk edilmiş "yapılandırmacılık" eğitim yaklaşımının benimsendiği disiplinler arası ve öğrenci merkezli bir sosyal bilgiler eğitimine geçilmiştir (Keskin, 2020, s.22).

Özetle sosyal bilgiler anlayışı ABD'de doğup, farklı olaylar, görüşler ve yaklaşımlar süzgecinden geçip gelişen bir alan olarak bugün Türkiye'de de benimsenen ve öğretim programlarında yerini alan bir ders olmuştur (Öztürk ve Deveci, 2011, s.30).

1.4. Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Türklerin tarih sahnesine çıktıkları dönemden itibaren toplumsal bilgi ve becerileri çocuk ve gençlere öğretmeye çalıştıkları bilinmektedir (Sözer, 1998,

s.5). Eski Türk devletlerinden Osmanlı Devleti zamanına gelindiğinde de sosyal bilgiler eğitiminin önceki Türk devletlerinde olduğu gibi toplumsal değerlerin dini inançlar ile verildiği bir sistem dahilinde yürütüldüğü görülmüştür (Deveci, 2018, s. 15). Devamında sosyal bilgiler kapsamında değerlendirilen tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi gibi derslere ise Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde (1876-1909) uygulanan programlarda yer verildiği tespit edilmiştir (Keskin, 2020, s.22). Ayrıca Osmanlı Devleti döneminde sosyal bilimlerin ilk kez ülke sınırlarına girmeye başlaması askeri alanda yapılan yenilikler kapsamında açılan askeri eğitim kurumları ile olmuştur ve sosyal bilimlere ait bazı konular o dönemde açılan "Mühendishaneler" ve "Mekteb-i Tıbbiye"nin programlarında yer almaya başlamıştır (Aslan, 2016, s.6-7). 1913'te ise ilköğretim geçici kanunu (Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati) çıkarılmıştır ve bu kanunda sosyal bilgiler alanına dahil olan tarih ve coğrafya derslerinin yanında Malumatı-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye dersleri de programlarda yerini almıştır (Akyüz, 2012, s.34).

Türkiye'de sosyal bilgilerin bir ders olarak ilk ortaya çıkışı 1968 öğretim programıyla olmuşsa da aslında kökeni çok daha eskilere dayanır (Akpınar ve Kaymakçı, 2012, s.608). İlerlemeci eğitim felsefesinin kurucularından olan John Dewey' in 1924 yılında Türkiye'yi ziyaretinden sonra Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminin ABD odaklı bir gelişim gösterdiği bilinmektedir (Keskin, 2014, s.230). Türkiye'de sosyal bilgilerin ilk tanımlarının 1957'den sonra yapılmaya başlandığı söylenebilir (Dilek, 2016, s.9). Bu tanımları ilk yapanlardan biri Galip Karagözoğlu'dur. Karagözoğlu (1977)'na göre sosyal bilgiler; sosyal bilimler alanından seçilmiş, öğrencilerin seviyelerine göre basitleştirilmiş konuları içeren ilköğretimde okutulan bir dersin adıdır (Köken, 2002, s.94).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türkiye'de sosyal bilgiler kapsamına giren derslerden olan coğrafya, tarih ve yurttaşlık bilgisi dersleri 1924, 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948 programlarında tek disiplin olarak ayrı ayrı okutulmuştur (Sönmez 2005, s.33). Cumhuriyet'in ilânından itibaren yayınlanmaya başlayan programlarda kademeli bir şekilde klâsik müfredat anlayışının terk edilmeye çalışıldığı görülmektedir. (Keskin, 2009, s.112). Örneğin 1926 tarihli programda ilkokulların temel amacı, yeni neslin çevresine uyum sağlayarak toplumsallaşmasını sağlamak olması sebebiyle programa tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri konulmuştur (Deveci, 2018, s.15).

Cumhuriyet döneminde yayınlanmış ilkokul programları arasında en önemli olanı 1968 programıdır denilebilir. Çünkü bu program Cumhuriyet tarihindeki en uzun ömürlü ilkokul programıdır. Bu programda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri sosyal bilgiler adı altında birleştirilmiş ve ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır. Ayrıca bu programda ilk kez sosyal bilgilere ait amaçlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır (Keskin, 2009, s.110-111).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin önemli dönüm noktalarından biri ise 1980 yılındaki askeri müdahale dönemidir. Bu dönemde 1968 ilkokul programının uygulanmasına devam edilmiş, ortaokul programına ise Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programları eklenmiştir (Keskin, 2002, s.87-88). 2000'li yıllardan sonra eğitimde yaşanan küreselleşme ile ilerlemeci eğitim felsefesinin yerine yapılandırmacı anlayışla 2005 tarihli sosyal bilgiler programı hazırlanmıştır (Keskin, 2020, s.13). Bu öğretim programı anlayış olarak çağdaş sosyal bilgiler kavramını genel özellikleriyle yansıtmaktadır. Disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmış söz konusu programın içeriği NCSS tarafından önerilen program standartlarını büyük ölçüde taşımaktadır (Doğanay, 2008, s. 79-80). 2015 yılına kadar uygulanan bu programdan sonra 2017 yılında yeni bir taslak program hazırlanıp 2018 yılında düzenlenerek uygulanmaya başlanmıştır (Tay, 2017, s.466). Sözü edilen sosyal bilgiler öğretim programda 2023-2024 eğitim-öğretim yılından itibaren bir revizyon daha gerçekleştirilmiştir (MEB, 2023).

BÖLÜM 2
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Amacı

Eğitim ve öğretim kavramları sıklıkla birbirleriyle ilişkilendirilir, ancak aralarında belirli farklar vardır. Öğretim eğitimin bir parçası olarak değerlendirilebilecek özel bir süreçtir. Öğretim, bilgi ve becerilerin bireylere aktarılmasını içerir. Öğretim, genellikle bir öğretmen ya da eğitmen tarafından planlanan ve uygulanan bir öğrenme sürecini ifade eder. Sınıf içi dersler, atölye çalışmaları, seminerler ve eğitim programları öğretim faaliyetlerine örnek olarak verilebilir. Öğretim, belirli hedeflere yönelik olarak planlanan, sınırlı ve özgül davranış değişikliklerini amaçlayan bir süreçtir. Bu bağlamda, öğretim genellikle eğitimin bir unsuru olarak düşünülür. Eğitim geniş kapsamlı bir süreç iken, öğretim bu sürecin içinde belirli bir rol oynar ve bireylere belirli konularda bilgi ve beceri kazandırmayı hedefler (Dirik, 2005, s.5-6).

Sosyal bilgiler öğretimi ise, öğrencilere toplumsal yaşam, tarih, coğrafya, ekonomi, siyaset, kültür gibi konularda bilgi kazandırmayı ve onları bu konularda düşünmeye teşvik etmeyi amaçlayan bir süreçtir. Bu öğretim, ilköğretim seviyelerinde uygulanır ve sosyal bilimlerin çeşitli alanlarını içerir. Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin 1968 yılında programa girmesi, bu dersin toplumda bilinçli ve sorumlu bireyler yetiştirmeye yönelik bir çabanın bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bu ders, öğrencilere sadece akademik bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda onları toplumsal sorunlarla ilgilenmeye teşvik eden bir rol oynamaktadır (Şimşek, 2020, s.516).

Türkiye'deki sosyal bilgiler öğretim programları, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar bir dizi değişiklik ve güncelleme geçirmiştir. Bu değişiklikler, eğitim anlayışındaki evrimlere, toplumsal ihtiyaçlardaki değişimlere, pedagojik yaklaşımlardaki gelişmelere ve ulusal eğitim politikalarındaki değişikliklere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Sözü edilen değişiklikler, eğitim sistemini sürekli olarak güncel tutma, öğrencilere daha etkili bir eğitim sunma ve toplumun ihtiyaçlarına daha iyi cevap verme amacını taşır. Ayrıca, eğitim programlarındaki gelişmeler, öğrencilerin çağdaş dünyaya uyum sağlamalarını ve katılımcı bir şekilde topluma katkıda bulunmalarını desteklemeyi amaçlar (Sağlam ve İşler, 2022, s.112).

2018 sosyal bilgiler öğretim programında öğrenme-öğretme sürecinde; harmonik, çok disiplinli, genelden özele, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, bütünsel, öğrenci merkezli, öğrenme alanlarına dayalı, değer ve yetkinlikler temelli, bilgi, beceri ve davranış kazandırmaya hedefli bir yaklaşım benimsendiği ifade edilebilir (Öztürk ve Kafadar, 2020, s. 113-114). 2018 ve bu programa göre şekillenen 2023 sosyal bilgiler öğretim programlarında sarmal yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşıma göre, öğrenme sürecinde kazanımlar ve açıklamaların sarmal bir şekilde tekrarlanması önemsenir. Öğrencilerin öğrenmelerini derinleştirebilmeleri ve kavramları daha iyi anlayabilmeleri için konuların birden fazla kez işlenmesi hedeflenir. Ayrıca programda, öğrenme çıktılarının bütünsel bir şekilde kazandırılması da amaçlanır. Bu çıktılar, öğrencilerin bilgi, beceri ve değerlerini içerir. Programın bütüncül yaklaşımı, öğrencilerin sosyal bilgileri anlamalarını, ilişkilendirmelerini ve günlük hayatta kullanmalarını sağlamayı hedefler. Bu nedenle öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif rol almaları teşvik edilir ve kazanımların tek seferde değil, sürekli olarak pekiştirilmesi önemsenir (MEB, 2023, s.3-4).

Sonuç olarak bir ülkenin nitelikli insan gücünü yetiştirmede en önemli kaynaklarından biri olan eğitim sistemi, öğretim programları ile şekillenir. Küresel ölçekte yaşanan gelişmeler, bireysel-toplumsal ihtiyaçların değişmesi, teknolojinin eğitimle bütünleşmesi ve siyasi tutumların değişmesi gibi etkenler doğrultusunda öğretim programlarında değişikliğe gidilmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle yaşanılan dönemin şartlarına ve ihtiyaçlarına göre sosyal bilgiler öğretim programı da zaman içerisinde değişimlere uğrayacaktır (Çoban ve Akşit, 2018, s.481). Bu değişimin yanı sıra sosyal bilgilerin doğasının anlaşılması ve sosyal bilgileri öğretme yollarının uygulanabilir hale gelmesinin önem kazanmasıyla birlikte sosyal bilgiler öğretiminde bazı yaklaşımlar ileri sürülmüştür ve yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Dönmez, 2013, s.16).

2.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar

Dünya'nın genelinde global ölçekte yaşanan değişim ve gelişmeler ülkelerin eğitim politikalarının yanı sıra sosyal bilgiler öğretiminin de amacını, içeriğini ve yöntemini belirleyici etkilere neden olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Eğitim felsefesi ve sosyal bilgiler alanındaki uzmanların müfredat

tasarımları, değerlendirme yöntemleri ve genel eğitim hedefleri gibi konularda farklı görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar, eğitimde çeşitliliğin ve öğrenci ihtiyaçlarına uygun yaklaşımların önemini vurgular. Eğitim sisteminin dinamik ve değişken doğası, uzmanların farklı fikirlere sahip olmasına ve bu fikirlerin zaman içinde evrimleşmesine izin verir. Bu çeşitlilik, genellikle daha etkili ve kapsayıcı bir eğitim ortamı oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Bu nedenle sosyal bilgilerin tarihine bakıldığında 20. yüzyılın başından beri farklı yaklaşım ve anlayışların hâkim olduğunu söylemek mümkündür (Aslan, 2016, s.38).

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımları.

Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımları
Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler
Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler
Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler

Bu anlayışlar içerisinde en yaygın olarak kabul gören Barr, Barth ve Shermis'in tanımlamış olduğu "vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler", "sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi" ve "yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler" yaklaşımlarıdır (Dönmez, 2013, s.16).

2.2.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler

Vatandaşlık eğitimi Yunanistan'da Arkaik Çağ (MÖ 776-479)'da ortaya çıkmıştır ve onu takip eden Klasik Çağ'da gelişme gösterip bu dönemde bazı seçkin düşüncelerin konusu olmuştur. Aynı zamanda hem pedagojik hem de edebi faaliyetler, vatandaşlık statüsünün gelişmesiyle bireylerin bu kapasitede nasıl hareket edeceklerini öğrenmelerini zorunlu kılmıştır. Vatandaşlarını algılanan ihtiyaçlarına göre şekillendirmek bir devletin en olağanüstü kararlı girişimi haline gelmiştir (Heater, 2004, s. 4).

Vatandaşlık eğitimi, tarihin herhangi bir döneminde olduğu gibi bugün de önemlidir. 21. yüzyılın vatandaşları, hızlı değişim, karmaşık yerel, ulusal ve küresel sorunlar, kültürel ve dini çatışmalar ve küresel bir ekonomide ulusların artan karşılıklı bağımlılığı ile başa çıkmaya hazır olmalıdır. Vatandaşlık

eğitimi, birliği sağlamalı ve aynı zamanda çeşitliliği kutlamalıdır (Zarrillo, 2012, s.224). Küreselleşme ve dünya çapındaki göç nedeniyle, dünyanın dört bir yanındaki eğitimciler, küreselleşmenin ulus-devletler içindeki ve arasındaki sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapılar üzerindeki etkisini dikkate almak için vatandaşlık eğitimi kurslarını ve programlarını yeniden düşünmeli ve yeniden tasarlamalıdır. Vatandaşlık eğitimi öğrencilere yardımcı olmalıdır. Vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin dünyayı daha adil hale getirmek ve değiştirmek için harekete geçme taahhüdü geliştirmelerine de yardımcı olmalıdır (Banks and Diem, 2008, s.138).

Alandaki birçok kişi için vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler eğitiminin mihenk taşı olduğu ve gençlerin yurttaşlık bilgisi edinmelerinin birincil yollarından birinin sosyal bilgiler öğretimi olduğunun göz önüne alınması gerektiğini savunur (Miliziano, 2009, s.10). Yurttaşlık eğitimi, demokratik eğitim ve demokratik toplum için esastır (Dewey, 2001, s.28). Aynı zamanda, demokratik vatandaşlık eğitimi bireyi *daha* canlı ve adil bir toplum yönünde hareket ettiren bir akımdır (Parker, 2014, s.19). Öğrenciler doğum, uyruk, belgeler ve basmakalıp sözlerin yeterli olmadığını bilmelidir. Vatandaşlık vaatlerinin, erdemlerinin yerine getirilmesinin tamamlandığını ve bunların süregiden, dinamik bir mücadele olarak kaldığını anlamaları gerekir (Ross, 2006, s.17).

Sosyal bilgiler alanı, öncelikle tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, siyaset bilimi ve ekonomi gibi akademik disiplinlerde kök salmaktadır (Miliziano, 2009, s.1-10). Özellikle vatandaşların eğitiminde sosyal bilgilere verilen merkezi rol, sosyal bilgiler tarihinde oldukça nettir (Hertzberg, 1981, s.3). Vatandaşlık eğitimi sosyal bilgilerin tarihsel olarak baskın gerekçesini temsil eder ve bilgi, beceriler ve değerler içerir. Sosyal bilgilerin amaçlarından biri, gençlerin kamu yararı için bilinçli ve mantıklı kararlar verebilmelerini sağlamaktır. Bu, onların demokratik bir toplumun aktif ve katılımcı vatandaşları olmalarını destekler. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere farklı kültürleri, toplumsal yapıları, siyasi süreçleri ve sosyal sorunları anlama fırsatı sunar (Alazzi, 2004, s.2). Öğrencilerin bakış açılarını genişleterek, yalnızca daha iyi vatandaşlar yaratma misyonunu yerine getirmekle kalmaz, aynı zamanda giderek birbirine bağlı hale gelen bir dünyada aktif olarak yer alacak araçlara sahip vatandaşlar yaratılmasına katkı sağlar (Miliziano, 2009, s.7).

Aslında iyi, etkili veya demokratik yurttaşlık (*resmî olarak nasıl tanımlanırsa tanımlansın)* şeklinde ifade edilen amacına yönelik olarak, bazı tanınmış hükümet veya profesyonel kuruluşlar tarafından onaylanan, resmî olarak önerilen veya yasalaştırılan bir programdır (Ross, 2006, s.5). Ülkeler bu programa zorunlu olarak ihtiyaç duyarlar çünkü; vatandaşın yerine getirmesi gereken işlevler vardır ve bu işlevleri yerine getirme yeteneğinin geliştirilmesi gerekir. Ancak önce bunların ne olduğunun bilinmesi gerekir. Vatandaşın sosyal tutum, değer yargıları, karar verme ölçütleri olmalıdır. Bunları kesin olarak tanımlamadıkça vatandaşı bunlar için etkili şekilde yetiştirmek pek olası değildir. Vatandaş bilgili olmalıdır, ancak vatandaşın bilgiyi nerede ve nasıl kullanacağı öncelikle bilinmelidir ki neyin, ne kadar öğretileceği, nelere odaklanılacağı belirlenebilsin (Bobbitt, 2017, s.57).

Sonuç olarak vatandaşlık eğitiminde önemli bir bağlantı yolu olan sosyal bilgiler müfredatının hedefleri, sosyal anlayış ve yurttaşlık yeterliliğidir. Sosyal anlayış, insanların sosyal dünyalarının bilgisidir. Bu bilgi, öğrencilerin yaşamları ve toplumun ihtiyaçları ile sosyal bilimler ve beşerî bilimlerden alınır. Yurttaşlık yeterliliği, vatandaşlık sorumluluklarını üstlenmeye hazır ve istekli olma durumudur (Parker, 2014, s.8). En genel tabirle vatandaşlık eğitimi, öğrencide sadakat, kabullenme, uyum ve güven duygularının geliştirilmesi ile öğrenciye toplumun geleneksel değer ve inançların kavratılması ile öğretilmesi olarak ifade edilebilir (Açıkalın, 2018, s.64).

2.2.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler

Etkili vatandaş yetiştirmede vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi geleneğine karşı çıkan sosyal bilimciler, etkili vatandaş yetiştirmenin sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler öğretimi geleneği ile mümkün olacağını savunmuşlardır (Tay, 2018, s.11).

1960 yılı sonrası ortaya çıkan bu akım öğrencilere sosyal bilimlerin içeriğinin sosyal bilimci gibi düşünerek öğretilmesi, öğrencilerin araştırma süreçlerini gözlemlemesi, eleştirel düşüncenin temel alınarak sosyal bilimcilerin üzerinde durduğu problemlerin öğrenciye kavratılmasını temel alan bir yaklaşımdır (Dönmez, 2013, s.20). Sosyal bilgilerin öğrencileri küçük sosyal bilimciler olarak görmesi ve öğrenme sürecinde aktif katılımlarını teşvik etmesi yapılandırmacı eğitim anlayışıyla örtüşmektedir. Yapılandırmacı eğitim anlayışı, öğrencilerin bilgiyi aktif bir şekilde inşa etmelerine ve kendi

deneyimleri üzerinden öğrenmelerine vurgu yapar. Bu anlayış, öğrencilerin öğrenme sürecinde bilgileri sadece pasif bir şekilde almak yerine, aktif olarak keşfetmelerini, analiz etmelerini ve değerlendirmelerini hedefler (Kabapınar, 2021, s. 2-3).

2.2.3. Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler

1916 yılında ortaya atılan yansıtıcı araştırma görüşü o yıllarda teorik bir fikir olarak varlığını sürdürmüş ancak uygulamaya konulamamıştır. 1950'ler ve 1960'larda bir grup sosyal bilgiler eğitimcisi bu görüşü yeniden önermiş ve güçlü bir müfredat modeli dizisini oluşturma teşebbüsünde bulunmuşlardır (Dönmez, 2013, s.84). Yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımının temeli John Dewey'in öğrenme ile ilgili yaptığı çalışmalarına dayanmaktadır (Çalışkan, 2021, s.14).

Yansıtıcı araştırma görüşünü savunanlar sosyal bilgiler eğitiminin amaçlarını; öğrencilere problemleri sorgulama ve anlaşmazlıkları araştırma, kişisel çatışmaları ve diğer ikilemleri çözmek için kullanılabilecek olan mantıklı düşünme metodunu öğretmek olarak sıralamışlardır (Dönmez, 2013, s.85-89). Öğrencilerde sağlıklı bir şüphecilikle, değerlerin, inançların, politikaların ve uygulamaların incelenip araştırılmasını öngörür. Bu yaklaşımın temel yöntemi araştırma-incelemedir (Öztürk, 2015, s.6).

Yansıtıcı araştırma savunucuları sosyal bilgilerin temel amacının öğrencilerin karar verme becerilerini geliştirmek olduğunu vurgularlar. Bu yaklaşıma göre, sosyal bilgiler öğrencilere aktif bir şekilde düşünme, analiz etme, eleştirme ve çözüm üretme becerilerini kazandırmayı hedefler. Öğrenciler, çeşitli kişisel ve toplumsal problemlerle karşılaşarak bu problemleri anlamaya, değerlendirmeye ve çözümler üretmeye yönelik becerilerini geliştirirler (Dönmez, 2013, s.94). Buna paralel olarak sosyal bilgiler dersinin amaçları göz önüne alındığında insan davranışlarını etkileme ve davranışlara yön verme konusunda bireye ipucu veren, toplumsal düzeni sağlayan bireyin karar vermesi ve toplumsal problemleri anlamlandırması noktasında değer olgusunun oldukça önemli olduğu söylenebilir (Yıldırım ve Çalışkan, 2017, s.9). Bir başka deyişle yansıtıcı araştırma savunucuları öğrencilere kendi yaşamlarını etkileyen sorunlar ve durumlar hakkında karar vermeyi öğrenmelerine yardımcı olmayı hedefler. Bu yaklaşım, öğrencilerin aktif bir

şekilde katılım göstererek sorunları anlamalarını, çözüm üretmelerini ve toplumsal meselelere duyarlılık geliştirmelerini sağlar (Tay, 2018, s.12).

BÖLÜM 3
DEĞER NEDİR?

3.1. Değer Nedir?

Tarihsel olarak, filozoflar arasında değerlere olan ilgi Aristoteles'e kadar uzanır. Yunanlılardan bu yana önde gelen eğitim felsefecileri karakter oluşturma ve değerlerle en az bilişsel gelişim ve bilgi aktarımı kadar ilgilenmişlerdir (Gudmundsdottir, 1990, s.44-52). Küreselleşme ile toplumlar arasındaki sınırların ortadan kalkması farklı dil, din, kültür ve coğrafyaya sahip olan insanların birbirlerine daha fazla maruz kalıp, birbirlerini daha çok anlamaları zorunluluğunu doğurmuştur. Bu durumda, çok geniş ve kapsayıcı bir kavram olan değer kavramının etrafında ortak bir zeminde buluşabilmenin önemini artırmıştır (Karababa, Oral ve Dilmaç, 2014, s.166).

Alan yazın incelendiğinde değer kavramının farklı disiplinlerce ve araştırmacılarca birden fazla tanımının yapıldığını görmek mümkündür. *Değer* davranışların, inançların ve tutumların yargılandığı kriterlerdir (Zarillo, 2012, s.18). Türk Dil Kurumu (TDK) (2009, s. 483)'na göre değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymettir. Aspin ve Chapman (2007, s. 27)'na göre değer, başkalarına veya bir bütün olarak topluma zarar vermeden bireysel hayatı veya insanın hayatta kalmasını destekleyen herhangi bir şey ve sosyal olarak arzu edilen davranışlar için kurallar ve standartları yöneten ilkeler olarak tanımlanmıştır. Aktepe (2021, s. 211)'ye göre ise değer, bireylerin sahip olduğunda kendine yol haritası çizebileceği bir pusula toplum içinde kendine yer bulabileceği bir mihenk taşı olarak ifade edilmiştir. Özetle değer, sosyal olarak arzu edilen davranışlar için kurallar ve standartları yöneten ilkeler olarak ifade edilebilir (Zajda, 2023, s.1-2).

Değerler eylemlere, insanlara ve şeylere karşı tutumları şekillendirir. Aynı zamanda bireyin özlem ve hırslarını da yönlendirir (Russell and Waters, 2023, s,16). Bununla birlikte değerler, toplumun geneli tarafından kabul edilen ve öğrenilmesi gereken kavramlar olması sebebiyle insanların bir arada huzur içinde yaşaması için önemli birer araçtırlar (Tarhan, 2011, s.3). Bireyler, içinde bulundukları grup, toplum ve kültürün değerlerini genellikle benimseyerek, bu değerleri düşünce süreçlerinde ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar.

Bu değerler, bireylerin eylemlerini yönlendiren, karar vermelerine rehberlik eden ve genel yargılara varmalarına yardımcı olan birer referans noktasıdır (Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008, s.71).

3.2. Değerlerin Özellikleri

Değerler, insanların hayatta neyin önemli olduğunu düşündüğünü ifade eder. Her bireyin, farklı derecelerde önem verdiği birçok değeri vardır. Örneğin, başarı, güvenlik, yardımseverlik gibi değerler her birey için farklı derecelerde önem taşıyabilir. Bir değer bir kişi için son derece önemli olabilirken, başka bir kişi için önemsiz olabilir. Değerler, insanların önceliklerini ve tutumlarını şekillendiren inançlar, idealler ve motivasyonlar olarak kabul edilir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir;

Tablo 2: Schwartz 'a Göre Değerlerin Özellikleri (Schwartz, 2006).

• Değerler, duygularla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı inançlardır.
• Değerler, eylemi motive eden arzu edilen hedeflere atıfta bulunur.
• Değerler belirli eylemleri ve durumları aşar.
• Değerler, standartlar veya ölçütler olarak hizmet eder.
• Değerler, birbirlerine göre önem sırasına göre sıralanır.
• Birden çok değerin göreli önemi eyleme yön verir.

Bu verilenler tüm değerlerin özellikleridir. Bir değeri diğerinden ayıran şey, değerin ifade ettiği amaç veya motivasyon türüdür (Schwartz, 2006, s.1-2). MEB (2005, s.87)'e göre ise değerlerin özellikleri şöyle sıralanmıştır;

Tablo 3: MEB'e Göre Değerlerin Özellikleri (MEB, 2005)

• Değerler, toplumun ortak inançlarıdır ve bireylerin davranışlarını yönlendiren güçlü bir motivasyon kaynağıdır.
• Değerler, toplumda ortak bir paydada buluşarak bireyleri birleştirir.
• Değerler toplum ve bireyin menfaatine yönelik inanılan ölçütlerdir ve hayatta önemli bir role sahiptirler.
• Değerler, toplumda kabul görmüş bir norm olarak benimsenir ve bu normlar, toplumda uyumlu bir şekilde hareket etmek için gereklidir.

3.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler üzerinde yapılan araştırmaların etkili bir şekilde sürdürülmesi için birçok sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmalar, insanların değerlerini anlamak, analiz etmek ve araştırmak için kullanılan araçlar olarak önemlidir. İki önemli ve yaygın olarak kabul edilen sınıflandırma yöntemi Spranger ve Rokeach tarafından geliştirilen değerlerin sınıflandırılması ile Schwartz tarafından geliştirilen değerlerin teorik yapılandırmasıdır (Yazıcı, 2006, s.501).

3.3.1. Spranger Değer Sınıflaması

Psikolojide değer testi ilk defa Alman filozof Spranger (1928) tarafından kullanılmıştır. Spranger deneklerini her birinde hakim olan değerlere göre kişilik tiplerine ayırmaya çalışmış ve herkesin altı temel değer tipinden birine girebileceğini söylemiştir. Bu altı değer bilimsel, estetik, siyasi, sosyal, ekonomik ve dini değerlerdir. Bu değerlerin açıklaması şu şekilde yapılabilir (Yapıcı ve Zengin, 2003, s.183).

Bilimsel değer (İlmi-teorik), bilgiye, sorgulamaya, eleştirel düşünceye ve gerçeğe önem veren bireyler tarafından kabul edilen değerlerdir. Bilimsel değerlere sahip olan bireyler, bilgiyi objektif bir şekilde araştırma ve değerlendirme eğilimindedir. Teorileri sorgular, verilere dayalı kanıtlar arar ve eleştirel düşünceyi önemserler. Estetik değer, ahenk, uyum ve şekil unsurlarına önem veren bireyler tarafından kabul edilen değerlerdir. Bu değeri benimseyen insanlar hayatlarında çeşitliliğe ve sanata önem verirler. Siyasi değer, bu değeri benimseyen bireyler kişisel gücü, çevreyi etkilemeyi ve şöhreti her şeyin üzerinde tutarlar. Sosyal değer, başkalarını sevme, başkalarına yardım etme ve bencil olmama gibi unsurları içerir. Bu değerlere sahip olan bireyler, insan ilişkilerine ve toplumsal etkileşimlere önem verirler. İnsan sevgisi ve empati, sosyal değerlerin temel unsurları arasındadır. Ekonomik değer, bu değeri benimseyen bireyler maddi getirilerin hayatta önemli olduklarını savunur. Yararlı ve pratik olan önemlidir. Dini değer, dini değerleri benimseyen birey, evreni bir bütün olarak ele alır ve kendisini evrenin bir parçası olduğunu kabul eder. Dünyevi zevkler ve hazlar din uğruna feda edilmelidir (Güngör, 1998, s.86-88).

3.3.2. Rokeach Değer Sınıflaması

Değer alanındaki diğer bir sınıflama ise Rokeach tarafından yapılmıştır. Rokeach değerleri, amaç değerler ve araç değerler olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Rokeach tarafından dillendirilen bu ayrıma göre, eşitlik, aile güvenliği, kendine saygı, sosyal itibar, mutlu bir hayat, özgürlük, güzellikler içinde bir dünya gibi insanın varlığına anlam veren değerler amaç değerlerdir. Nezaket, sorumluluk, kendini kontrol edebilme ve cesaret gibi değerler ise asıl değerlere ulaşmaya imkân hazırlayan vasıta değerlerdir (Rokeach, 1973; akt. Yapıcı ve Zengin, 2003, s.502).

Ahlak felsefesinde değerler genellikle özsel ve araçsal değerler olarak sınıflandırılır. Bu sınıflandırmaya göre, özsel değerler bir şeyin kendisi için istenen değerlerdir ve başka bir amaca hizmet etmek için kullanılmazlar. Özsel değerlere ulaşmak için araç olarak kullanılan değerler ise araçsal değerlerdir. Rokeach, değerleri sınıflandırırken ahlak felsefesinin değer sınıflamasını dikkate almıştır (Bolat, 2016, s.335).

3.3.3. Schwartz Değer Sınıflaması

Teoriye dayalı değerleri ölçmek için geliştirilen ilk araç, Schwartz Değer Araştırması olarak bilinir (Yapıcı ve Zengin, 2003, s.181). Schwartz Değer Araştırması, iki değer öğesi listesi sunar. Bunlardan ilki, isimde potansiyel olarak arzu edilen son durumları tanımlayan 30 öğe içerir. İkincisi ise sıfat biçiminde hareket etmenin potansiyel olarak arzu edilen yollarını tanımlayan 26 veya 27 madde içerir. Her madde, bir değerin motive edici amacının bir yönünü ifade eder. Maddeyi takip eden parantez içindeki açıklayıcı bir ifade, onun anlamını daha da belirtir. Teori, motive edici olarak farklı 10 değer tanımlar ve bunlar arasındaki çatışma ve uyum dinamiklerini belirtir. Bu dinamikler, kültürel olarak farklı gruplarda ortak olan değerler arasında bir ilişkiler yapısı ortaya çıkararak, insan motivasyonlarının evrensel bir organizasyonunu akla getirir. Bireyler ve gruplar, bu değerlere verdikleri önceliklerde farklılık gösterir (Schwartz, 2006, s. 2-3).

Sonuç olarak değerlerin sınıflandırılması değerlerin öğretilmesi hususunda önemli kolaylıklar sağlayan bir adımdır (Yazıcı, 2006, s.501). Bu adımla birlikte gündeme gelen diğer önemli bir konu ise değerlerin nasıl öğretileceği konusudur. Bununla ilgili olarak bazı değer öğretim yaklaşımları

ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımlar bugün yaygın olarak kullanılmaktadır (Karakaya ve Memişoğlu, 2021, s. 232).

3.4. Değerler Eğitimi ve Değer Öğretimi Yaklaşımları

Değerlerin nerede, ne zaman ve en önemlisi nasıl kazandırılacağı konusu oldukça önemli bir husustur. Aile ve okul bu konuda önemli roller üstlenmektedir. Ailenin değerlerin kazandırılmaya başlandığı ilk yer olması, okulun ise formal yollarla çocuğun değerleri öğrenip, içselleştirmesine katkı sağlaması değer eğitiminde oldukça önemlidir (Aktepe, 2021, s.213).

Geçmişten bugüne değer öğretiminde doğrudan, akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vererek değer kazanımı gerçekleştirmeye çalışan birden fazla yaklaşım kullanılmıştır. Bunlardan en çok kullanılanlar şu şekilde sıralanabilir; değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı, değerleri açıklama yaklaşımı, değerler analizi yaklaşımı, değer eğitiminde bütüncül yaklaşım, karakter eğitimi ve ahlaki gelişim yaklaşımıdır (Doğanay, 2015, s.234).

3.4.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Telkin Yoluyla Öğrenme)

Telkin etme yaklaşımı 1970'te Blanchette ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Yaklaşımın en belirgin özelliği, önceden belirlenmiş olan değerleri öğrencilere aşılamaktır. Öğrencilere açık açık söylenen değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesi ve geliştirmesi yaklaşımın önemli amaçları arasında yer alır (İşcan, 2014, s.1206).

Telkin etme yaklaşımı öğrencilere toplumsal olarak arzu edilen değerleri aşılamak için sınıftaki rutin uygulamalar, rol modeller, pekiştirme, övme, simülasyon ve rol oynama yoluyla yapılan uygulamaları kapsar (Zadja, 2023, s.6). Bu görüşün savunucuları, bireyi bir başlatıcıdan ziyade bir tepkici olarak görürler. Bireye arzu edilen değerler, geleneksel olarak öğretilmelidir. Aşırı savunucular, bir toplumun değerlerinin bireyinkileri aştığına inanırlar ve insanlara telkin edilmesi gerektiğine inanırlar. Telkinciler genellikle hiçbir yaşta anlamaya odaklanmazlar. Endişe genellikle içeriğin öğretilmesi ve öğrenilmesiyle ilgilidir, içeriğin dayandığı nedenlerin analizi veya değerlendirilmesi ile ilgili değildir. Bu yaklaşımda kullanılan çeşitli

öğretme/öğrenme stratejileri vardır. En yaygın olarak kullanılanlardan biri pekiştirmedir. Bir çocuk erdemli davranışından dolayı övülür, istenilene aykırı davranışından dolayı cezalandırılır (Wright ve Williams, 1977, s.5-6).

3.4.2. Değerleri Açıklama Yaklaşımı (Değerleri Belirginleştirme)

Değerlerin açıklığa kavuşturulması, en sık savunulan yaklaşımdır. Yaklaşım, öğrencilerin hayatın karmaşasında daha öz-yönetimli olmalarını sağlama çabası içinde değerlerini ve inançlarını belirlemelerini içerir. Savunucuların iddiasına göre, kafa karışıklığını açıklığa kavuşturmak için yapılan bu derinlemesine düşünme süreci, öğrenciyi daha amaçlı ve üretken (böylece genel refahlarına katkıda bulunur), daha az saf ve savunmasız, daha iyi bir eleştirel düşünür ve sosyal olarak daha bilinçli hale getirir (Brady, 2010, s.211-225).

Değerlerin açıklanması, öğrencilerin kendi değerlerini belirlemelerine, değerleri çözmek için değerler arasındaki iç ilişkilerin farkına varmalarına yardımcı olmayı amaçlar (Wright ve Williams, 1977, s.6-7). Değerlerin netleştirilmesi, öğrencilerin sosyal olarak daha bilinçli olmalarını ve eleştirel düşünürler olmalarını sağlar. Ayrıca öğrencilerin herkesin değer ve inançlarını anlamalarına ve kabul etmelerine yardımcı olur. Bu yaklaşım kişiye, olaya, konuya yönelik duyguları netleştirmeye yönelik uygulamalı etkinlikleri içerir (Zadja, 2023, s.2-3).

3.4.3. Değerler Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımları, öğrencilerin neden böyle davrandıkları ve düşündükleri konusunda daha net olmalarına yardımcı olmak için tasarlanmıştır (Russell and Waters, 2023, s.205). Bu yaklaşımın mantığı, değer sorunlarını çözmenin rasyonel yollarının olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle mantıksal analiz ve bilimsel araştırma modellerinin kullanımı gibi bilişsel süreçlere odaklanılır. Bu yaklaşımda ele alınan sorunlar genellikle kişisel ahlaki sorunlar değildir; daha ziyade, kirlilik, ifade özgürlüğü, azınlık hakları vb. gibi daha geniş toplumsal niteliktedirler. Yeni sosyal bilimler, sosyal konuları araştırmayı vurguladığından, analiz yaklaşımının kullanılmasının en çok bu konu alanında kullanılması muhtemeldir. Öğrencilere konuyu tanımlamaları (konu, kanıt toplamak, olgusal ifadelerin geçerliliğini

sorgulamak, ifadelerin konuyla ilgisini kanıtlamak, mantıksal tutarlılığı test etmek) öğretilir (Wright ve Williams, 1977, s.15-16).

3.4.4. Değer Öğretiminde Bütüncül Yaklaşımlar

Değerler eğitiminde bütüncül yaklaşım, farklı yaklaşımların bir arada kullanılmasını savunur. Bu yaklaşım, karakter eğitimi, adil topluluk okulları, sosyal ve duygusal öğrenme, ahlaki ve etik eğitim gibi farklı bileşenleri bir araya getirerek bir bütün olarak ele almayı hedefler. Bütüncül yaklaşım, öğrencilerin karakter gelişimini, ahlaki değerleri benimsemelerini, sosyal ve duygusal becerilerini geliştirmelerini ve toplumsal sorumluluklarını anlamalarını destekler. Bu yaklaşım, öğrencilerin farklı yönlerini ele alırken, okul kültürü ve topluluklarında uygun davranışları öğrenmelerine ve uygulamalarına yardımcı olmayı hedefler (Erbaş, 2020, s.931).

3.4.4.1. Karakter Eğitimi Yaklaşımı

Karakter "bir kişiyi veya bir şeyi diğerinden ayıran özelliklerin ve niteliklerin toplamı, bir özellik, iyi nitelikler" olarak tanımlanabilir (Livo, 2003, s.1). Akalın (2009, s. 1077)'a göre ise karakter, ayırt edici nitelik, bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen ana özellik, öz yapı olarak ifade edilmiştir. Adler (2010, s. 211)'e göre ise karakter bir toplumsal kavramdır ve kişinin çevresiyle ilişkisiyle şekillenir. Bir karakter özelliğinden bahsedebilmek için, kişinin çevresiyle etkileşimi ve ilişkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Kişinin karakter özellikleri, yaşam deneyimleri, değerleri, inançları ve davranışlarıyla belirlenir. Karakter özellikleri, kişinin yaşamın getirdiği sorumluluklarla başa çıkma çabası sırasında ortaya çıkan ruhsal ifadeleri betimler.

Karakter eğitiminin hedefleri, bütünlük, kendine ve başkalarına inanç, sorumluluk ve onur gibi nitelikleri içeren yaşam kalıpları ve kişisel davranış kuralları oluşturmayı içerir. Karakterin kendisinin, bireylerin dünyayı nasıl gördükleri ve değerleri ile güçlü bir ilişkisi vardır. Bireylerin kendilerinin ve başkalarının önemini nasıl gördükleri gibi, bireylerin önemli ve hatta değerli hissettikleri de karakter üzerinde etkilidir (Russell and Waters, 2023, s.212). Ancak karakter eğitimi sadece hükümetin veya okulların sorumluluğunda değildir. Aynı zamanda ailenin ve bireyin işidir (Livo, 2003, s.2). Bu nedenle

karakterin anlaşılması ve değerlendirilmesi gerçekten bütüncül bir yaklaşım gerektirir. Karakter, insanın bütün olarak değerlendirilmesiyle ilgili bir kavramdır ve salt bedensel etkenler, çevre veya eğitim gibi tek başına ele alınan unsurlar yeterli olmayabilir (Adler, 2010, s. 209). Karakter, bir insana yalnızca tutarlı ve "akla uygun" bir biçimde hareket etme imkânını vermekle kalmaz; aynı zamanda, o insanın topluma uyması için gereken temeli de sağlar (Fromm, 1994, s.74).

Karakter eğitimi, temel etik değerlerin teşvik edildiği bir süreçtir ve iyi karakterin temelini oluşturur. Bu eğitim, okul yaşamının her aşamasında uygulanmalı ve temel değerlere destek vermelidir. Karakter eğitimi, amaçlı, proaktif ve kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. Karakter eğitimi, tüm öğrencilere saygı duyan ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve zorlu akademik müfredatı içermelidir. Akademik başarıyla birlikte, karakterin gelişimine odaklanan bir ortam sağlanmalıdır. Bu eğitim süreci, öğrencilerin içsel motivasyonlarını geliştirmeyi hedeflemelidir. Öğrencilerin kendi değerlerini keşfetmeleri, kişisel sorumluluk almaları ve etik davranışlar sergilemeleri teşvik edilmelidir (Robinson ve Kecskes, 2010, s.21).

3.4.4.2. Ahlaki Gelişim Yaklaşımı

Ahlak terimi, davranıştaki doğru ve yanlış ilkeleriyle ilgilidir. Verilen kararların çoğu ahlaki bir bileşen, "doğruluk" ve "yanlışlık" düşüncelerini içerir, ancak mevcut olan ne tek ne de zorunlu unsurlardır. *Ahlaki* gelişim terimini ise psikologlar ve eğitimciler genellikle, insanların kişisel çıkar temelinden ziyade evrensel ahlaki ve etik ilkeler temelinde ahlaki kararlar almaya ve haklı çıkarmaya giderek daha istekli ve muktedir hale geldiği bir muhakeme ilerlemesi olarak tanımlamaktadırlar (Bishop, 1993, s.16).

Ahlaki gelişim yaklaşımı, Kohlberg ve Selman ile Galbraith ve Jones tarafından geliştirilmiştir (İşcan, 2014, s.1207). Kohlberg, bir çocuğun geliştikçe aktif olarak ahlaki bir dünya görüşü oluşturduğunu ve gelişiminin her aşamasında farklı ahlaki durumları analiz etmek için aynı kavramsal akıl yürütme yapısını kullandığını teorize eder (Bishop, 1993, s.24). Ahlaki gelişim yaklaşımı çocuğun gelişiminde bir sonraki adıma geçmesi için onu teşvik etmeyi amaçlar. Bu yaklaşıma göre iyi davranış tanımı yalnızca öğretmenin standartlarıyla veya önyargılarıyla ilgili olmamalıdır, öğretmenin ilk görevi, belirli bir davranışta neyin iyi neyin kötü olduğunun çocuğun bakış açısıyla

anlamaya çalışmak olmalıdır. Yani öğretmen, kendi inançlarına ve yargılarına uygunluktan çok, çocuğun ahlaki yargılarıyla ilgilenmelidir (Kohlberg ve Selman, 1972, s

BÖLÜM 4
DEĞERLER EĞİTİMİ VE SOSYAL BİLGİLER

4.1. Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi terimi, birey, grup ve toplum arasında gerekli bağı sağlamak ve meşru kılmak için baskın değerlerin aktarıldığı okullarda çok yönlü bir sosyalleşme sürecini ifade eder (Zajda, 2023, s.6-7). Değerler eğitimi uluslararası düzeyde birçok eğitim sistemi tarafından benimsenmiştir. Ahlaki eğitim, karakter eğitimi ve etik eğitimi gibi çeşitli isimlerle bilinir. Her varyant, bir veya diğer ayırt edici vurguya işaret eden biraz farklı bir anlama sahiptir. Değerler eğitimi aslında bu farklılıkları geçersiz kılmanın, kişisel ve toplumsal değerler dünyasına girmenin öğretmenler ve okullar için meşru ve giderek daha önemli bir rol oynadığına dair artan inançtan doğan ortak bir temadır (Lovant, 2010, s.3-19). Değerler eğitimi öğrencilerin karakterlerini teşvik etmeyi ve toplumsal sorumluluk bilincini artırmayı hedefleyen bir eğitimdir (Ergen, 2019, s.480). Bir nevi yaşamda neyin önemli olduğunu öğretmeyi önemseyen bir yaklaşımdır (Russell and Waters, 2023, s.213). Değerler eğitimi, bireylere doğru bilgi, düşünme ve değerlendirme becerileri kazandırarak doğru eylemler gerçekleştirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir eğitim türüdür (Ulusoy ve Dilmaç, 2014, s.55). Demokratik, adil ve özgür bir toplum başarısı için tüm bireylerin ortak paydada buluşmasının önemli araçlarından biri olan değerlerin öğretilmesi değerler eğitiminin temelini oluşturur (Akbaş, 2015, s.348). Tüm bunların sonucunda değerlerin bireyin kişiliğini ve karakterini oluşturmada önemli bir unsur olduğu gerçeğinden yola çıkılarak, bireyin formal yollardan değerleri öğrenmesi değerler eğitiminin en önemli amaçlarındandır denilebilir (Aktepe, 2021, s.213-214).

Sadece akademik bilgiye odaklanan eğitim sistemlerine bir denge getiren değerler eğitimi, bireylerin bütünsel gelişimine katkıda bulunur. Bu eğitim türü, aynı zamanda bireylerin özgüvenlerini ve özsaygılarını artırarak, onların hayatlarına daha pozitif bir şekilde yaklaşmalarına yardımcı olur (Taş, 2021, s.747).

4.1.1. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi

Eğitim, bireyin doğuştan sahip olduğu yeteneklerin farkına varmasına yardımcı olmak ve bu yetenekleri ortaya çıkarmak ve geliştirmek için tasarlanmış bir süreçtir. Her bireyin kendine özgü yetenekleri, ilgi alanları ve potansiyelleri vardır ve eğitim bu yeteneklerin keşfedilmesine, geliştirilmesine olanak sağlar (Fromm, 2020, s.142). Eğitimin temel amacı, bireyin bütün yönleriyle gelişimini desteklemek ve onun insani ve nitelikli bir hayat sürdürmesini sağlamaktır. Eğitim, sadece akademik bilgi ve becerilerin öğretildiği bir süreç olmaktan öte, bireyin karakterini, değerlerini, sosyal becerilerini ve yaşamda başarılı olması için gerekli olan diğer yetkinliklerini de geliştirmeyi hedefler. Eğitim, değerlerin oluşturulması ve insanın bu değerlere uygun bir şekilde hareket etmesi konusunda rehberlik etmektedir. Alois Fischer'in ifadesinde de belirtildiği gibi, eğitim insanı geçici arzular dünyasından ebedi değerler dünyasına taşıma işini üstlenir. Yani eğitim süreci, insanın sadece maddi kazanımlara odaklanmasından ziyade, manevi ve ebedi değerlere yönelmesini teşvik eder (Şişman, 2022, s.4). Eğitim asla değerlerden bağımsız değildir (Aspin ve Chapman, 2007, s.27).

Bugün insan ve davranışlarının birçok konuda yapılan tartışmaların odağında yer alıyor olması, yaşanan birçok sosyal ve insani sorunun da eğitimle ilişkilendirilmesini doğurmuştur (Şişman, 2022, s.4). Değişen aile yapıları, öğrenci disiplin sorunları ve madde kullanımı gibi çok çeşitli toplumsal kaygılar, okulların değerlerin yeniden vurgulanmasında artan bir rol oynaması gerektiği inancına yol açmıştır (Bishop, 1993, s.2). İşte bu noktada değerler eğitimi, bir bireyin hayatındaki değerleri tanımlamasına, anlamasına ve uygulamasına yardımcı olma amacı taşır. Bu eğitim, kişinin insanlık, ahlak, doğa ve kültür gibi konularda sahip olduğu inançları, davranışları ve tutumları şekillendirir. Ayrıca kişilik gelişimini ve topluma uyumunu sağlamak için de önemlidir (Dikmen, 2014, s.167-174).

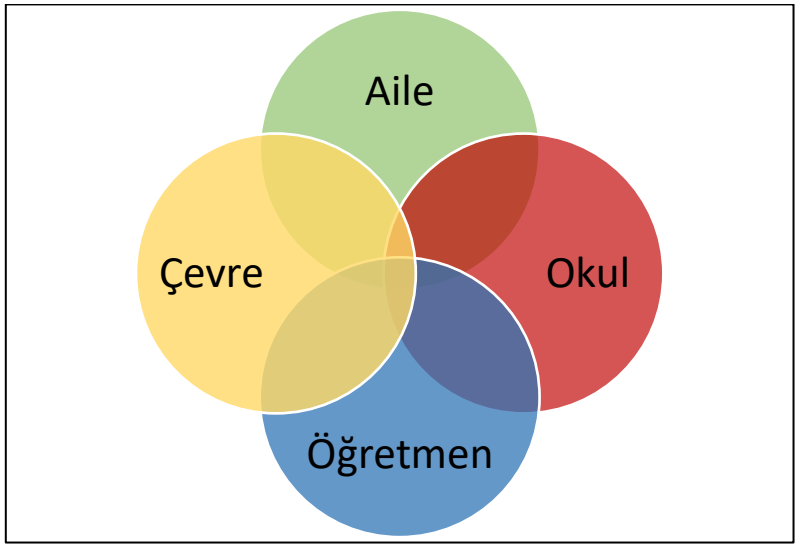
Değerler eğitimi, okullardaki, kolejlerdeki ve üniversitelerdeki gençlerin aktif, bilgili ve şefkatli vatandaşlar olmalarını desteklemeyi amaçlar. Değerler eğitimi, gençlere ve genç yetişkinlere kişisel büyüme, gelişme için bir çerçeve sağlar ve toplumla bağlantılı olmayı kolaylaştırır. Müfredatla iyi bir şekilde ifade edildiğinde, değerler eğitimi bir gencin benlik duygusunu geliştirebilir ve

kişisel değer yargılarına ilişkin farkındalıklarını artırmalarına ve inançlarını netleştirmelerine yardımcı olabilir (Robinson ve Kecskes, 2010, s.728).

Özetle insanlar birbirleriyle etkileşim halinde olduklarından, toplum içindeki kişisel deneyimler, inançlar, değerler ve kültürel normlar, insanların davranışlarına ve psikolojisine derin bir şekilde etki eder. Bu nedenle insanın biyo-kültürel, toplumsal ve psikolojik bir varlık olması, onun topluma uyum sağlaması için biyolojik yapısının haricinde kültürel, toplumsal ve psikolojik yanlarının da dikkate alınmasını zorunlu kılar (Sönmez, 2010, s.64).

4.1.2. Değerler Eğitiminin Bileşenleri

Değerler eğitiminin bileşenleri aile, okul, öğretmen ve çevresel faktörlerdir (Şekil 1).

Şekil 1: Değerler Eğitiminin Bileşenleri (Orijinal, 2023)

4.1.2.1. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü

Bireyin insanlaşma sürecinde ilk kalıba döküldüğü yer ailesidir. Toplumsal yargı ve değerler, çocuğa ilk anne ve baba tarafından aktarılır (Aydın, 2018, s.19). Çocuklar bir nevi ebeveynlerinin aynasıdır (Määttä and Uusiautti, 2013c, s.85-92). Çocukluk, sağlıklı tutumları, davranışları, uyumu ve sorunları önlemeyi teşvik etmek için en uygun zamandır. Çocukların güçlü

yanları fark edilerek ve bu güçlü yönlerinin potansiyeli artırılarak pek çok problemin üstesinden gelinebilir (Määttä and Uusiautti, 2012, s.84). Ebeveynler ve aile üyeleri genellikle çocukların ilk ve en önemli öğreticisidirler. Öğrenciler okula ailelerinden ve toplumdan öğrendikleri bilgi, tutum, değer ve inançlarla gelirler. Ebeveynler doğrudan veya dolaylı olarak çocuklarının değer sistemini, öğrenmeye yönelimini ve dünya görüşünü şekillendirmeye yardımcı olurlar (Banks and Banks, 2016, s.138).

Aile, toplumsallaşma duygusunu ve deneyimini geliştirmek için de en uygun kurumlardan biridir (Adler, 2010, s.13). Aile küçük çocukları sosyalleştirir. Ailede, küçük çocuklar gruplar halinde nasıl yaşayacaklarını ve davranacaklarını, değer yargılarını ve ayrıca ırksal veya kültürel olarak kendilerinden farklı olanlara nasıl davranacaklarını öğrenirler. Küçük çocuklar toplumdaki rollerini, aile hayatında ve ev dışındaki ailelerle yapılan etkinliklerde başlayan davranışların öğretilmesi ve modellenmesi yoluyla öğrenirler (Mindes, 2014, s.21).

Eğitim açısından ise aile, yadsınmaz birtakım üstünlüklere sahiptir; ebeveynleri tarafından doğru eğitilmeleri şartıyla çocuklar için aileden daha yararlı bir kurum düşünülemez (Adler, 2010, s.13-14). Ayrıca eğitim sistemine ebeveyn katılımı da oldukça önemlidir. Ailelerin evde ve okulda değerlerin öğretilmesinde aktif ve sürekli olarak yer almaları gerekir. Ebeveynlerin vurgulanan değerleri evde pekiştirmeleri gerekir (Bishop, 1993, s.5). Ebeveynler ve topluluk grupları okullarda yer almadığında, eğitimciler okul gelişimi için önemli bir ses kaybederler. Ebeveynler öğretmenlere öğrencileri hakkında benzersiz ve önemli görüşler sunabilir ve ayrıca okulun toplulukta mevcut olan kaynakları toplamasına yardımcı olabilirler (Banks and Banks, 2016, s.138-140).

4.1.2.2 Değerler Eğitiminde Okulun Rolü

Değerler, öğretmenlerin öğrencilere davranış biçimlerine ve öğrencilerin öğretmenlere ve birbirlerine davranış biçimlerine göre sunulur. Doğru ve yanlış soruları sınıfta doğrudan gündeme gelmese bile, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair gizli bir müfredat vardır. Her sınıfın değerlerini somutlaştıran kuralları vardır (Chapin, 2014, s.21). Devlet okulları, belirli türden insanlar yaratmak için kullanılan teknolojilerdir. Milletler okulları bu amaçla hükümet,

etnik gruplar, sivil toplum, ibadethane, pazar, aile ve yabancılarla ilgili olarak belirli kimliklere, hayal gücüne ve yeteneklere sahip uyruklar ve vatandaşlar oluşturmak için kullanmışlardır. Okullardan sadece bilgi ve beceri aşılamaları değil, "insanları oluşturmaları" istenmiştir. Okullar, öğrenme fırsatları topluluğu olarak düşünülebilir. İyi bir okul, öğrencilerin öğrenme deneyimlerini en üst seviyeye çıkarma amacı taşır (Parker 2014, s.18). Gerçekten eğitici olan okul deneyimleri hem ilgiyi hem de tepkiyi yöneterek öğrencileri entelektüel ve duygusal olarak içerecektir. Aksi takdirde, öğrencilerin insanlar, yerler ve olaylar hakkında nasıl öğrendikleri, düşündükleri ve hissettikleri üzerinde çok az veya hiç olumlu etkisi olmayacaktır. Okul eğitiminin değerinden biri de sürekli büyüme arzusu yaratması ve arzuyu fiilen etkili kılmak için araçlar sağlamasıdır. Okullar genellikle bu iki geniş amaca üç alt hedef yoluyla yaklaşır. Bunlar; bilgi, tutumlar ve değerler ve becerilerdir (Dewey, 2001, s.46).

Okulun gizli müfredatına ve örtülü norm ve değerlerine büyük dikkat gösterilmelidir. Bir okulun hem açık hem de gizli müfredatı vardır. Belirgin müfredat, kılavuzlar, ders kitapları, ilan panoları ve ders planları gibi faktörlerden oluşur. Okul ortamının bu yönleri önemlidir ve farklı kültürel topluluklara karşı olumlu tutumları destekleyen ve bu topluluklardan öğrencilerin akademik başarıya ulaşmalarına yardımcı olan bir okul kültürü yaratmak için yeniden düzenlenmelidir. Bununla birlikte, okulun gizli müfredatı, genellikle açık müfredatından daha önemlidir. Gizli müfredat hiçbir öğretmenin resmi olarak öğretmediği, ancak tüm öğrencilerin gizli bir şekilde öğrendiği şey olarak tanımlanmıştır (Banks and Banks, 2016, s.101).

Toplum değiştikçe ve eğitim ebeveynlerin doğrudan etkisinden uzaklaştıkça, bilgiyi nesilden nesile aktarma sorumluluğu evden ve toplumdan okula devredilmiştir. Okullar, vatandaşlar için yeni ve benzersiz taleplerle öğrencileri sürekli ve hızla değişen bir dünyaya hazırlamaktadır (Russell and Waters, 2023, s.22). Okullar, öğrencilerinin ev topluluklarında genellikle yabancı olan kişilerin görev yaptığı özerk kurumlar haline gelmiştir. Okullara, geleneksel olarak evin ve toplumun sorumluluğunda olan görevler giderek daha fazla verilmiştir. *Okullar,* eğitimcilerden hem öğretmen hem de yedek ebeveyn rolünü üstlenmeleri istemiştir (Banks and Banks, 2016, s.277). Ancak okulun temel görevi, toplumsal istikrar, uyum ve bütünlüğü korumak ve sürdürmektir (Şişman, 2022, s.3-4).

Özetle hangi türde olursa olsun değerlerin müfredat boyunca ve okulların yaptığı tüm insan eğitimi çalışmalarında mevcut olduğu konusunda hemfikir olunmalıdır. Bu nedenle, ilk adım olarak okulların, eğitimde zaten iş başında olan değerleri ve kurumların bunları gerçekleştirmek ve sunmak için çalıştıkları yolları belirlemesi için teşvik edilmesi gerekir. Okulların öğrencilerini eğitme çalışmalarının dokusunda değerlerin yerine açıkça dikkat edilmesi önemlidir (Livo, 2003, s.1).

4.1.2.3. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Öğretmenler insanların kişiliğini biçimlendirmede önemli bir rol oynayan sanatkarlardır (Şişman, 2022, s.253). Öğretmen sadece bir bilgi kaynağı değildir, aynı zamanda bazı insani değerleri aktarmakla görevlidir (Fromm, 2020, s.136). Öğretmenler, öğrencilerinin dünya hakkındaki tutumlarını şekillendirmede muazzam bir etkiye sahiptir. Hızlı değişen bir dünyada, insan kaynaklarını geliştirmek ve böylece insanlık durumunun iyileştirilmesine katkıda bulunmak öğretmen eğitiminin sorumluluğundadır (Miliziano, 2009, s.40). Öğretmen, koşullar ne olursa olsun, hangi yöne giderse gitsin, insanın gelişimini izleyebilecek durumda olmalıdır (Pestalozzi ve Kilpatrick, 1951, s.37).

Öğretmenler okul kültürünün şekillenmesinde aktif olarak yer alır (Ross, 2006, s.6). Öğretmenler bir müfredatın ne anlama geldiğini yorumlar ve öğrencileri için bu anlamları bir şekilde aydınlatmak için öğretimi şekillendirirler (Thornton, 2008, s.27). Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilere anlam inşa etmelerini ve dünyadaki rollerini eleştirel bir şekilde incelemelerini sağlayacak araçları ve deneyimleri sağlamalıdır. Öğretmen, medeni toplumun gerektirdiği ve öğrenciler tarafından içselleştirilerek vicdanlarının oluşması gereken karakter özellikleri ve ahlaki tutumlar hakkında örnek ve müdahale yoluyla öğrencilere bilgi vermelidir (Livo, 2003, s.1-2).

Karar vericiler olarak öğretmenler, yıl boyunca hangi ünitelerin dâhil edileceğine veya yarının ders planının ne olacağına karar verirler. Araştırmalar, planlama yapan öğretmenlerin öğretimlerinden daha fazla memnun olduklarını ve öğretmenlik mesleğinde kalma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Dikkatli ve esnek planlama, öğretmenleri öğrencilerin

geçmişlerine ve deneyimlerine dayanan bir profesyonel yapar (Chapin 2014, s.17-19).

Öğretmenler genellikle değerleri bilinçsizce modellerler. Kimin ve neyin hakkında çok düşündüklerini ya da tam tersine, duygusal tepkileriyle neyi çok iyi düşündüklerini gösterirler. Kişisel rol modellerini, etkinlikler arasındaki tercihleri, insanların davranışlarını onaylayıp onaylamamalarını ve öğrencilere bulaşıcı yollarla iletişim kuran duygusal sinyallerle diğer nitelikleri paylaşırlar. Öğretmenlerin kendilerinin model haline geldikleri gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Bir okul yılı boyunca, öğrenciler öğretmenlerinde gördükleri farklı nitelikleri sevmeye ve hayranlık duymaya başlarlar. Öğretmenler genellikle öğrenciler için adalet, ilgi, zekâ, giyim ve benzeri konularda modeldir (Russell and Waters, 2023, s.6).

Öğretmenler, kültürel bakış açılarını, değerlerini, umutlarını ve hayallerini sınıfa taşıyan insanlardır. Ayrıca önyargılarını, klişelerini ve yanlış anlamalarını da beraberinde getirirler. Öğretmenlerin değerleri ve bakış açıları öğrettikleri şeyle etkileşime girer ve mesajların iletilme ve öğrenciler tarafından algılanma biçimlerini etkiler (Parker, 2014, s.30). Bugünün öğretmenlerinden, dünya coğrafyasından okuduğunu anlama becerilerine kadar öğrettikleri içerik ve becerilerin yanı sıra çocukların bunları öğrenmesine yardımcı olacak öğretim yöntemlerini bilmeleri beklenmektedir. Öğretmenlerden ayrıca herkesin bir dereceye kadar sahip olduğu kendi önyargılarını, klişelerini kabul etmeleri, köklerini kazımaları ve böylece her çocuğun zekâsını, güçlü yanlarını, yeteneğini tanıması beklenir. Öğretmenlerden her öğrenci için güçlü ve destekleyici bir eğitim ortamı sağlamaları beklenir (Parker 2014, s.31).

Nesilleri dünyanın bilgili, güçlü, empatik, şefkatli, barışsever vatandaşları olmaya hazırlarken öğretmenlerin her gün neler yaptığını anlamaktan daha kritik bir şey olamaz (Miliziano, 2009, s.123). Öğretmenler, ebeveyn ve aile katılımında önemli bir bileşendir. Kolaylaştırıcı, iletişimci ve kaynak geliştirici dahil olmak üzere birden fazla rol oynarlar. Etkili bir ebeveyn/toplum katılım programı uygulamadaki başarıları, ebeveynler ve topluluk gruplarıyla iletişim kurma ve onlarla çalışma becerilerine bağlıdır. Öğretmen tutumları da çok önemlidir. Anne babalar çocukları gibi inandıkları öğretmenleri desteklerler ve çocuklarının başarılı olmasını isterler. Öğrencilere karşı olumsuz bir tutum sergileyen öğretmenler, muhtemelen öğrencilerin ebeveynlerine karşı da benzer bir tutum

sergileyecektir. Öğretmenler, öğrencileriyle, ebeveynlerinin toplumdaki algılanan statüsünün temsilcileri olarak ilişki kurma eğilimindedir. Öğretmenler, öğrencilerin öngörülen sosyal kategorilerini belirlemek için sınıf, ırk, cinsiyet ve etnik köken gibi özellikleri kullanır (Banks and Banks, 2016, s.275).

Sosyal bilgiler öğretmeni insan ilişkilerinde başarılı olmalı; öğretme sanatında ve biliminde yetenekli olmalıdır ve bilginin önemini ispatlarken ilham verici olmalıdır. Sosyal bilgiler öğretiminde başarılı olmak için, öğretmen arzu edilen bir eğitim felsefesine, çok çeşitli materyal ve öğrenme yöntemlerine aşinalığa, insani gelişme ve öğrenme psikolojisi anlayışına ve ölçme becerisine ihtiyaç duyar (Cartwright, 2016, s.).

Son olarak öğretmenler, "uzmanlar" tarafından geliştirilen bilgi veya müfredat kanallarından çok daha fazlasıdır. Öğretmenler, sınıflarda olup bitenlerin anahtarıdır. Öğrencileri ile asıl müfredatın uygulayıcısıdırlar. Ancak, sonuçta, sınıfta gerçekte neyin ve nasıl öğretildiğine ilişkin kararları veren öğretmendir. Öğrencilerin gerçekte ne öğrendiklerini ve öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının neler olabileceğini değerlendiren öğretmendir (Thornton, 2005, s.27-30). Sınıfta değerler eğitiminde öğretmenin rolü önemlidir ve eleştirel sorgulayıcı öğrenme ve eleştirel okuryazarlığın yönlendirdiği açık demokratik bir sınıf atmosferinde öğrencilerin kendi kültürel çoğulculuk ve çeşitlilik bilgilerini geliştirmeleri gereklidir ve belirli görüşlere sahip olmaya zorlanmamalı, görüşlerini ve tartışmalı konuları tartışmaktan korkmamalıdır. Öğretmenler, tartışmalı konular üzerinde düşünmelerine yardımcı olacak ve onları önyargısız bir şekilde çok çeşitli fikirlerle tanıştıracaktır. Ancak tüm bunların, kültürel çeşitliliği hoş karşılayan ve hem sınıfta hem de toplumda demokratik, adil, barışçıl ve sürdürülebilir gelecekler inşa etmeye yönelik açık, kapsayıcı ve eleştirel bir atmosferde yapılması gerekmektedir (Zajda, 2023, s.99).

4.1.2.4. Değerler Eğitiminde Çevrenin Rolü

Çevre, canlı bir varlığın karakteristik faaliyetlerini teşvik eden veya engelleyen koşullardan oluşur. Faaliyetleri başkalarıyla ilişkilendirilen bir varlığın sosyal bir çevresi vardır. Ne yaptığı ve ne yapabileceği başkalarının beklentilerine, taleplerine, onaylarına ve kınamalarına bağlıdır. Diğer

varlıklarla bağlantılı bir varlık, başkalarının faaliyetlerini hesaba katmadan kendi faaliyetlerini gerçekleştiremez. Çünkü bunlar hayatın vazgeçilmez şartlarıdır (Dewey, 2001, s.14). Yani bir insan üzerinde yargıya varırken onun içinde yaşadığı çevreyi tanımanın önemi tartışılmazdır (Adler, 2010, s.211).

Çocukların gelişiminin, büyüdükleri çevrede meydana gelen fenomenlerden (medya ve toplumsal değerler ve idealler, gençlik kültürü) büyük ölçüde etkilendiği gerçeği eve ek olarak çocukların gelişimi ve büyümesi için ne tür ortamların (kreş, okul veya diğer kurumlar) sağlandığı konusunu daha önemli hale getirmektedir (Määttä and Uusiautti, 2012, s.85). Çünkü çocuklar ve genç yetişkinler örnek alarak, çevreden ve doğrudan talimat yoluyla öğrenirler, yani sürekli olarak çevrelerindeki tüm deneyimlerden ve insanlardan öğrenirler. Evdekiler ve toplumdakiler, okulda öğretilen ve sergilenen değerleri genel olarak toplum genelinde göstererek bir programın başarısına büyük katkıda bulunabilirler (Bishop, 1993, s.8).

Özetle çocukların gelişim sürecinde ev ve toplumda sergilenen davranışlar, söylenen sözler ve değerler büyük bir önem taşır. Evde ve toplumda sergilenen örnek davranışlar, çocukların karakter gelişimine ve değerlerinin şekillenmesine önemli bir etki yapar. Dolayısıyla, evde ve toplumda sergilenen davranışlar ve okulların değerler eğitimi programları, çocukların değerlerini şekillenmesinde birbirini tamamlayan önemli faktörlerdir (Russell and Waters, 2023, s.212).

4.2. Değerler Eğitiminde Karşılaşılan Problemler

Değerler ile ilgili bir çalışma yapmak ve değerler eğitiminin nasıl verileceği konusunda ortak bir fikre varmak oldukça zordur. Çünkü değerlerin tanımlanması, sınıflandırılması ve araştırılması konusunda pek çok farklı yaklaşım ve görüş bulunmaktadır. Ayrıca elde edilen sonuçlara ne derece güvenileceğine kadar pek çok hususta da ciddî tartışmalar devam etmektedir (Yapıcı ve Zengin, 2003, s.174).

Eğitim alanında genellikle değerlerin önemine dair bir farkındalık eksikliği söz konusudur (Ergen, 2019, s.482). Özellikle bir dönem okullarda değerlerin öğretilmesine karşı çıkılmıştır. Eğitimin kendisini temel konularla (okuma, matematik ve bilim gibi) sınırlaması gerektiği belirtilmiştir. Çünkü hangi değerlerin öğretileceği konusunda toplumun farklı kesimleri arasında çeşitli çatışmaların yaşandığı görülmüştür. Bazıları vatanseverliği, bazıları dini

ve bazıları da sivil değerleri vurgulamak istemiştir. İktidardaki gruplar, güçlerinin devamını destekleyecek değerleri vurgulamak isterken, birçok ilgili taraf, kendileri için anlamlı olan keyfi bir değerler listesi oluşturma yolunu seçmeye çalışmıştır (Johnson ve Johnson, 2010, s.827). Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014) yaptıkları çalışmada değerler eğitiminde karşılaşılan problemleri, ailenin bilinçsiz olması, sosyal çevrenin etkisi, aile ve okul arasındaki uyum olmaması, ekonomik nedenler, okulların sosyo-kültürel yapısı, kazanılan değerlerin teorik düzeyde kalması ve davranışa yansımaması şeklinde sıralamışlardır. Uzun ve Köse (2017) çalışmalarında okul öncesi öğretmenlerinin değerlerin kazandırılmasında en fazla öğrenci ve aile kaynaklı nedenlerden dolayı zorlandıkları sonuçlarına ulaşmışlardır.

Değerler konusu tartışmalı olsa da değerlerin bireylerin hayatlarında önemli bir rol oynadığı ve değerlerin eğitiminin bireylerin gelişimine katkı sağlayabileceği açıktır. Değerler eğitimi, bireylerin kendilerini ve diğer insanları daha iyi anlamalarına ve daha iyi bir dünya için değerlerine uygun davranışlar sergilemelerine yardımcı olur (Yazıcı, 2006, s.506). Ayrıca bireylerin dünya görüşlerini belirlemeye hizmet eden değerlerin çok çeşitli yaklaşımlarla incelenmesi, en azından onların hem mevcut tutum ve davranışlarını anlamaya, hem de gelecekte ne tür davranışlarda bulunacaklarını öngörebilmeye imkân vermektedir (Yapıcı ve Zengin, 2003, s.174). Sonuç olarak eğitim sadece bilgi ve beceri aktarmakla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda öğrencilere iyi bir insan olma yolunda rehberlik etmeli ve onları değerler açısından geliştirmelidir (Ergen, 2019, s.482).

4.3. Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Dersi

Sosyal bilgiler dersi, aslında bir değer eğitimi dersidir. Sosyal bilgiler, tartışmalı konuları ve etik yanıtları dikkate aldığından ve kamu yararı üzerine düşünme şansı sunduğundan değer temellidir (Boyle-Baise, Zevin 2009, s.1-4). Değerler, sosyal bilgiler müfredatının ayrılmaz bir parçasıdır. Yazılı sosyal bilgiler programlarının çoğu, sosyal bilgiler programının bir parçası olarak tanıtılması gereken belirli değerleri içerir (Parker, 1991, s.16). Sosyal bilgiler dersinin çok disiplinli olması, değer öğretimi açısından zenginlik sunar. Sosyal bilgiler dersi, tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi gibi farklı disiplinleri bir araya getirerek öğrencilere geniş bir perspektif sunar. Bu disiplinler arasındaki

ilişkileri anlamak, öğrencilerin değerleri anlamalarına ve değerlendirme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur (Kan, 2010, s.187).

Sosyal bilgiler günümüzde yıllar öncesinden çok farklı bir durumdadır. Toplum ve okulların sürekli değişiyor olması öğrencilerin hayatlarında da değişimler yaşanmasını beraberinde getirmektedir. Öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar bile bugün geçmişten oldukça farklıdır. Örneğin, çocuk istismarı, boşanma, aile içi şiddet, çeteler, madde bağımlılığı, tek ebeveynli evler ve suça karışan öğrencilerin sayısında sürekli bir artış gözlenmektedir. Değişimin norm haline geldiği ve benzeri olmayan ikilemlerle sürekli yüzleşmek zorunda olunan bir dünyada, öğrencilerin öğrenmelerine yardımcı olmak için sosyal bilgilere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Russell and Waters, 2023, s.13). Aynı zamanda sosyal bilgiler dersinde, öğrencilere tarih, coğrafya, ekonomi, siyaset gibi konularda bilgi verilirken, toplumsal değerlerin de öğretilmesi sağlanır. Öğrencilerin toplumsal sorumlulukları ve görevleri hakkında farkındalıkları artırılır. Bu nedenle, sosyal bilgiler dersi değerler eğitimi açısından son derece önemlidir ve iyi bir vatandaşlık eğitimi için vazgeçilmez bir araçtır (Kan, 2010, s.187).

4.3.1. Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Öğretim programları eğitim sisteminin başarısını önemli ölçüde etkileyen araçlardan biridir. Öğretim programları, öğrencilerin öğrenme süreçlerini planlamak, organize etmek ve yönlendirmek için tasarlanmıştır. Öğrencilerin belirli bir konuda ne kadar bilgi edinmeleri gerektiğini belirleyerek ve bu bilgileri nasıl edineceklerini öğretme yollarını planlayarak, öğrencilerin öğrenme hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olur (MEB, 2018, s.3). Bir nevi öğretim programları, öğrencilerin öğrenmesi gerekenleri tanımlayan ifadelerdir (Parker, 2014, s.8). Banks'a göre, çok kültürlü bir öğretim programının temel amacı, öğrencilerin karar verme ve sosyal eylem becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktır (Banks and Banks, 2016, s.2).

Her kuşağın tüm kültürlere ait bir inançlar ve değerler sistemi ile tanışması, öğrencilere dünya hakkında sağlam bir farkındalık geliştirmelerine yardımcı olacak somut bilgiler sağlar. Eğitim sisteminde sosyal bilgiler öğretim programı, çocuklarla birlikte bu temel değerleri keşfetme hedefine ulaşmaya çalışılan en etkili yoldur (Alazzi ve Chiodo, 2004, s.6). Sosyal bilgiler öğretim programı, öğrencilere toplumsal yaşam, tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi,

siyaset gibi konularda bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlayan bir eğitim programıdır. Program, öğrencilerin yaşadıkları toplumun kültürünü, tarihini, coğrafyasını, ekonomisini ve siyasal yapısını anlamalarını ve bu bilgileri kullanarak toplumda aktif bir vatandaş olarak yer almalarını hedefler. Sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan değerler, toplumda aktif ve sorumlu bir vatandaş olarak yer almayı hedeflemektedir. Öğrencilerin değerlerin önemini anlamalarını ve bu değerleri günlük yaşamlarında uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlar. 2005 yılından günümüze kadar olan süreçte sosyal bilgiler öğretim programları, zamanla değişime uğramıştır. Değişen toplumsal ihtiyaçlar, pedagojik yaklaşımlar ve eğitim anlayışı doğrultusunda güncellenmiş ve yenilenmiştir. Ancak 2018 yılında düzenlenen öğretim programlarında kök değer anlayışı benimsenmiştir. Ancak, 2018 ve 2023 yıllarında güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) içeriğinde, değerlerin öğretimi için özel bir öğrenme alanı belirtilmemiştir. Bununla birlikte, değerlerin öğretimi programın her biriminde yer almaktadır ve öğrencilere evrensel ve demokratik değerleri öğretmek için fırsatlar sunmayı amaçlamaktadır (MEB, 2018, s.8; MEB, 2023).

Özetle değerler eğitimi ve sosyal bilgiler programı birbirleriyle ilişkilidir. Sosyal bilgiler programı, öğrencilere toplumda nasıl yer alacaklarını öğretirken, değerler eğitimi ise bireylerin bu süreçte doğru ve olumlu davranışlar sergilemelerine yardımcı olur. Bu nedenle, sosyal bilgiler programı sırasında öğrencilere değerler eğitimi verilmesi oldukça önemlidir (Erbaş, 2021, s.24).

4.3.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Değerler Eğitimi

Ders kitabı, bir derste kullanılan ve dersin iyileştirilmesine katkı sağlayan, öğrenme-öğretme sürecinde esas oluşturan araçlardan birisidir (Gülersoy, 2013, s.8). Aynı zamanda büyük grup öğretimi, öğretmen kontrollü tekrarlama ve anlatım için temel oluşturan, önemli bir eğitim aracıdır (Hertzberg, 1981, s.111-115). Ders kitapları genellikle eğitim kurumlarının haftalık ders çizelgelerinde yer alan derslerin öğretim programlarına göre hazırlanır ve ilgili bakanlık tarafından onaylanır. Bu kitaplar, konuyla ilgili temel kavramları, teorileri ve uygulamaları içerebilir ve öğrencilerin öğrenme sürecine rehberlik etmek için görsel ve işitsel materyallerle desteklenir (MEB,

2018, s.13). Ders kitapları bir konu hakkında arka plan bilgisi sağlayabilir, sınıf tartışmasında ortaya çıkan hipotezleri doğrulamak için bir kaynak görevi görebilir ve konuyla ilgili tanımlar ve örnekler sağlayabilir (Mindes, 2014, s.5-6). Ders kitapları devletlerin yetkili kurumlarınca hazırlanan programlara göre, ülke fertlerinin ideal vatandaş olarak yetiştirilmesi için öğrenmeleri gereken bilgilerin yer aldığı önemli ders araçlarından biridir (Alaca, 2020, s.2).

Ders kitapları, küresel bir tarih anlayışı ve toplum kuralları ile diğer insanlarla birlikte yaşama normlarını aktarır. Bir toplumun on yıllar veya yüzyıllar boyunca oluşturduğu gelenekleri yansıtırlar; bireyin benlik saygısını geliştirmeye katkıda bulunurlar, ancak aynı zamanda incelenen her toplumun sınırlarını da belirlerler. Bu özellikle tarih ve coğrafya kitaplarında ortaya çıkar. Sosyal bilgiler alanı ise tarih ve coğrafyayı ve aynı zamanda yurttaşlık ve ahlak eğitimini içerdiğinden sosyal bilgiler ders kitapları oldukça önemli ders araçları arasında yer alır (Pingel, 2010, s.8).

Sosyal bilgiler ders kitapları genellikle bir öğretmenin sahip olduğu en değerli kaynaktır. Temel içeriğiyle birlikte sosyal bilgiler ders kitabını okumak, muhtemelen çoğu sınıftaki en tipik ve yaygın sosyal bilgiler etkinliğidir (Russell and Waters, 2023, s.39). Tüm sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaklaşık üçte ikisi, ek kaynaklar olarak çalışma sayfaları, öğretmen dersleri ve testler içeren bir ders kitabına sınıflarında baskın kaynak olarak güveniyor ve kullanıyorlar (Ross, 2006, s.17). Türkiye'de 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşıma geçilmesi ile sosyal bilgiler dersinin temel materyalleri öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitapları olmuştur. Ancak 2017-2018 eğitim-öğretim yılından sonra bu uygulamaya son verilip öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitapları kaldırılmıştır. Bu durum ders kitaplarına olan ilgi ve önemi daha da artırmıştır (Demir ve Atasoy, 2018, s. 755).

Ders kitapları değerler eğitiminde de önemli bir kaynak olarak kullanılabilir. Ders kitaplarındaki metinler, görseller, şiirler, hikayeler vb. ögeler, öğrencilerin farklı değerleri anlamalarına ve içselleştirmelerine yardımcı olur (Kurtdede Fidan ve Gedik, 2019, s.256). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinin, bir değer eğitimi dersi olmasına istinaden (Boyle-Baise ve Zevin, 2009, s.1-4) öğretmenler ve öğrenciler için bir kaynak ve rehber niteliğinde olan sosyal bilgiler ders kitaplarında değerlere ne kadar yer verildiği, hangilerinin daha sık vurgulandığı büyük bir önem taşımaktadır (Kuş,

Merey ve Karatekin, 2013, s. 186). 2018 ve 2023 sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde "kök değerler" olarak; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik gibi değerlere yer verildiği gözlenmiştir. Bu kök değerlerin öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı ifade edilmiştir (MEB, 2018, s.4; MEB, 2023). Başlı başına bu on kök değerin her birinin önemi tartışılmaksızın evrensel bir değer olan sevgi değeri, insanları birbirine bağlayan temel bir güç, herkesin hakkı olan temel bir insan ihtiyacı ve insanların birlikte daha iyi bir dünya inşa etmelerine yardımcı olması sebebiyle bütün değerlerin merkezinde yer alır. Bu nedenle sevgi değerinin eğitim sistemi içerisinde bununla birlikte eğitim ve öğretim materyalleri içerisinde de yer alması oldukça önemlidir (Ergen, 2006, s.145).

BÖLÜM 5
SEVGİ NEDİR?

5.1. Sevgi Nedir?

Son yirmi yılda aşk üzerine önemli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar öncelikle aşkı tanımlamaya ve işlevselleştirmeye ve onun yordayıcılarının, bağıntılarının ve romantik ilişkilerdeki sonuçlarının incelenmesine odaklanmıştır. Ancak aile ve arkadaşlar gibi yakınlara, çevresel bağlara ve tüm insanlığa duyulan sevgi, genellikle bir araştırma konusu olmamıştır. Oysaki başkalarına değer veren ve toplumsal iyiliğe katkıda bulunan özverili, şefkatli sevgi birçok dini geleneğin merkezinde yer almakla birlikte birçok düşünür, felsefe ve düşünceye konu olmuş bir kavramdır (Sprecher and Fehr, 2005, s.629). Dünyanın bütün büyük dinlerinin asıl mesajı, birbirini sevmektir. Bu büyük emrin bir parçası olarak "birbirinizi kendinizi sevdiğiniz gibi sevin" denir. Bu mesaj, kişiyi seven bir Tanrı'ya olan manevi inançtan beslenir ve dini davranış ritüellerinde sembolize edilir (Fricchione, 2002, s.31). Birleşme, bütün olma, haz veren şeye ilgi, eğilim, dostluk, kardeşlik, uyum gibi anlamlarla ifade edilen sevgi tasavvufi anlayışın da merkezinde yer alır (Coşkun,2010, s.190-194). Ayrıca Antik Çağ filozoflarının da üzerinde durduğu önemli erdemlerden biri olan sevgi, zıtları birleştiren, her şeyi sevk eden, nefreti reddeden, tutku, tensellik, ölçülülük ve mutluluğa eriştiren eylemler anlamında ifade edilmiştir (Çilingir, 2018, s.74-75).

Sevginin herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımına ulaşmak oldukça güçtür. Çünkü sevgi birçok boyutta incelenen ve deneyimlenen karmaşık bir kavramdır (Aydın, 2018, s.14-15). Sevgi kavramı tarih boyunca edebiyat, din, felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi çok çeşitli disiplinlerde incelenmiş ve hakkında yazılmıştır. Ancak terim anlaşılmaz olmaya devam etmekle birlikte bilim insanları, sevginin özünü yakalamak için *koşulsuz sevgi*, *agape*, *şefkat* ve *özverili sevgi* gibi terimler kullanmışlardır (Hill, 2002, s.19-21). Sevgi, kişinin başkalarına olan ilgisi, saygısı ve sorumluluğuyla birlikte, bilgi ve deneyimleri paylaşma, yardım etme ve toplumun iyiliği için çalışma gibi üretken eylemleri teşvik eder. Sevgi, sevilen şeyin büyümesi ve yaşaması için gösterilen ilgidir de denilebilir (Fromm, 2020, s.48). Sevgi, ruhsal bir madde olan ırmak gibidir. Sevgi, nesneye yönelen ve onu sıcak bir onayla saran harekettir. Bu sürekli akış içindeki ruhun merkezkaç edimidir.

Sevgi, sürekli olarak ilerleyen ve etkileyen bir güçtür. İnsanlar arasındaki ilişkilerde sevgi, enerjisiyle akar ve bağları güçlendirir. Sevgi, insanları birbirine bağlayan ve ilişkileri olumlu yönde etkileyen önemli bir kavramdır. Sürekli akışıyla insanların yaşamlarını besler ve zenginleştirir (Gasset, 1996, s.7-14). Sevgi, korkunun yokluğudur. Sevgi soru sormaz. Sevginin doğal hali, karşılaştırma ve ölçüm değil, genişleme ve büyüme durumudur. Sevgi gerçekten değerli olan her şeydir. Sevgi her zaman istenilen şey olsa da bilinçli olarak ya da bilmeden genellikle sevgiden korkulur ve bu nedenle sevginin varlığına karşı hem kör hem de sağır davranılır. İç huzurun ve sevginin aslında gerçek olan her şey olduğu keşfedildiğinde ise sağlıklı ve bütün bir ruh hali meydana gelir (Jampolsky, 2011, s.58-59). Sevginin özü, başkalarının iyiliğinden bencilce zevk almanın yanı sıra etkili bir şekilde onaylamak ve özen göstermektir. Sınırsız sevgi ise, bu sevgiyi istisnasız herkese kalıcı ve sürekli bir şekilde yayar. Yaygın olarak erdemin en yüksek biçimi olarak kabul edilen sınırsız sevgi, genellikle tüm gerçekliğin altında yatan ve onun ayrılmaz bir parçası olan yaratıcı bir varlık olarak kabul edilir (Post, 2003, s.1-23). Yunus Emre'ye göre ise sevgi, sadece bireysel değil, aynı zamanda evrensel bir boyuta sahiptir. İnsanın Tanrı'dan gelen bir öz olduğunu savunması nedeniyle, insanın diğer insanlara sonsuz bir sevgiyle yaklaşması gerektiğini dile getirir. Aynı zamanda Yunus Emre'ye göre, sevgi bütün eylemlerin başlangıç noktasıdır. Bu, insanın yaşamındaki her türlü eylemin sevgiden beslenmesi gerektiği anlamına gelir. Sevgiyle yapılan eylemler anlam bulur ve güzellik kazanır (Demirdaş, 2021, s.88). Yunus Emre'nin bu görüşleri, sevginin insanın temel değeri olduğu, yaşama anlam kattığı ve birçok sorunun çözümünde etkili bir güç olduğu fikrini yansıtır.

Sevgi birbiriyle bağlantılı üç alandan oluşur. Bunlar; duygular, bilgi ve beceriler ve eylemlerdir. Sevginin bu üç bileşeni sayesinde, sevme yeteneğinin erdemleri gerektirdiği sonucuna varılır. Bu açıdan bakıldığında sevgi öğrenilebilir ve uygulanabilir. Önemli bir bakış açısı, sevgiyle bağlantılı duyguların olumlu olduğu ve bu şekilde "iyilik" ürettiğidir, neşe-zevk duyguları ve birliktelik duygusu buna örnektir (Määttä and Uusiautti, 2012, s.4). Yani sevgi sadece duygusal bir tepki olarak değil, karakter, kişilik ve tutumların bir bütünlüğü olarak ifade edilmelidir. Sevgi, istikrarlı, kararlı ve tutarlı bir şekilde davranışlara yansıdığında anlamını ve etkisini tam anlamıyla

gösterir. Bu nedenle sevgi, sadece duygusal bir hissiyat olarak değil, davranışlarla somutlaşan bir değerdir (Ergen, 2019, s.488). Bir başka görüşe göre sevginin en eksiksiz biçimi, tutku, samimiyet ve bağlılığı birleştiren bir değer olmasıdır (Hatfield ve Rapson, 1994, s.93). Cibrân'a göre ise, sevgi insanlığın ruhunu süsler. Sevgi, içsel bir güzellik ve değer katıcı olarak kabul edilir. İnsanın içsel dünyasını zenginleştirir ve ruhsal bir süsleme işlevi görür (Şimşek, 2012, s. 130). Sevgi kelimesi sözlükte ise "İnsanı, çıkar beklemeksizin birbirine bağlayan, özverili, derin bir bağ gerektiren samimi, güvenilir, muhabbet" şeklinde tanımlanmaktadır (Ayverdi, 2010, s. 1095).

Sevgi, insanların esenliğine katkıda bulunan yeni bağların oluştuğu bir güvenlik ve neşe dünyası yaratır. İnsanların tamamen kabul edici bir şekilde sevilme ihtiyacı evrensel bir gereksinimdir ve sevgi eksikliği önemli ve hatta şiddetli sonuçlara yol açabilir. Sınırsız sevgi, rahatlatıcı bir etkiye sahiptir ve insanların varlığının özünü huzurla doldurarak evlerine dönme, şifa bulma ve olumsuz etkilerden arınma duygularını sağlayabilir (Post, 2003, s.161).

5.1.1. Sevgi Türleri

Sevgi bir kişiye ya da belirli bir nesneye odaklanan bir duygu veya ilişki değil, daha geniş bir tutum veya karakter yönelimidir. Sevgi, insanın kendisini ve dünyayı anlama, değerlendirme ve ilişkilendirme şeklini etkileyen bir içsel durumdur. Sevginin tek kişiye değil, herkese yönelik olması sevilen nesneye bağlı olarak çeşitli sevgi biçimlerinin doğmasına sebep olmuştur. Bu sevgi biçimleri şöyle sıralanabilir: insan sevgisi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, kardeş sevgisi ve tanrı sevgisidir. Söz konusu sevgi biçimleri, insanların birbirlerine, kendilerine ve doğaya olan farklı sevgi şekillerini ifade eder (Fromm, 2020, s.66). Yani sevgi çok yönlü bir kavramdır ve farklı ilişkiler ve bağlamlar içinde farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Romantik sevgi, arkadaş sevgisi, anne-baba sevgisi, memleket sevgisi ve pedagojik sevgi gibi farklılaşan türleri vardır. Her sevgi türü kendine özgü niteliklere sahiptir ve insanların yaşamlarına anlam ve değer katar (Eroğlu ve Kaya, 2021, s.1588). Fehr, Sprecher and Underwood (2009, s. 3-27)'a göre de tutkulu-romantik sevgi, arkadaş sevgisi, fedakâr sevgi ve koşulsuz sevgi gibi kavramlar sevginin bünyesinde yer almaktadır. Fehr and Russell (1991, s.425) ise sevgiyi anne sevgisi, romantik aşk, çalışma sevgisi, kendini sevme gibi alt türlere ayırmışlardır. Bunlara ek olarak aileye, arkadaşlara, komşuya ve Tanrı'ya duyulan sevgi de önemli sevgi türleri

arasında yer alır (Hill, 2002, s.30). Özen ve Gülaçtı ise (2010, s.136) sevgi türlerini; insan sevgisi, doğa sevgisi, evlat sevgisi, hayvan sevgisi, tanrı sevgisi, vatan sevgisi, bilim sevgisi, anne-baba sevgisi şeklinde sıralamıştır. Sınırsız şekilde ve çeşitlilikte sevgi türü olduğu gerçeği sevginin oldukça karmaşık bir olgu olduğunu ve üzerine ciddi araştırmaların yapılması gerektiğini göstermektedir (Özen ve Gülaçtı, 2010, s.136).

5.1.1.1. İnsan Sevgisi

Sevgi, sevilen insanda tüm insanlığı, yaşayan ne varsa hepsini sevmek demektir. İnsan sevgisi ise, insanlara karşı duyulan sevgidir. İnsanlar arasında bağ kurmak, paylaşmak, anlamak ve saygı göstermek gibi değerleri içerir. "İnsan sevgisi" ideali ilk olarak antik çağda Yunanca *filantropi* sözcüğüyle ifade edilmiştir. Örneğin Yunan hekim Hipokrat'ın yazılarında şöyle der: "İnsan sevgisinin olduğu yerde hayırseverlik (thropia) bir de sanat sevgisi (philotekni) vardır. İnsan sevgisi idealinin Yunanlılar ve Romalılar arasında da çok ilkel bir biçimde mevcut olması muhtemeldir, çünkü Yeni Ahit'te insanlık sevgisi anlamına gelen Yunanca *"agape"* sözcüğüyle birbirinin yerine sık sık kullanıldığı görülür (Post, 2003, s.142).

İnsan sevgisi, diğer insanların mutluluğu, refahı ve güvenliği için çalışmak anlamına da gelir. Bu tür sevgi, aile, arkadaşlık, romantik ilişkiler, iş ilişkileri ve toplumda genel olarak insanlar arasındaki ilişkilerde önemlidir. İnsan sevgisi, insanların birbirlerine karşı anlayışlı, şefkatli ve saygılı davranmasına yardımcı olur ve bireylerin mutlu, sağlıklı ve tatmin edici bir yaşam sürdürmelerini sağlar (Fromm, 2020, s.75). 13. yüzyılda yaşamış Türk edebiyatının önemli sanatçılarından biri ve Türk halk edebiyatının önde gelen temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Yunus Emre'nin şiirlerinde insan sevgisi ön plana çıkmaktadır. Onun şiirlerinde geçen sevgi ve hoşgörü dolu sözler, insanların bir araya toplandığı, anlayışlı ve sevgi dolu olduklarını vurgular. Yunus Emre'nin "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın" düşüncesi, insan sevgisinin toplumsal birliğinin güçlendiği inancını yansıtır (Aycil, 2021, s.158).

İnsanlar genellikle sevgi ve yakınlık hissiyatı taşıyan sosyal varlıklardır. Birbirleriyle yakınlaşmak, bağ kurmak ve ilişki geliştirmek için sosyal etkileşimlere ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle, insanlar arasındaki ilişkilerde sevgi önemli bir rol oynar (Loreman, 2011, s.1). Bu sevgi, herhangi bir kişiye, ırka,

cinsiyete veya dinlere bakılmaksızın her insanın içindeki temel insanlığı ve değeri takdir etmekle ilgilidir. İnsan sevgisi, başkalarına yardım etmek, onları desteklemek ve onların mutluluğunu önemsemekle ilgilidir. Aynı zamanda, insan sevgisi, başkalarına karşı merhametli, şefkatli ve hoşgörülü bir tutum sergilemeyi de içerir. İnsan sevgisi, insanların birbirlerine karşı daha empatik ve anlayışlı olmalarına yardımcı olur ve toplumsal uyum ve barış için önemli bir faktördür (Aydın, 2018, s.18-19).

5.1.1.2. Hayvan Sevgisi

Hayvan sevgisi, insanların hayvanlara karşı duyduğu sevgi, saygı ve merhamet hissidir. Hayvanlar, insanların yaşamlarında önemli bir rol oynarlar ve birçok insan için hayvanlar aileleri gibi sevdikleri ve önemsedikleri canlılardır. Hayvan sevgisi, insanların hayvanların haklarına saygı duymalarını, onlara iyi bakmalarını ve onları korumalarını gerektirir. Ayrıca hayvan sevgisi, hayvanlarla bağ kurmayı ve hayvanların doğal dünyalarını anlamayı da içerir (Utkugün, 2022, s.1517-1518).

Tüm canlı varlıkların, insanlar da dahil olmak üzere, kendilerine özgü bir değerleri vardır. Hayvanların asli değeri, onların sadece insanların ihtiyaçları için kullanılabilecek birer kaynak olarak görülmemesi, aynı zamanda kendi türleri içinde ve doğal ortamlarında refah içinde yaşayabilmeleri anlamına gelir. Bu nedenle, hayvanların kötü muamele ve sömürüsüne karşı hayvanların korunması için yasal düzenlemeler yapılması gerekir. Ayrıca hayvanların doğal yaşam alanları ve ekosistemlerinin korunması da önemlidir. Çünkü doğal ortamlarında sağlıklı bir şekilde yaşayamayan hayvanlar, uzun vadede türlerinin yok olmasıyla karşı karşıya kalabilirler (Doğan, 2006, s.42).

Hayvan haklarının geçmişine bakıldığında ise insan-hayvan ilişkisi, ilk çağlara kadar dayanan en eski ilişkilerdendir. Hayvan hakları hareketi, 19. yüzyılın sonlarında başlamış ve bugüne kadar devam etmiştir. Bu hareket, hayvanların insanlar tarafından kullanılmadan önce, doğal yaşamlarını sürdürebilecekleri koşullarda yaşamaları gerektiğini savunmaktadır. Bu kapsamda, hayvanların işkenceye tabi tutulması, kötü muamele görmesi, sömürülmesi ve öldürülmesi gibi konular ele alınmaktadır (Demir, 2020, s.20).

Hayvanlar insanlarla birçok ortak özellik paylaşırlar ve onların varlığı, insanların hayatında önemli bir etkiye sahiptir. Hayvan sevgisi, hayvanların yaşamlarının önemini vurgular ve insanların hayvanlara karşı duydukları sevgi

ve saygıyı artırır. Bu nedenle, hayvan sevgisi, insanların doğaya ve hayvanlara karşı daha duyarlı ve sorumlu davranmalarını sağlar (Ateş, 2005, s.5-6).

5.1.1.3. Doğa Sevgisi

Doğa, doğal dünya veya doğal çevre olarak da bilinir, insan eli değmemiş veya az etkilenmiş dünya ve onun içindeki tüm canlı ve cansız varlıkları ifade eder. Yeryüzündeki tüm yaşam formları, bitkiler, hayvanlar ve insanlar doğanın bir parçasıdır. İklim, hava, su, toprak ve diğer doğal kaynaklar da doğanın önemli bileşenleridir. Doğa, insanlar için hayati önem taşıyan besinler, su, hava ve enerji kaynaklarının sağlanmasında kritik bir role sahiptir (Öcal, 2013, s.334).

İnsan doğal bir varlık olarak doğar ve çevresiyle doğal bir etkileşim içindedir. İnsanın temel gereksinimleri doğal ortamdan karşılanır. Beslenme, su, hava gibi fizyolojik gereksinimler doğadan elde edilir. Ayrıca cinsellik, üreme gibi doğal süreçler de insanın doğal varoluşuna dahildir. Doğal ortam olmadan insan yaşamı olmaz ama insan olmadan doğa yaşamaya devam eder. Bu sebeple insanın doğal yaşamı koruması ve sevmesi gerekir (Sönmez, 2016, s.62). Doğal kaynakları ve çevreyi korumak, sürdürülebilir bir gelecek için hayati önem taşır. İnsanlar, doğal kaynakları tüketirken ve çevreye zarar verirken, doğanın dengesini bozabilirler. Bu nedenle, doğal yaşamı korumak ve sevmek, insanların kendi geleceklerini ve gezegenin geleceğini korumak için önemlidir (Teksöz, Şahin ve Ertepınar, 2010, s.308).

Çevreleriyle sürekli bir etkileşim halinde olan canlı varlıklar doğal olarak bulundukları yaşam ortamına uyum sağlamak zorundadırlar. Bu yaşam ortamı, bitki ve hayvanların hayatta kalması, üremesi ve beslenmesi için gerekli olan kaynakları sağlar. Bu nedenle, her canlı türünün kendine özgü bir yaşam alanı ve çevresi vardır ve bu alanı korumak, canlıların varlığı için hayati önem taşır. İnsanlar da doğal çevreleriyle etkileşim halindedirler ve doğal kaynakları kullanarak yaşamlarını sürdürürler, ancak çoğu zaman doğal çevreye zarar verirler ve doğal dengeleri bozarlar. Bu nedenle, doğal çevrenin korunması, sadece canlı varlıkların hayatta kalması için değil, aynı zamanda insanların sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için de hayati önem taşır (Sönmez, 2016, s.62). Ayrıca diğer önemli husus ise doğada var olan hayatta kalma mücadelesi, türler arasındaki etkileşimler ve dengeler, insanlara çok şey öğretebilir.

Doğadaki her canlının kendi ekosistemi içinde bir görev ve yeri vardır ve bu görevler birbirleriyle etkileşim halindedir. Bu durum, insanların da diğer insanlarla ve doğayla olan ilişkilerinde karşılıklı saygı, anlayış ve dengeyi korumaları gerektiğini hatırlatır (Abanoz, 2008, s.46).

Sonuç olarak, çevrenin korunması ve gelecek nesillere yaşanılabilir bir dünya bırakılması için çevre bilinci ve duyarlılığının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, okullarda çevre eğitimi programlarına daha fazla yer verilmesi ve öğrencilere doğal ortamlarda öğrenme fırsatları sunulması önemlidir. Ayrıca, uluslararası iş birliği programları ile öğrencilerin farklı kültürleri ve ülkelerdeki çevre sorunlarını öğrenmeleri ve birbirleriyle bağlantı kurmaları da faydalı olabilir (Uluçınar ve Cansaran 2008, s.499).

5.1.1.4. Kardeş Sevgisi

Kardeşlik sevgisi tüm sevgi çeşitleri içerisinde var olan en eski ve temel sevgi biçimidir. Kardeşlik sevgisi özü itibarıyla bütün insanları sevmek demektir. Sadece aile içerisinde kan bağı olan insanları kapsamaz. Başka bir insana gösterilen ilgiyi, saygıyı, onu tanımaya değer bulmayı, onun yaşamını sürdürmesini istemeyi ve ona karşı olan sorumluluğu ifade eder. Kardeşlik sevgisinde tüm insanlıkla bir olma, birlik olmak, bütünleşme ve dayanışma hakimdir (Fromm, 2020, s.67).

5.1.1.5. Arkadaş Sevgisi

İnsanlar yaşadıkları toplumla sürekli etkileşim halindedirler ve bu etkileşimin önemli bir unsuru arkadaşlık ilişkileri ve sosyal çevrede var olmadır (Sarı ve Tekbıyık, 2012, s.3) Arkadaş ilişkileri, insanların sosyal bağlarını güçlendirir ve yaşam kalitesini artırır. Arkadaşlar, insanların stresle başa çıkmalarına, duygusal destek almalarına ve olumlu bir sosyal çevrede bulunmalarına yardımcı olurlar. Arkadaş ilişkilerinin, insanların duygusal ihtiyaçlarını karşılama, anlama ve kabul etme konusunda önemli bir rol oynadığı söylenebilir (Turan ve İskender, 2020, s.438). Bunun aksine arkadaşları tarafından sevilmediğini ve kabul görmediğini hisseden öğrenciler, kendilerini mutsuz ve yalnız hissedebilirler. Dışlanma, alay etme veya reddedilme gibi durumlar, öğrencinin özsaygısını zedeler ve sosyal ilişkileri olumsuz etkileyebilir (Özgök ve Sarı, 2016, s.72).

Arkadaş sevgisi ise arkadaşlık ilişkilerinin temelinde yer alan bir duygudur. Arkadaş sevgisi, karşılıklı olarak derin bir bağ, hoşgörü, sadakat ve sevgi hissiyle karakterizedir. Arkadaşlar, birbirlerini olduğu gibi kabul eder, birlikte mutlulukları ve zorlukları paylaşırlar. Arkadaş sevgisi, karşılıklı güvene dayanan, samimi ve anlamlı bir ilişkiyi ifade eder. Arkadaşlık sevgisi, bir partnerin partnerine olan olgun ve uzun vadeli bağlılığını temsil eder; arkadaşlık sevgisi, ihtiyaçların tatmin edilmesinden ziyade bencillikten uzaktır, eşe benliğinin bir uzantısı gibi bakmak ve ona davranmak demektir (Karandashev and Clapp, 2016, s.75-76).

5.1.1.6. Tanrı ve Din Sevgisi

İnsanın sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürdürmesinin ön koşullarından biri de akılcı bir din ve Tanrı sevgisine sahip olmasıdır. Bu amaçla din ve tanrı sevgisinin irdelenmesi yararlı olacaktır. Din, insanların inançları, törenleri ve ritüelleri yoluyla Tanrı'ya olan sevgilerini ifade ettikleri bir yol veya sistemdir. Tanrı sevgisi ise, bu inanç sistemleri içinde Tanrı'ya duyulan sevgi ve saygıdır denilebilir (Aydın, 2018, s.47-57). Din kavramının tanımını yapan sosyal bilimcilerin ortak noktada buluştuğu üç husus bulunmaktadır. Bunlar; dinin, aşkın ve insanüstü güçlere olan inanç, iyilik de dahil olmak üzere bir dizi değere ilgi, arayış ve bu değerlerle tutarlı davranışlara, tutumlara ve deneyimlere odaklanma temeline dayandığını ifade eder (Peterson and Seligman, 2004, s.477-478).

Tanrı sevgisi ise özünde düşünseldir. Yoğun şekilde "bir olma" duygusunu duymak, Tanrı'nın varlığına, sevgisine ve adaletine inanmak anlamına gelir (Fromm, 2020, s.96). Tanrı tek ve çok tanrılı dinlerin genelinde mutlak güzellik, adalet, bilgelik, sevecenlik, merhamet ve hoşgörü olarak kabul edilmiştir. Tanrı'ya olan sevgi ve bağlılık, insanların manevi yaşamlarında önemli bir yer tutar. Bu sevgi, insanlara huzur, mutluluk ve anlam sağlar (Sönmez, 2016, s.66-67). Bu sevgi ve bağlılık, çeşitli dinlerin inançlarına ve öğretilerine göre farklı şekillerde ifade edilebilir. Birçok dinin inançlarına göre, Tanrı, evreni yaratan ve insanlığa rehberlik eden merhametli ve sevgi dolu bir varlıktır. İnsanlar Tanrı'ya karşı sevgi beslerler ve onun yolunda ilerlemek için çaba gösterirler. Tanrı'ya olan sevgi, birçok dini ritüel ve uygulamada da kendini gösterir (Fromm, 2020, s.83-96). Cibrân, sevgiyi kendi varlığını ve

Tanrı'yla olan bağlantıyı anlamanın bir aracı olarak görür. Sevginin, bireyin kendini daha çok keşfetmesinin ve Tanrı'ya ulaşmasının nedeni olabileceğini ifade eder (Şimşek, 2012, s.129).

Maneviyat evrenseldir. Manevi inançların spesifik içeriği değişiklik gösterse de tüm kültürler nihai, aşkın, kutsal ve ilahi bir güç kavramına sahiptir. Ayrıca, tüm dinler, insanların temel varoluşsal kaygılarla (yani, amaç ve anlam soruları) ve bireylerin ilişkilerine ve ayrıca hayatın sıkıntılarıyla başa çıkma çabalarına rehberlik eden soyut kuralları ve değerleri ile mücadele etmelerine yardım etmeye çalışır (Peterson and Seligman, 2004, s.477-480).

5.1.1.7. Aile Sevgisi

Aile, bir kişinin ilk sosyal çevresidir ve bireyin toplumsal normları, değerleri ve davranışları öğrenmeye başladığı yerdir (Aydın, 2018, s.19). Aile ekosistemi bir dizi ilişkiler bütünü olarak görülür. Bu ilişkiler bireyin birbirine bağlı ve birbirine bağlı sistemleri, aile sistemi, aile alt sistemleri ve ailenin fiziksel ve sosyal-kültürel çevreleri arasında gerçekleşir. Aynı zamanda aile, üyelerinin kolektif eylem potansiyelini ortaya çıkarır. Aile bireyleri, aile birimi olarak hareket edebilir, birlikte kararlar alabilir ve ortak amaçlara yönelik çalışabilir (Knauth, 2000, s.496-497). Aile üyeleri arasındaki bağ, sevgi duygusuyla başlar. Aile, sevginin ilk yeşerdiği ve geliştiği mekândır. Sevgi, ailedeki üyeler arasındaki ilişkileri besler ve güçlendirir. Ailedeki sevgi anlayışı, bireyin sevgi duygusunu anlamasını, içselleştirmesini ve başkalarına yansıtabilmesini sağlar (Gül, 2020, s.88).

"Aile sevgisi paradigması" üç önerme üzerinde odaklanmaktadır ve sağlıklı birey ve aile için önemli olan "sevme(k)" duygusunu içermektedir. İlk önermede "sevmek", kabul, onaylanma veya cömertlik gibi anlamlara gelebilir. İkinci önermede ise "sevmek" duygusunun kalıcılığı vurgulanmaktadır. Üçüncü önermede ise akraba ilişkileriyle ilgili sorumlulukları içeren bir fedakârlık anlamına gelir. Ancak üçüncü önermede "fedakârlık" olarak tanımlanan sevmek bir duygu olarak değil, bir eylem olarak ele alınmıştır. Yani burada önemli olan duygusal boyut değil, ilişkilerde sevme eyleminin ağırlık kazanmasıdır. Bu yaklaşım, ilişkilerde duyguların, deneyimlerin ve hislerin ötesinde, sevme eyleminin aktif olarak yaşanmasını önemsemektedir (Bahr and Bahr, 2009, s.116-117).

Aile sevgisi, anne-baba sevgisi ve şefkati, bir bireyin duygusal ve sosyal gelişimi için çok önemlidir. Bu sevgi ve şefkat, çocukların güven duygusu geliştirmesine, duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına ve sağlıklı bir benlik algısı oluşturmasına yardımcı olur. Anne ve babaların, çocuklarına sevgi, saygı ve hoşgörüyle yaklaşmaları, onları sağlıklı bir şekilde yetiştirmeleri büyük önem taşır (Aydın, 2018, s.21-32).

5.1.1.8. Vatan Sevgisi

Vatan, bir milletin üzerinde birlikte yaşadığı ve kendisini ait hissettiği, millî kimlik ve birlik duygusunun beslendiği bir topluluk alanıdır. Vatan, sadece fiziksel sınırlarıyla değil, aynı zamanda insanların ortak değerleri, kültürleri, tarihleri ve millî bağlarıyla da ilişkilidir (Çifçi ve Dikmenli, 2016, s.851). Gökalp'e (2009, s.86) göre vatan dinî, ahlaki, bedii güzelliklerin bir müzesidir, bir sergisidir. Yani vatan, insanların kök saldığı, kimliklerini ve kültürlerini inşa ettiği topraklardır. Bir milletin vatanı, içinde yaşayan insanların birbirleriyle etkileşim halinde olduğu, tarih boyunca şekillenen bir mekân ve toplumsal dokudur denilebilir.

Vatan sevgisi, insanın kendisini, ailesini, çevresini, mesleğini ve çalıştığı kurumu da kapsayan geniş bir kavramdır. Vatan sevgisi sadece bir toprak parçasına duyulan sevgi ile sınırlı değildir. Vatan sevgisi, kişinin bağlı olduğu toplumun ve ülkenin refahı, gelişimi ve birlikte yaşama kültürünü önemsemesini içerir. Vatan sevgisi, insanları birbirine bağlar, toplumsal bir dayanışma ve birlik duygusu yaratır. Vatanseverlik, vatana olan sevgi, bağlılık ve sorumlulukla ilgilidir. Vatanseverlik, vatandaşları vatanlarına hizmet etmeye teşvik eder ve vatanın refahı ve güvenliği için çalışmayı gerektirir (Yörü, 2007, s.22). Vatanseverlik duygusunun bir yansıması, soy sop bağlılığı olarak da görülebilir. Ancak bugün vatanseverlik terimi, daha çok toprağa, anavatana bağlılık anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca, vatanseverlik daha genel bir anlamda, bir siyasi topluluğa kendini adamak anlamında da kullanılmaktadır (Şarşembiyeva, 2015, s.176).

5.1.2. Sevgi Değerinin Önemi ve İşlevi

İnsanlığın hayatta kalması ve kültürün gelişimi her zaman insanın yaratma ve sevme yeteneği üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle, bir insanın bu

temel özelliklerinin araştırma yoluyla ortaya çıkarmak, tanımlamak, analiz etmek ve açıklamak için ele alınamayacağı şeklindeki yanlış fikirleri ortadan kaldırmak mantıklıdır. Her insan ve toplum sağlıklı kalmak için sevgiye ihtiyaç duyar (Määttä and Uusiautti, 2013a, s.1-3). Sevmek insanın kendisiyle ve diğer insanlarla kurabileceği en yoğun iletişim biçimidir. Sevmek sorumluluk almak, paylaşmak, emek vermek, özen göstermek, duymak, düşünmek özetle gerçekten yaşamak demektir. Sevgi, insanın kendini ve başkalarını tanıması, kabul etmesi ve geliştirmesi için önemli bir içsel kaynaktır. Bugün toprağa değil, teknik bir zemine basmakta olan insan, dünya ile gerçek bağını yitirdiği için, yalnız ve güçsüz düşmüştür (Aydın, 2018, s.15).

Temelde insanlar sadece düşünen ya da istekli varlıklar değil, aynı zamanda sevgi dolu varlıklardır. Sevgi, insanların eylemlerinin yoğunluğunu olduğu kadar yönünü de etkiler. Olumlu duygular, neşe, güç ve yetenekli olma hissi, zihinsel enerjiyi istenen hedefe doğru yönlendirir. Olumsuz duygular, keder, korku ve öfke entropiye, enerjiyi tüketen, hedefi olumsuz statüyle damgalayan ve değersizleştirme peşinde koşan bir iç dengesizliğe neden olur (Määttä and Uusiautti, 2013c, s.85-92). Ayrıca sevginin saldırganlığı ve düşmanlığı durdurduğu, karşılığında sevgiyi beslediği, canlılığa ve uzun yaşama katkıda bulunduğu, akıl hastalığını iyileştirdiği, bireysel ve toplumsal hareketlerde yaratıcılığı sürdürdüğü ve etik yaşam için bir temel sağladığı sayısız vaka ile kanıtlanmıştır (Post, 2003, s. 25-41). Nihayetinde yalnızca iyiliğin kötülüğü kovabileceği ve sadece sevginin nefreti yenebileceği gerçeği göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (King, 2019, s.57).

5.1.2.1. Sevgi Değerinin Bireysel Önemi ve İşlevi

Eski çağlardan bugüne genel olarak "sevgi" güçsüzlük, buna karşılık duygusuz ve acımasız olmak güçlülük olarak kabul edilmiştir. Oysaki temelde sevgi en büyük güçtür. Çünkü sevgiden, hoşgörü, empati, merhamet, şefkat, adalet, içtenlik ve doğruluk gibi erdemler doğar. Seven insan sevdikçe bu erdemlerini zenginleştirir (Sönmez, 2016, s.51).

Her insanın sevgiye ihtiyacı vardır. Başka bir deyişle hem sevgi vermeye hem de sevilmeye muhtaçtır (Määttä and Uusiautti, 2013a, s.1). Sevgi, insanın ilişkilerinde güçlü ve etkili olmasını sağlayan önemli bir faktördür. Seven insan, diğer insanlarla eşitlik ve denge temelinde ilişkiler kurar. Kendi ihtiyaçlarını ve beklentilerini diğerlerinin ihtiyaçlarıyla dengeler ve karşılıklı

olarak destekleyici bir ben-sen diyaloğu geliştirir (Aydın, 2018, s.157). Sevgi, insanın önemli ihtiyaçlarından biridir. Bu ihtiyacı karşılanmadığında insan acı çeker. Sevmediği ve sevilmediği bir ortamda bulunmak insan için çok zordur. Bu durumlarda insanda istenmedik birçok davranış görülebilir. İntihar, cinayet ve saldırganlık gibi davranışların görülmesi olasıdır (Sönmez, 2016, s.44). Sevginin insan yaşamında önemi konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında elde edilen sonuçlar oldukça değerlidir. Örneğin; bebekler doğduklarında nazik bir yüz ararlar ve duyguları çok hızlı bir şekilde ayırt edebilirler. Temel duyguların yüz ifadeleri tüm kültürlerde evrenseldir. Bulunan genellikle bir annenin yüzüdür. Bu yüz gülümsüyorsa, bebek kendini rahat ve güvende hisseder; eğer bu yüz endişeli ise, bebek korku hisseder. Beyin, bebekliğin ilk yıllarında şekillenir ve çocukluk matrisinde duygusal bir bağlanma yaşanır. İnsan yaşamı boyunca sıcak, cömert, etkili bir şekilde sevgiyi arar. İşte bu yüzden sevginin insanı dönüştürme ve iyileştirme gücü çok fazladır ve bu yüzden sevginin varlığı insana güç verir (Post, 2003, s.160-161).

Maslow'a (1954, s.43) göre bireyin hem fizyolojik hem de güvenlik gereksinimleri yeterince karşılandıktan sonra sevgi, şefkat ve ait olma gereksinimleri ortaya çıkar. Birey genel olarak insanlarla sevgi dolu ilişkilere, yani kendi grubunda veya ailesinde bir yere aç olacak ve bu amaca ulaşmak için büyük bir yoğunlukla çaba gösterecektir. Bugünün dünyasında ilişkilerdeki sorunların büyük çoğunluğunun sevgiden yoksun iletişimden kaynaklandığı görülmektedir. Söylenmesi gereken olumlu şeyler söylenmediğinde bilinçsizce kırıcı ya da anlamsız şeyler söylendiğinde, ilişkilerdeki sorunlar doğrudan ve sevgiyle ele alınmadığında her türlü ıstırap ve sorun ortaya çıkar. Sabırla dürüst, empatik, sevgi dolu iletişim kurarak insanlar arasında olumlu bir şekilde çözülemeyecek hiçbir sorunun olmadığı bir gerçektir (Ladner, 2003, s.121).

Sonuç olarak insan doğasının genetik olarak şekillendirilebilirliği hakkındaki bilimsel keşiflere ve biyoteknolojiler yoluyla türlerin geliştirilmesine ilişkin beklentilere rağmen, insanlık durumunu iyileştirmenin en umut verici yolu, başkalarını dikkate alan sevgi kapasitesinin daha derin bir takdir içeren anlayışta olmasında yatmaktadır (Post, 2003, s.101).

5.1.2.2. Sevgi Değerinin Toplumsal Önemi ve İşlevi

Dünyada olmak zorunlu olarak dünyayla ve başkalarıyla birlikte olmayı gerektirir (Freire, 1997, s.10-15). "Toplum", bir dizi zorunluluğu insanların karşısına çıkararak, yaşamın bütün kural ve biçimlerini, dolayısıyla düşünme yetisinin gelişimini etkiler (Adler, 2010, s.32). Değerler toplumun temelini oluşturur ve toplumun kimliğini şekillendirir. Toplumun mevcut değerleri, insanların inançları, normları, ahlaki prensipleri ve idealleriyle ilgilidir. Bu değerler, toplumun ortak kabul gören standartlarını belirler ve insanların davranışlarını, ilişkilerini ve kararlarını etkiler (Bolat, 2016, s.327-328).

Toplumsal değer yargılarının zayıflaması veya yok olması, toplumun devamlılığını ve bireyin topluma uyumunu olumsuz etkileyebilir. Değerlerin güçlü bir şekilde korunması ve toplumun değerlerini teşvik eden bir ortamın sağlanması önemlidir, böylece toplumda uyum, dayanışma ve etik değerlere bağlılık devam edebilir. Bugünün dünyasına bakıldığında sınırsız tüketim, sömürü, mülkiyet tutkusu ve toplumsal baskının egemen olduğu toplumsal yaşam, bireyin özel yaşamını ve özgün kimliğini yok etmektedir. Bugün insan ne hissettiğini bile bilemeyecek durumdadır. İçinde yaşadığı evrensel kitle uygarlığı, yani globalizm, onu kendi ürünü olan teknoloji canavarının kölesi yapmakla kalmamış, gelişme adına yabancı topraklara sürüklemeye başlamıştır (Aydın, 2018, s.125). Aynı zamanda teknoloji, bilgi ve iletişim alanında da yaşanan karmaşık, dinamik devrim toplumsal cinsiyet rolleri, etnik ve kültürel ilişkilerle ilgili kapsamlı değişikliklere sebep olmaktadır (Russell and Waters, 2023, s.230). Başka birine sevgi ile davranıldığında ve azim, inanç, cesaret, bağışlayıcılık, şükran, bağlılık, alçakgönüllülük, bütünlük ve umut gibi çeşitli erdemler gösterildiğinde, insan ve toplum olarak daha onurlu bir yaşam sürdürülebilir. Kutlama, dikkatle dinleme, yaratıcılığı destekleme, sadakat ve saygıya kadar bütün sevgi yollarının ifade edilmesi, insan onurunun tam kalbinde yer alır (Post, 2010, s.38).

Fromm'a (2020, s. 150) göre sevgi insan doğasının temel bir gereksinimidir ve toplumun sağlıklı gelişimi için önemlidir. Sevginin sosyal bir olgu olarak gerçekleşmesi, toplumun değerlerini teşvik etmesi ve insanların arasında sevgiye dayalı ilişkilerin gelişmesini desteklemesi gerekmektedir. Sevgi, bireysel ve toplumsal düzeyde insanların daha mutlu, tatmin edici ve sürdürülebilir bir yaşam sürdürebilmelerine katkıda bulunabilir. Sosyal düzenin

sağlanmasında sevgi esas unsurdur ve insanların bir arada yaşaması kuvvetli sevgiyi gerektirir (Coşkun, 2010, s. 311).

Sonuç olarak sevginin toplumsal hayattaki önemi hususunda Martin Luther King'in 10 Aralık 1964'te Oslo Üniversitesi'nin oditoryumunda yaptığı konuşmada söylediği şu sözler oldukça dikkat çekicidir. "Sevgi insanların barış içinde bir arada yaşamasının temelidir. Sevgi, insani çatışmaların çözümünde önemli bir role sahiptir ve intikam, saldırganlık ve misillemeyi reddeden bir yöntem geliştirme çabalarına katkıda bulunabilir. Ancak sevgi, diğer barışçıl değerlerle birleştiğinde daha etkili bir barış süreci sağlayabilir".

BÖLÜM 6
SEVGİ EĞİTİMİ

6.1. Sevgi Eğitimi

Eğitim, öğrenciyi bilgi, değer ve davranış açısından pozitif yönde değiştirmek ve dönüştürmekle ilgili bir süreçtir (Cevizci, 2011, s.165). Eğitim, insan ırkının açık ara en umut verici ve gelecek vaat eden çabasıdır (Miliziano, 2009, s.24). Eğitimin nihai amacı akademik bir sonuçtan daha fazlası olmalıdır. Çocukların duygusal gelişimlerini desteklemeyi amaçlayan ve sevgi, saygı, güven, nezaket, zarafet ve estetik gibi değerleri vurgulayan bir eğitim yaklaşımı benimsenmelidir. Sevgi dolu pedagoji, öğrencileri sevgi yoluyla eğitmek için uyarlanabilir (Yin, Loreman, Majid and Alias, 2019, s.1-3). Sevgi eğitimi, eğitim ortamlarında çok boyutlu bir duygu olan sevginin işe koşulması demektir. Sevgi eğitimi, bireyin duygu ve düşüncelerini dile getirebildiği, hoşgörülü, kişinin kendisini tanımasına ve geliştirmesine fırsat tanıyan, saydam olan, bilgiyi ve duyguyu zenginleştiren bir eğitim ortamı sunulmasını öngörür (Sönmez, 2016, s.69-70). Bu nedenle insanın doğasını eğitmenin özü, insanlığı sevgiyi anlaması için eğitmektir denilebilir (Rousseau, 2019, s. 34).

Sevgi eğitimi, eğitim ve öğrenme süreçlerinde sevginin temel bir ilke olarak benimsendiği ve bu ilkenin öğrencilere bilinçli bir şekilde aktarıldığı bir yaklaşımdır. Sevgi eğitimi, evrensel değerlerin temelinde yer alan sevgi kavramını derinlemesine anlama ve uygulama üzerine odaklanır. Sevgi eğitimi, akademik açıdan sağlam bir temele dayanır ve sevgiyle ilgili kavramları, teorileri ve tartışmaları kapsamlı bir şekilde ele alır. Bu, öğrencilere sevgi hakkında derinlikli bir anlayış sağlar ve sevgiyi nasıl uygulayacaklarını öğrenmelerine yardımcı olur. Sevgi eğitimi, sevgi dolu ve hoşgörülü nesillerin yetişmesinde son derece önemli bir rol oynar (Ergen, 2019, s.481). Ayrıca eğitim aynı zamanda bir sevgi eylemidir (Freire, 1970). Sevgi dolu bir pedagojik yaklaşım, öğrencilere yalnızca bilgi arama konusunda ilham vermekle kalmayacak, aynı zamanda öğretmenleri ve öğrencileri bilgi arayışında birleştirerek öğrencileri kendi sınırlamalarına meydan okumaları için cesaretlendirecektir (Cho, 2005, s.83). Ayrıca pedagojik sevgi, öğrencilerin güçlü yönlerini ve ilgi alanlarını keşfetmeyi amaçlar ve öğrencilerin aktif olarak

benlik saygısını ve öz imajını güçlendirmek için bunlara dayalı olarak hareket etmesini ön plana çıkarır (Määttä and Uusiautti, 2013b, s.671-688).

6.1.1. Sevgi Eğitiminin Amacı ve Önemi

Mükemmel bilgi ancak sevgi yoluyla mümkündür (Fromm, 2020, s.52). Çocukları iyi bir insan olarak yetiştirmede önemli olan temel faktörlerden biri sevgidir. İyilik ve insanlık sevgiyle bağlantılıdır ve öte yandan sevme yeteneği genellikle insani erdemlerle ilişkilidir. Bugün okullarda ve gençler arasında giderek daha fazla şiddet ve kırgınlık ifadesinin yer alıyor olması çocuk yetiştirmeyle ilgili güncel konuları ve temel faktörleri tartışmak için önemli bir zemin hazırlamaktadır (Määttä snd Uusiautti, 2012, s. 84).

Sevgi anlamlı olumlu öğrenme deneyimleri için gerekli ve bu nedenle eğitimciler için kritik öneme sahip bir konudur (Loreman, 2011, s.11). Platon ve Paulo Freire gibi birbirinden farklı filozoflar, sevginin eğitim ve pedagojide ayrılmaz bir rol oynadığını iddia etmişlerdir. Bu rol birçok şekilde formüle edilmiştir: sevgi, öğrencilere bilgiyi aramaya ilham verme gücüne sahiptir, sevgi öğretmen ve öğrenciyi bilgi arayışında birleştirebilir ve öğrenme sevgisi öğrencileri bilgiye meydan okuyarak sınırlarını zorlayabilir (Cho, 2005, s. 79). Etkili bir eğitim için bilişsel ve devinsel alandaki yeterliliklerin yanında duyuşsal alandaki yeterliklerin de göz ardı edilemeyecek derecede önemli olduğu görülmektedir (Özmen, 1999, s.194). Çünkü eğer bir öğrenci okula aidiyet duygusu hissetmiyorsa, ilgi ve alakaya dahil olma duygusu yoksa, o çocuk akademik konulara çok az ilgi gösterecektir (Hatt, 2005, s.675).

Sonuç olarak bugün birçok olgu, sevginin ortaya çıkışını giderek zorlaştırırken aynı zamanda en çok ihtiyaç duyulan şeyin de sevgi olduğunu göstermektedir (Määttä and Uusiautti, 2011, s.7). Sevgi eğitim ortamlarının temel bir unsuru olarak kabul edilir. Sevgi dolu bir eğitim ortamı, öğrencilerin güvende hissetmelerini, özgürce ifade etmelerini ve potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlar. Öğretmenin öğrenciye ve mesleğine duyduğu sevgi, bu ortamın oluşturulmasında önemli bir rol oynar (Azboy ve Aküzüm, 2023, s.23).

6.1.2. Sevgi Eğitimi ve Aile

Her şey bebeklik ve çocuklukta başlar. Bebek için "gerçek benlik"in en erken duygusu "sevilmeye değer benlik"tir (Lawrence, 2001, s.61-65). Ebeveynlerin çocuğun birincil ahlaki eğitimcisi oldukları kabul edilir. Diğer bir deyişle ebeveynler çocuklarının ilk ahlak öğretmenleridir ve aynı zamanda en kalıcı etkiye sahip bireylerdir. Çünkü çocuklar her yıl öğretmen değiştirir, ancak genellikle büyüme yılları boyunca aynı ebeveynlerden en az birine sahiptir. Ebeveyn-çocuk ilişkisi de özel bir duygusal öneme sahiptir ve çocukların kendilerini sevilen ve değerli ya da sevilmeyen ve önemsiz hissetmelerine neden olur (Lickona, 1991, s.58). Sevgi merkezli eğitimin ilk ve en etkili okulu, evdir. Bu okulun öğretmenleri ise ebeveynlerdir (Vakkasoğlu, 2019, s. 6). Ancak ebeveynlik bir meslek değil, ebeveyn sevgisine dayalıdır ve ebeveyn sevgisi, çocukların güçlü yönlerini artıran olumlu bir ortam sunar. Buna bağlı olarak neşe, ilgi, memnuniyet ve sevgi gibi olumlu duygular, bireyin düşünce-eylem repertuarını genişletir (Määttä and Uusiautti, 2013a, s.35). Sevgi dolu bir ortamda büyümek, bireylerde empati, nezaket, sevgi ve özgecilik için daha büyük bir kapasite oluşturabilir (Loreman, 2011,1-10).

Ebeveyn sevgisi, çocuklara modern okulun ve hatta kreşin sunabileceğinden daha kapsamlı destek sağlar (Zakeri, Jowkar and Razmjoee, 2010, s.1067). Her çocuk, birlikte yaşadığı insanlar tarafından desteklenerek ve teşvik edilerek kendi hızında gelişir. İnsan etkileşiminin yerini hiçbir şey tutamaz. Çocuklar, sadece beklentileri karşıladıklarında değil, oldukları gibi sevildiklerini, ilgilenildiklerini ve kabul edildiklerini algılamak zorundadır. Ancak o zaman olgunlaşıp gelişebilir, özgürleşebilir ve kendileri için mümkün olan yönlere doğru kendilerini nasıl değiştirmek istediklerini düşünmeye başlayabilirler (Määttä and Uusiautti, 2013a, s.67).

Çocukların sosyal problemlerle ilişkili değerler hakkında nüanslı düşünmeyi uygulayabilmeleri için duygusal zekanın gelişimini kolaylaştırmak için duygusal öz-farkındalık, duyguları yönetme, duyguları verimli bir şekilde kullanma, empati veya duyguları okumak ve ilişkileri yönetmek gibi becerileri kazanmaları gerekir (Goleman, 1995, s. 283–285). Çocuklar, eylemleri ebeveynleri için zararlı olsa veya hayal kırıklıklarına ve utançlara neden olsa bile evde sevildiklerini ve değerli olduklarını keşfetmelidir. Çünkü bu, onların güvenlik duygularının yanı sıra takdir edilme ve istenme duygularını güçlendirmenin tek yoludur. Bununla birlikte yine de çocukların uygunsuz

davranışlarına müdahale edilmeli ve doğru yönlendirme yapılmalıdır (Määttä and Uusiautti, 2013a, s.23).

6.1.3. Sevgi Eğitimi ve Okul

Eğitim sürecinde sevgi, öğrencinin sosyal ve duygusal gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Eğitimciler, ebeveynlerle birlikte toplumun en savunmasız gruplarından biri olan küçük çocuklarla çalışır (Määttä and Uusiautti, 2012, s.83-91). Son yıllarda filozoflar, akademisyenler ve eğitimciler arasında sevginin eğitimdeki önemi konusunda artan bir farkındalık ve kabul söz konusudur. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde, bir kişinin kendisini gerçekleştirmenin en üst düzeyine ulaşması için sevgi ve ait olma gereksinimlerinin karşılanması gerekir (Yin, Loreman, Majid and Alias, 2019, s.1-8). Çünkü insanın sevgiye ve saygıya yönelmesi, gerçeğe olan ihtiyacı kadar "kutsal"dır (Fromm, 1994, s.43).

Toplumun bireyler tarafından şekillendirildiği düşünülürse, sevgi dolu ve nazik ortamlarda yetişen çocukların daha sevgi dolu ve nazik bir topluma katkıda bulunmaları beklenebilir. Öğretmenler bu konuda üzerlerine düşeni yapabilirler. Okuldaki sevgi dolu ortamın evdeki sevgi dolu ortamla tutarlı olduğu bağlamlarda, çocuklar her fırsatta sevgiyle çevrilidir (Loreman, 2011, s.1-15).

Sevgi, öğretimde disiplinli çalışmaya yönelik rehberlik olarak, aynı zamanda sabır, güven ve bağışlayıcılık olarak ortaya çıkar. Amaç, öğrenmeyi eğlenceli, kolay veya zevkli hale getirmek değil, öğrencilerin kendi kaynaklarını kullanabilecekleri ve geliştirebilecekleri ve sonunda kendi yeteneklerinin maksimumunda ilerleyebilecekleri bir öğrenme ortamı yaratmaktır. Ayrıca sevgi dolu bir öğretmen, öğrencinin bir sorunla karşılaştığında kendi öğrenmesine olan güvenini kaybetmemesine özen gösterir. Yine sevgi dolu bir öğretmen, öğrencinin kişisel durumunu dikkate alır (Määttä and Uusiautti, 2012, s.83).

BÖLÜM 7
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ VE SEVGİ EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

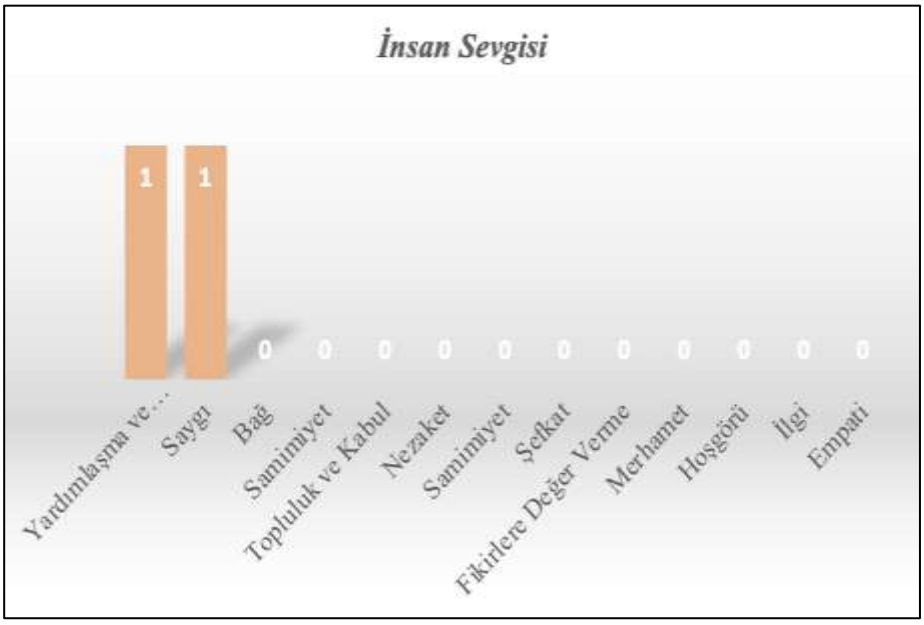
7.1. 2023 Yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sevgi Değeri ve Eğitimi

Eğitim sistematik bir süreçtir. Kendi haline bırakılamaz, belli amaçlar ve uygulamalar çerçevesinde meydana gelir. Eğitimin sistematik olması, belirli amaçların eğitim süreci başlamadan önce belirlenmesi ve bu amaçlar doğrultusunda bir planlama yapılması anlamına gelir. Eğitim süreci, öğrencilerin belirli hedeflere ulaşmasını sağlamak için organize edilir (Bacanlı, 1999, s.3).

Son yıllarda sosyal bilgiler öğretim programı yoğun bir inceleme ve tartışma konusu olmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin hedefleri; farklı inanç ve düşüncede olan kişileri dinleme ve anlamaya çalışma, arkadaşları ile çalışırken iş birliği kurallarına uyma, yurtta barış dünyada barış ilkesinin önemini kavrama, her türlü eleştiriye açık olma, ulusun ve vatanın bağımsızlığının önemini benimseme, demokratik yaşam için sorumluluklarını bilme, ailesinin, ulusun ve insanlığın yararına çalışma gibi duyuşsal alanla ilgili hedeflerdir (Sönmez, 2010, s.17).

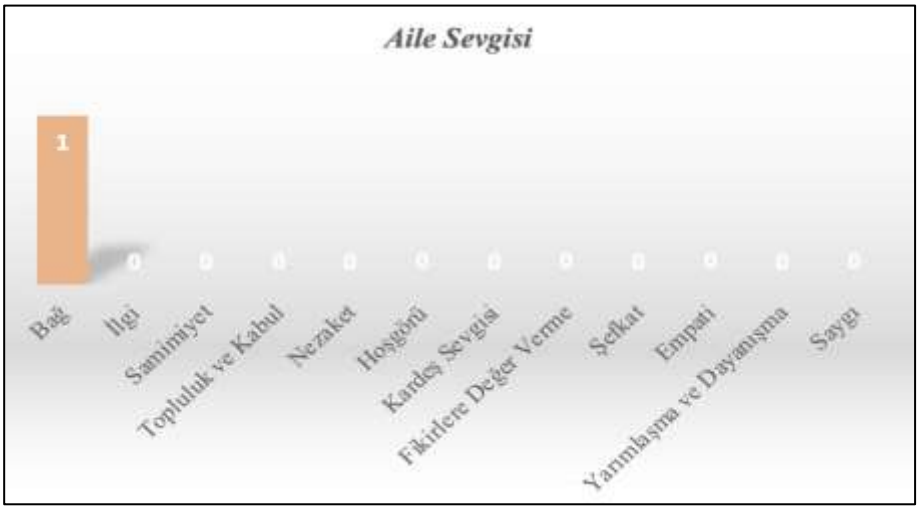
2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na (SBÖP) göre, bir toplumun geleceği, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri yetkinlikleriyle birleştiren insanlara bağlıdır. Eğitim sistemi bu nedenle değerleri benimseyen bireylerin yetişmesini hedefler ve her bireye ahlaki kararlar alma ve bu değerleri davranışlarında sergileme yeteneği kazandırmayı amaçlar. Eğitim sistemi sadece akademik başarıya odaklanan bir yapı olmayıp, aynı zamanda temel değerlere sahip bireylerin yetişmesini de hedefler. Bu bağlamda, değerlerin kazandırılması amacıyla eğitim programları geliştirilir. 2023 SBÖP'ye göre değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı olarak değil, bütün eğitim sürecinin bir parçası olarak ele alınır. 2023 SBÖP'de belirlenen "kök değerler" adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak sıralanmıştır. Bu değerler, öğrenme-öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem de ilişkili olduğu alt değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulur. Öğrencilere bu değerleri anlama, içselleştirme ve günlük hayatta uygulama fırsatları sunulur (MEB, 2023, s.4).

Aşağıda 2023 SBÖP'de sevgi türleri ve *(insan sevgisi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş sevgisi, tanrı ve din sevgisi, aile sevgisi, vatan sevgisi)* sevgi değeri bünyesinde yer alan alt unsurlara *(empati, saygı, ilgi, merhamet, şefkat, hoşgörü, fikirlere değer verme, samimiyet, nezaket, topluluk ve kabul, bağ, yardımlaşma dayanışma)* ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

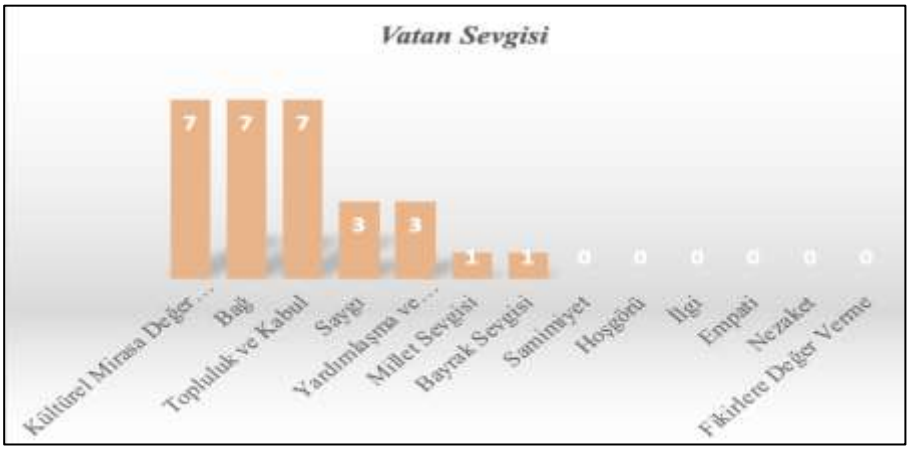
Şekil 2. 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında insan sevgisi (Orijinal, 2023)

Şekil 2 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında insan sevgisi ile ilgili *yardımlaşma ve dayanışma (n=1) ile saygı (n=1)* gibi sevgi değerinin bünyesinde yer alan sadece iki unsurun birer defa yer aldığı görülmektedir. *Bağ, topluluk ve kabul, nezaket, samimiyet, şefkat, fikirlere değer verme, merhamet, hoşgörü, ilgi, empati* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

Şekil 3: 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında aile sevgisi (Orijinal, 2023).

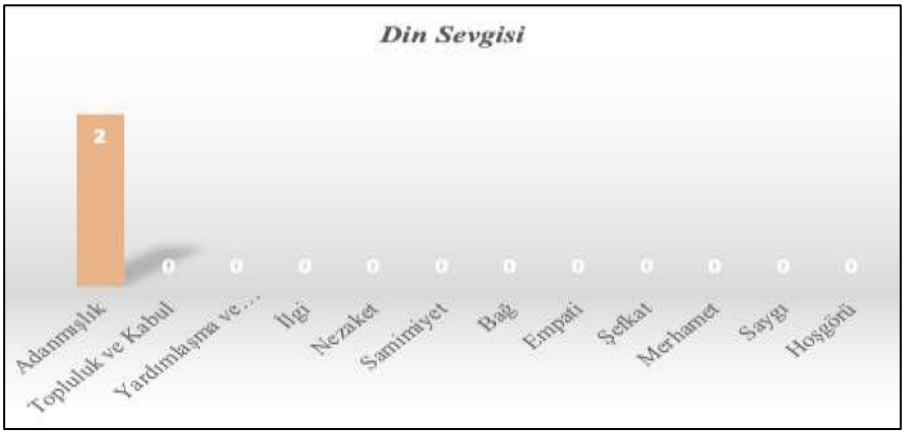
Şekil 3 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında aile sevgisi ile ilgili *bağ (n=1)* gibi sevgi değerinin bünyesinde yer alan sadece bir unsurun bir defa yer aldığı görülmektedir. *İlgi, samimiyet, topluluk ve kabul, nezaket, hoşgörü, kardeş sevgisi, fikirlere değer verme, şefkat, empati, yardımlaşma ve dayanışma ve saygı* gibi unsurlara ise rastlanmadığı gözlenmektedir.

Şekil 4: 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında vatan sevgisi (Orijinal, 2023).

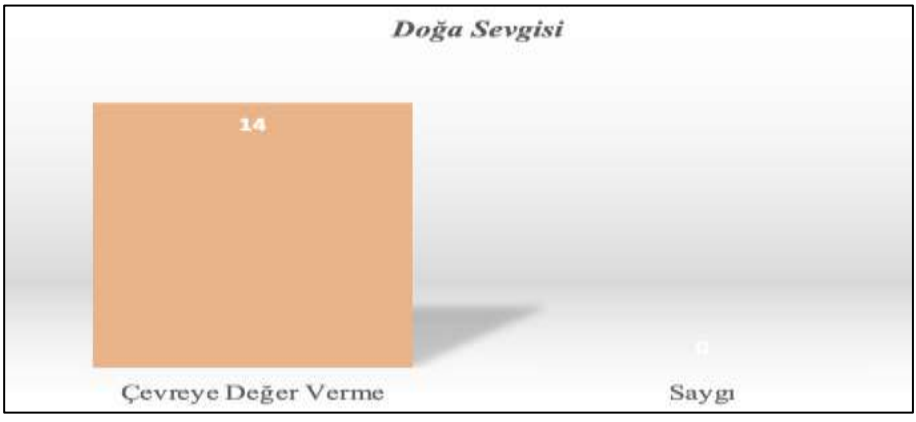
Şekil 4 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında vatan sevgisi ile ilgili *kültürel mirasa değer verme (n=7), bağ (n=7), topluluk ve kabul (n=7) gibi sevgi değeri bünyesindeki* üç unsurun yedişer kere yer aldığı

görülmektedir. Daha sonra sırasıyla *saygı (n=3), yardımlaşma ve dayanışma (n=3), millet sevgisi (n=1), bayrak sevgisi* (*n=1*) gibi unsurların yer aldığı görülmüştür. *Samimiyet, hoşgörü, ilgi, empati, nezaket, fikirlere değer verme* gibi unsurlara rastlanmadığı gözlenmektedir.

Şekil 5: 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında din sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 5 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında din sevgisi ile ilgili sevgi değeri bünyesinde yer alan unsurlardan olan *adanmışlık (n=2)* unsurunun iki kere yer aldığı görülmektedir. *Topluluk ve kabul, yardımlaşma ve dayanışma, ilgi, nezaket, samimiyet, bağ, empati, şefkat, merhamet, saygı, hoşgörü* gibi unsurlara ise rastlanmadığı gözlenmektedir.

Şekil 6: 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında doğa sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 6 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında doğa sevgisi ile ilgili sevgi değeri bünyesinde yer alan *çevreye değer verme (n=14)* unsurunun 14 kere yer aldığı görülmektedir. Sevgi değeri bünyesinde yer alan *saygı* unsurlara ise rastlanmadığı gözlenmektedir.

Grafiklerden yola çıkarak SBÖP'ye genel olarak bakıldığında arkadaş, hayvan, tanrı sevgilerine dair kazanımlara hiç yer verilmediği insan, aile, vatan, din ve doğa sevgilerine ise yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Kök değerler içerisinde yer alan sevgi değeri tek boyutlu bir duygu değildir ve birçok özelliği içerir. Eğitim ortamında ve öğretim programlarında sevginin bu özelliklerinin kullanılması önemlidir. Sevgi, insanların duygularını ve düşüncelerini birbirleriyle paylaşmalarını teşvik eder. Sevgi, farklılıklara saygı göstermeyi ve hoşgörülü olmayı içerir. Sevgi, insanların kendi iç dünyalarını keşfetmelerine ve potansiyellerini geliştirmelerine yardımcı olur. Sevgi, açık ve dürüst iletişimi teşvik eder. Bu boyutlar, sevginin çok yönlü bir kavram olduğunu gösterir ve eğitim ortamında sevgiyi daha derinlemesine deneyimlemeyi sağlar (Sönmez, 2016, s.80-91).

7.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Sevgi Değeri ve Eğitimi

Ders kitapları, eğitim sürecinde önemli bir rol oynayan ve eğitmenlerin ilettiği belgeler arasında temel bir rehber olarak kabul edilen araçlardır. Bu kitaplar genellikle belirli bir öğretim programının bir parçası olarak tasarlanır, bilgi verir, becerilerin edinilmesi ve değerlerin öğretilmesi amacını taşır (İncekara ve Karatepe, 2010, s.46).

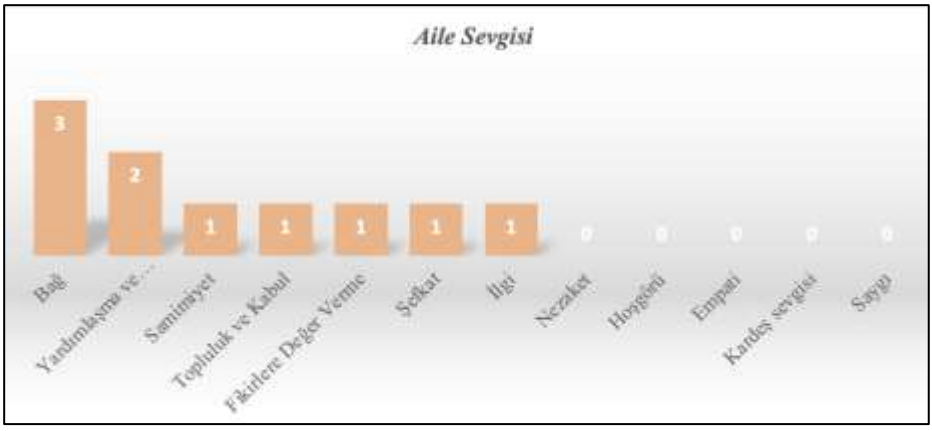
Sosyal bilgiler ders kitapları ise özellikle ilköğretim seviyelerine yönelik olarak tasarlanmış ve farklı disiplinlere, özellikle coğrafya, tarih gibi sosyal bilimlere ait bilgileri içeren metinlerdir. Bu kitaplar, sosyal bilgiler alanındaki temel kavramlar, tarihî olaylar, kültürler, değerler ve diğer sosyal bilimlerle ilgili temel bilgiler sunmayı amaçlar (MEB, 2005, s.50).

Aşağıda 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokul seviyesinde okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında (5. 6. ve 7. sınıf) sevgi türleri ve *(insan sevgisi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş sevgisi, tanrı ve din sevgisi, aile sevgisi, vatan sevgisi)* sevgi değeri bünyesinde yer alan alt unsurlara *(empati, saygı, ilgi, merhamet, şefkat, hoşgörü, fikirlere değer verme, samimiyet, nezaket, topluluk ve kabul, bağ, yardımlaşma dayanışma)* ilişkin grafiklere yer verilmiştir.

Şekil 7: 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insan sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 7 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insan sevgisi ile ilgili sevgi değeri bünyesinde yer alan *bağ (n=19), fikirlere değer verme (n=18), topluluk ve kabul (17)* gibi unsurların öne çıktığı görülmektedir. Daha sonra sırasıyla *yardımlaşma ve dayanışma (n=13), saygı (n=10), samimiyet (n=9), şefkat (n=6), hoşgörü (n=5), merhamet (n=5), ilgi (n=4), nezaket (n=2), empati (n=1)* gibi unsurlara yer verildiği dikkat çekmektedir.

Şekil 8. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında aile sevgisi (Orijinal, 2023).

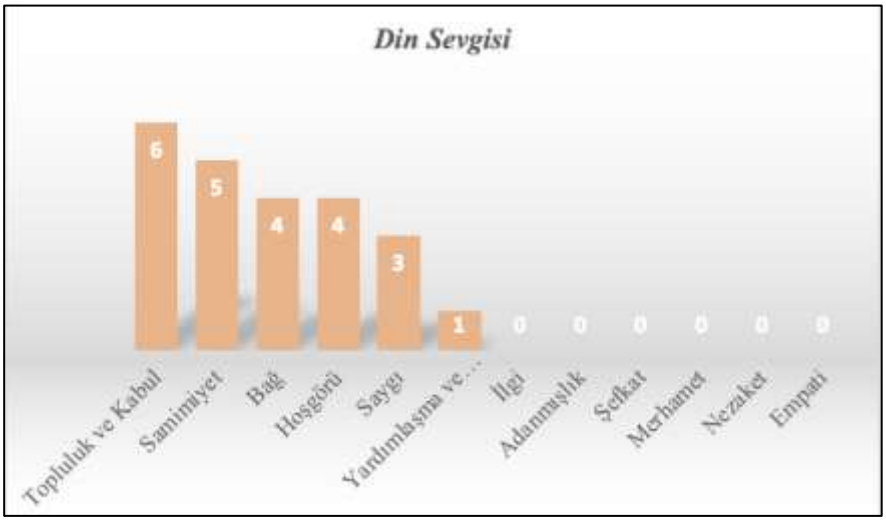
Şekil 8 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında aile sevgisi ile ilgili sevgi değeri bünyesinde yer alan *bağ (n=3) ve yardımlaşma dayanışma (n=2)* unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla

samimiyet (n=1), topluluk ve kabul (n=1), fikirlere değer verme (n=1), şefkat (n=1), ilgi (n=1) gibi unsurlara yer verildiği görülmektedir. *Nezaket, hoşgörü, empati, kardeş sevgisi, saygı* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

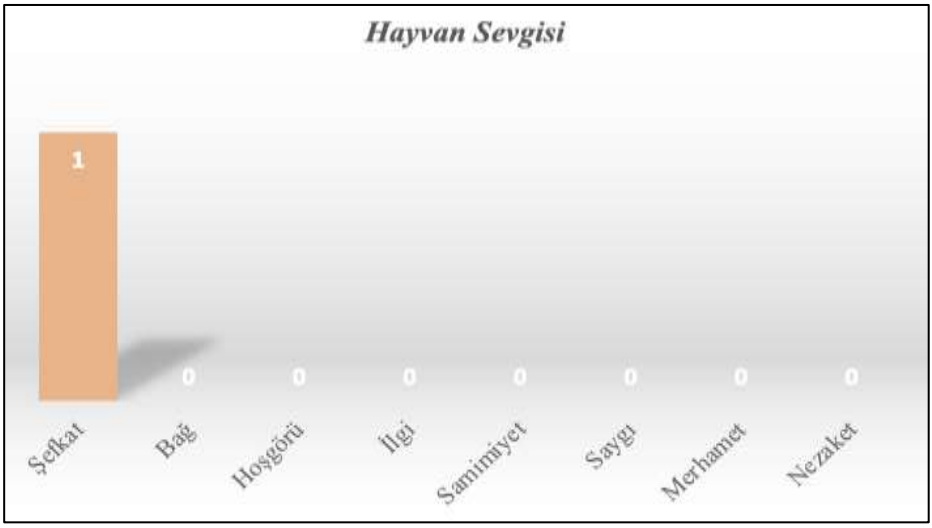
Şekil 9. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında vatan sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 9 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında vatan sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *bayrak sevgisi (n=20), fikirlere değer verme (n=15), kültürel mirasa değer verme (n=10) gibi* unsurların öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla *topluluk ve kabul (n=8), bağ (n=8), saygı (n=7), samimiyet (n=6), nezaket (n=3), hoşgörü (n=3), yardımlaşma ve dayanışma (n=3)* gibi unsurlara yer verildiği görülmüştür. *İlgi, empati, millet sevgisi* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

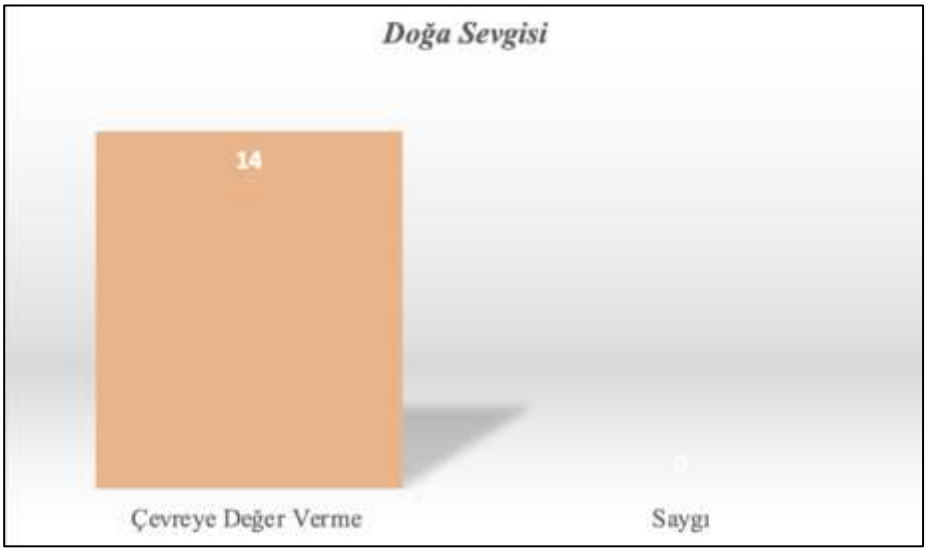
Şekil 10: 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında din sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 10 incelendiğinde 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında din sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *topluluk ve kabul (n=6), samimiyet (n=5)* gibi unsurların öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla *bağ (n=4), hoşgörü (n=4), saygı (n=3) ve yardımlaşma ve dayanışma (n=1)* gibi unsurlara yer verildiği görülmüştür. *İlgi, adanmışlık, şefkat, merhamet, nezaket, empati* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

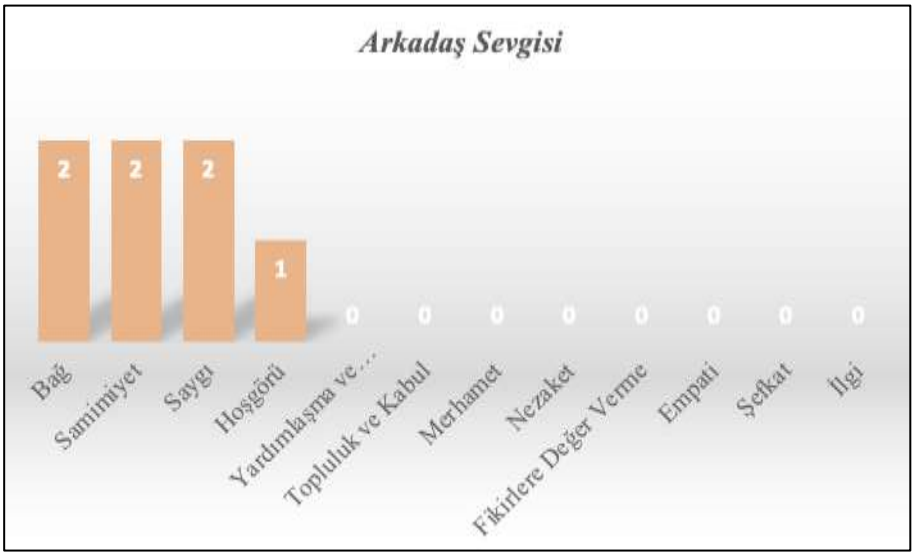
Şekil 11: 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hayvan sevgisi (Orijinal, 2023)

Şekil 11 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hayvan sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *şefkat (n=1) unsurunun* bir kere yer aldığı görülmektedir. *Bağ, hoşgörü, ilgi, samimiyet, saygı, merhamet, nezaket* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

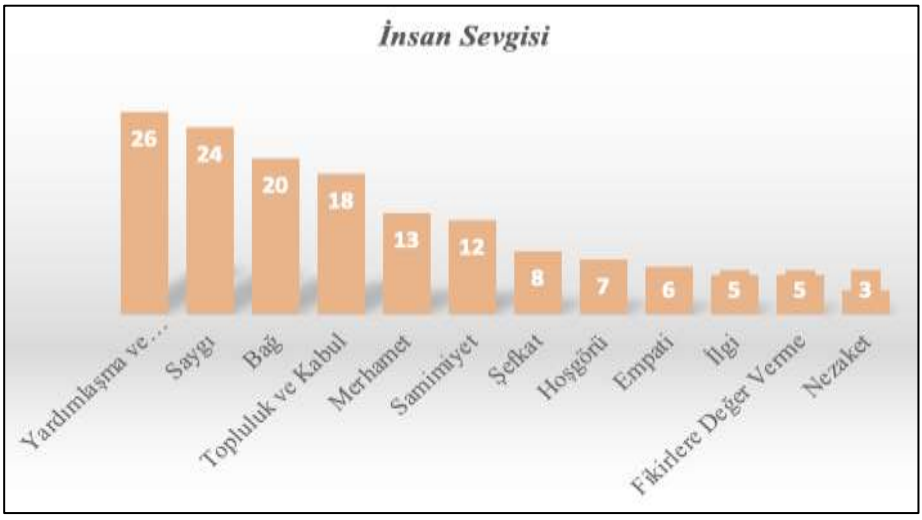
Şekil 12: 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğa sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 12 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğa sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *çevreye değer verme (n=14)* unsurunun on dört kere yer aldığı görülmektedir. *Saygı* unsuruyla bire bir ilişkili unsurlara ise rastlanmamaktadır.

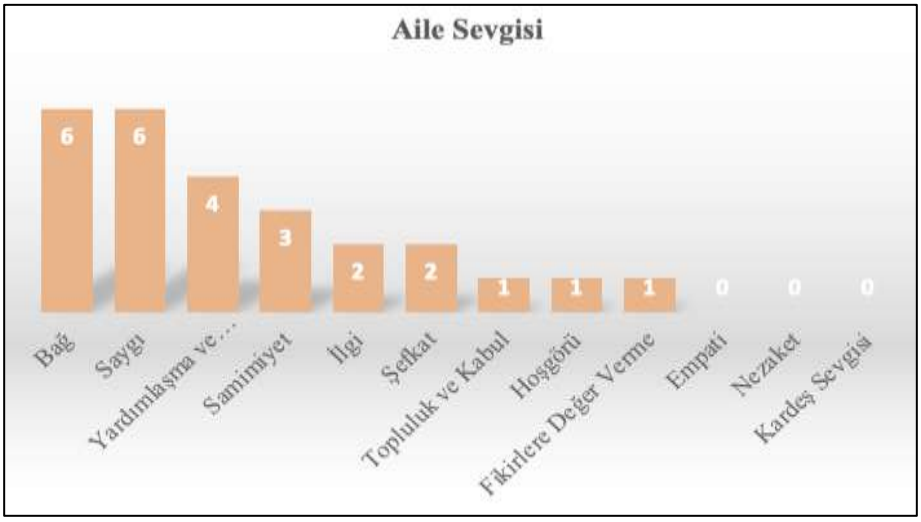
Şekil 13: 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında arkadaş sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 13 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında arkadaş sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *bağ (n=2), samimiyet (n=2), saygı* (n=2) unsurlarının ikişer kere yer aldığı görülmektedir. *Yardımlaşma ve dayanışma, topluluk ve kabul, nezaket, fikirlere değer verme, empati, şefkat ve ilgi* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

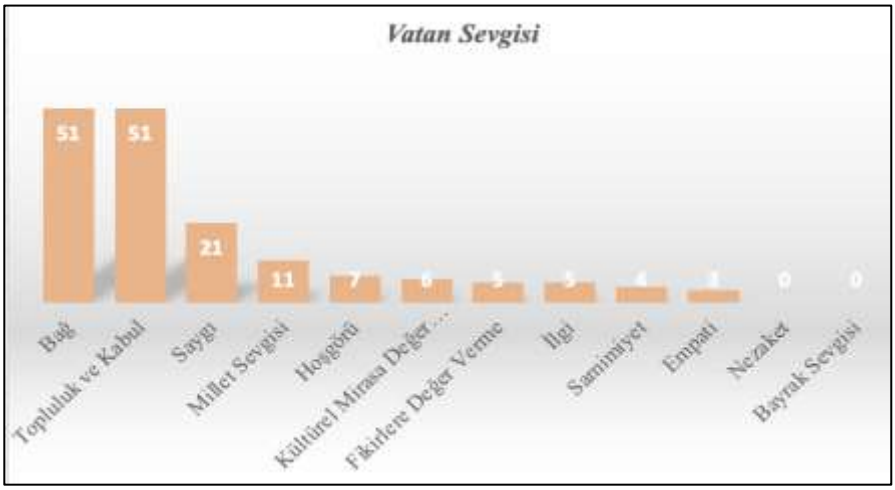
Şekil 14: 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insan sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 14 incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insan sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *yardımlaşma ve dayanışma (n=26), saygı (n=24), bağ* (n=20) unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla *topluluk ve kabul (n=18), merhamet (n=13), samimiyet (n=12), şefkat (n=8), hoşgörü (n=7), empati (n=6), ilgi (n=5), fikirlere değer verme (n=5), nezaket (n=3)* gibi unsurların ön plana çıktığı görülmektedir.

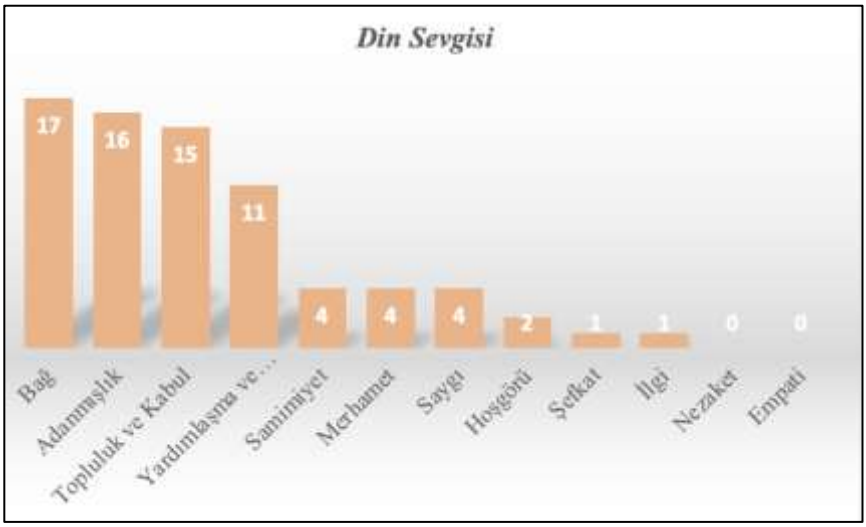
Şekil 15: 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında aile sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 15 incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında aile sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *bağ (n=6), saygı (n=6), yardımlaşma ve dayanış*ma (n=4) gibi unsurların öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla *samimiyet (n=3), ilgi (n=2), şefkat (n=2), topluluk ve kabul (n=1), hoşgörü (n=1), fikirlere değer verme (n=1)* unsurlarının ön plana çıktığı görülmüştür. *Empati, nezaket, kardeş sevgisi* gibi unsurlarla bire bir ilişkili unsurlara ise rastlanmamaktadır.

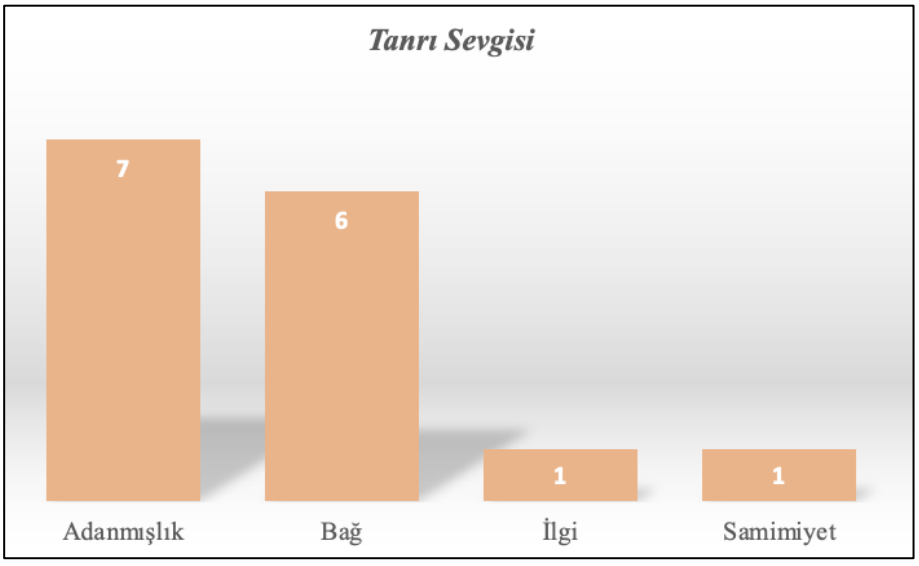
Şekil 16: 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında vatan sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 16 incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitabında vatan sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *bağ (n=51), topluluk ve kabul (n=51), yardımlaşma ve dayanışma* (n=35) gibi unsurların öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla *saygı (n=21), millet sevgisi (n=11), hoşgörü (n=7), kültürel mirasa değer verme (n=6), fikirlere değer verme (n=5), ilgi (n=5), samimiyet (n=4), empati* (n=3) gibi unsurlara yer verildiği görülmüştür. *Nezaket ve bayrak sevgisi* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

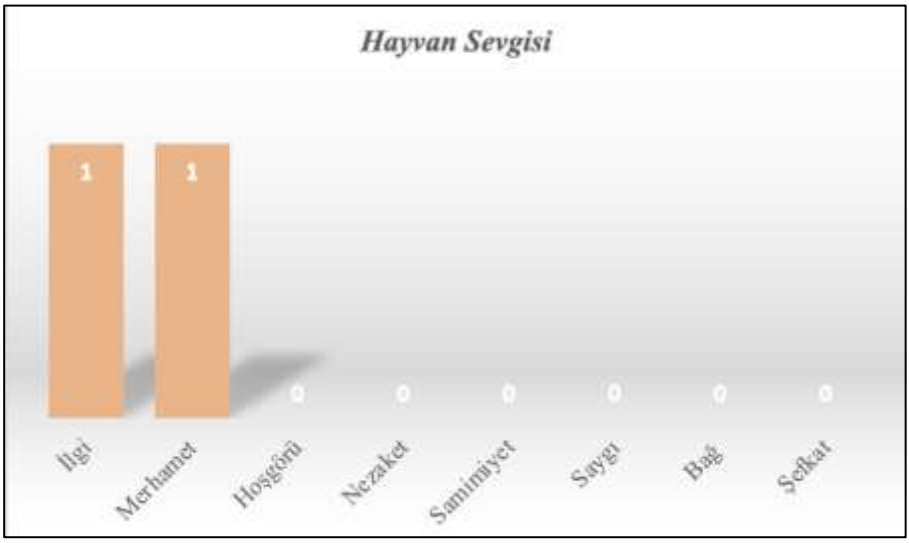
Şekil 17: 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında din sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 17 incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında din sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *bağ (n=17), adanmışlık (n=16), topluluk ve kabul (n=15)* gibi unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla *yardımlaşma ve dayanışma (n=11), samimiyet (n=4), merhamet (n=4), saygı (n=4), hoşgörü (n=2), şefkat (n=1), ilgi (n=1)* gibi unsurlara yer verildiği görülmüştür. *Nezaket ve empati* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

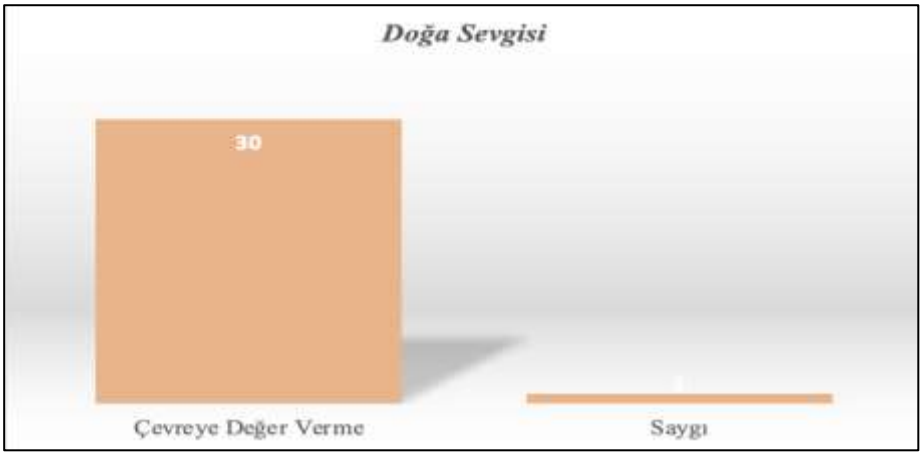
Şekil 18: 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tanrı sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 18 incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tanrı sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *adanmışlık (n=7) ve bağ (n=6)* unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla *ilgi ve samimiyet* unsurlarına yer verildiği gözlenmektedir.

Şekil 19: 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hayvan sevgisi (Orijinal, 2023).

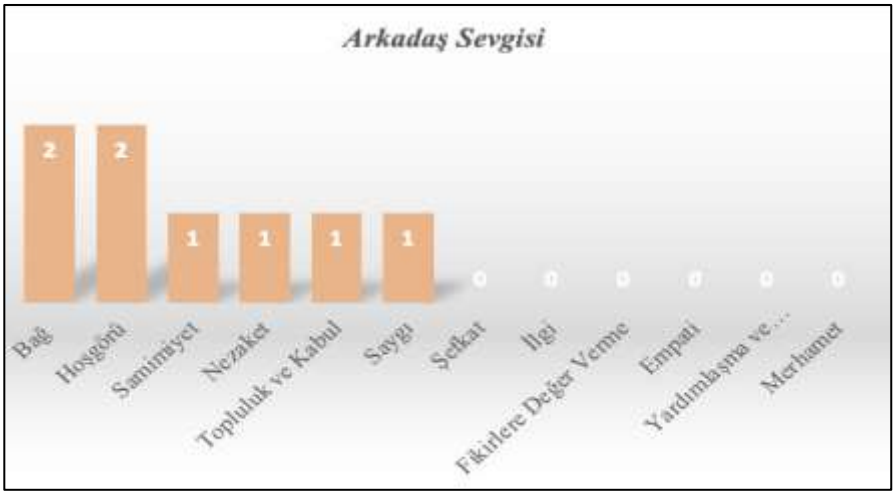
Şekil 19 incelendiğinde 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hayvan sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *ilgi (n=1) ve merhamet (n=1)* unsurlarının birer kere yer aldığı görülmektedir. *Hoşgörü, nezaket, samimiyet, saygı, bağ ve şefkat* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

Şekil 20: 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğa sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 20 incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğa sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *çevreye değer verme (n=30)*

unsurunun otuz kere yer aldığı görülmektedir. Daha sonrasında ise *saygı (n=1)* unsurunun bir kere yer aldığı gözlenmektedir.

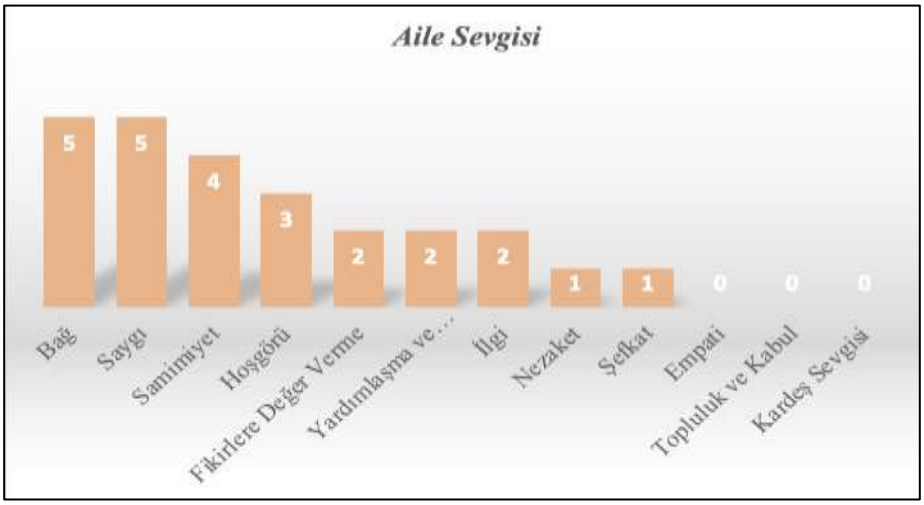
Şekil 21: 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında arkadaş sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 21 incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında arkadaş sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *bağ (n=2) ve hoşgörü (n=2)* unsurlarının ikişer kere yer aldığı görülmektedir. Daha sonrasında sırayla *samimiyet (n=1), nezaket (n=1), topluluk ve kabul (n=1), saygı (n=1)* gibi unsurların yer alması dikkat çekmektedir. *Şefkat, ilgi, fikirlere değer verme, empati, yardımlaşma ve dayanışma, merhamet* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

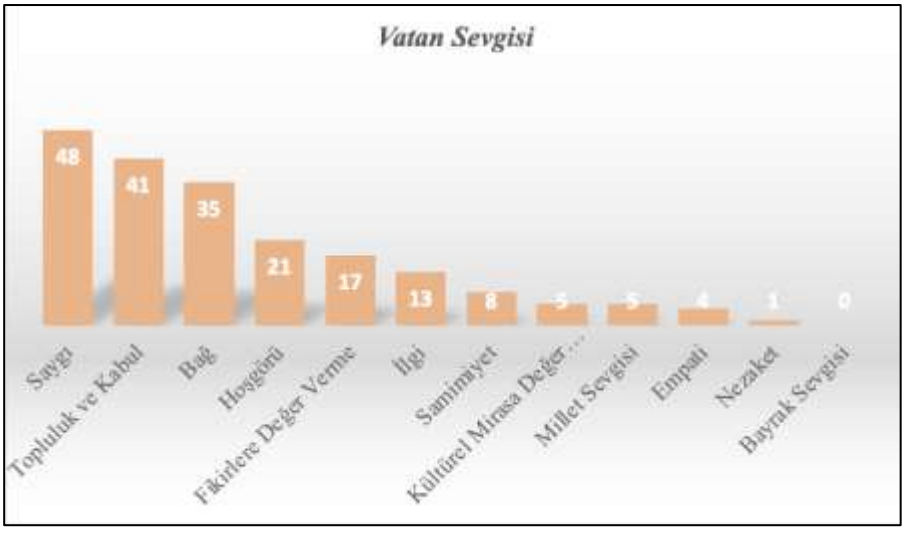
Şekil 22: 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insan sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 22 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insan sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *saygı (n=50), bağ (n=21), hoşgörü (n=21), yardımlaşma ve dayanışma (n=21)* unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırayla *topluluk ve kabul (n=19), fikirlere değer verme (n=17), ilgi (n=16), merhamet (n=15), şefkat (n=13), samimiyet (n=12), empati (n=10) ve nezaket (n=7)* gibi unsurlara yer verildiği gözlenmektedir.

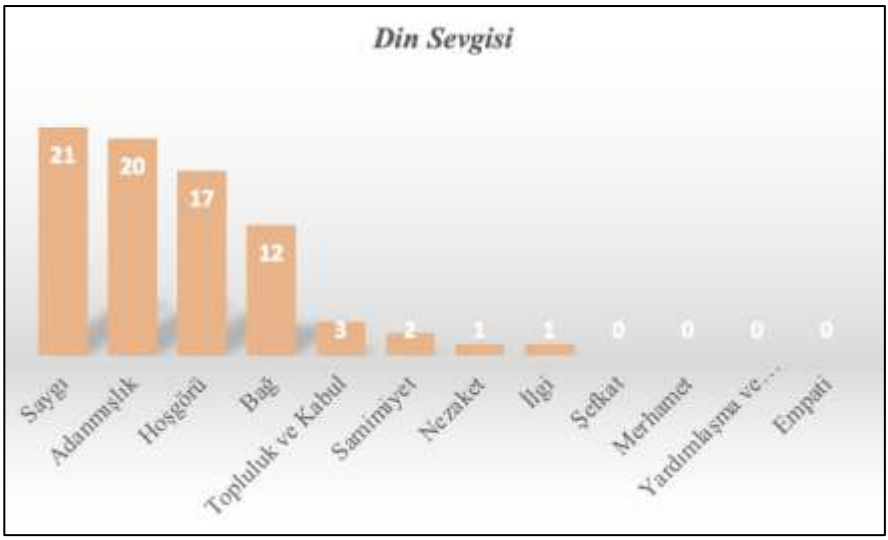
Şekil 23: 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında aile sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 23 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan aile sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *bağ (n=5), saygı (n=5), samimiyet (n=4)* unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırayla *hoşgörü (n=3), fikirlere değer verme (n=2), yardımlaşma ve dayanışma (n=2), ilgi (n=2), nezaket (n=1), şefkat (n=1)* gibi unsurlara yer verildiği görülmüştür. *Empati, topluluk ve kabul, kardeş sevgisi* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

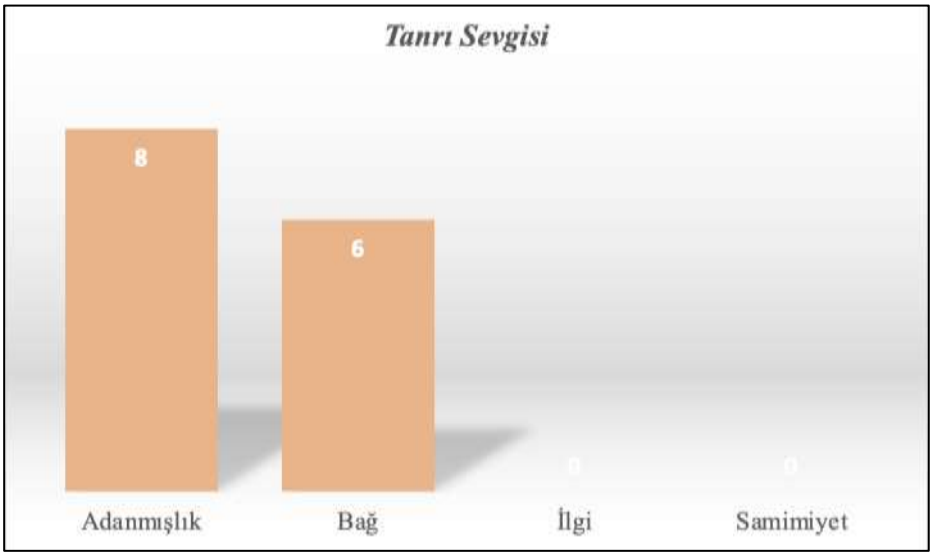
Şekil 24: 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında vatan sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 24 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında vatan sevgisi ile ilgili olarak sevgi değerinin bünyesinde yer alan *saygı (n=48), topluluk ve kabul (n=41), bağ (n=35)* unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırayla *hoşgörü (n=21), fikirlere değer verme (n=17), ilgi (n=13), samimiyet (n=8), kültürel mirasa değer verme (n=5), millet sevgisi (n=5), empati (n=4), nezaket (n=1)* gibi unsurlara yer verildiği görülmektedir Bayrak sevgisi unsuruna ilişkin unsurlara ise rastlanmamaktadır.

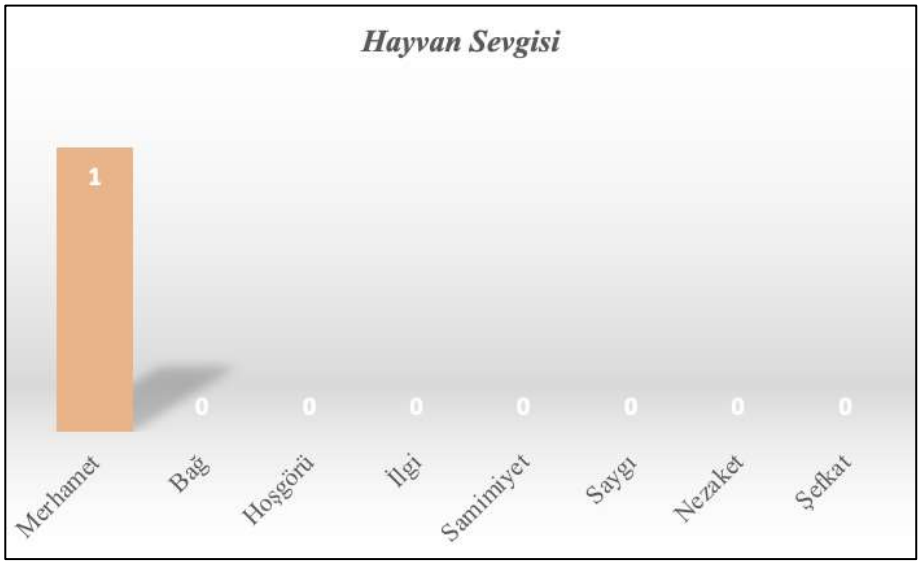
Şekil 25: 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında din sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 25 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında din sevgisi ile ilgili olarak sevgi değerinin bünyesinde yer alan *saygı (n=21), adanmışlık (n=20), hoşgörü (n=17)* unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla *bağ (n=12), topluluk ve kabul (n=3), samimiyet (n=2), nezaket (n=1), ilgi (n=1)* gibi unsurların yer aldığı görülmektedir. *Şefkat, merhamet, yardımlaşma ve dayanışma, empati* gibi unsurlara ilişkin unsurlara ise rastlanmamıştır.

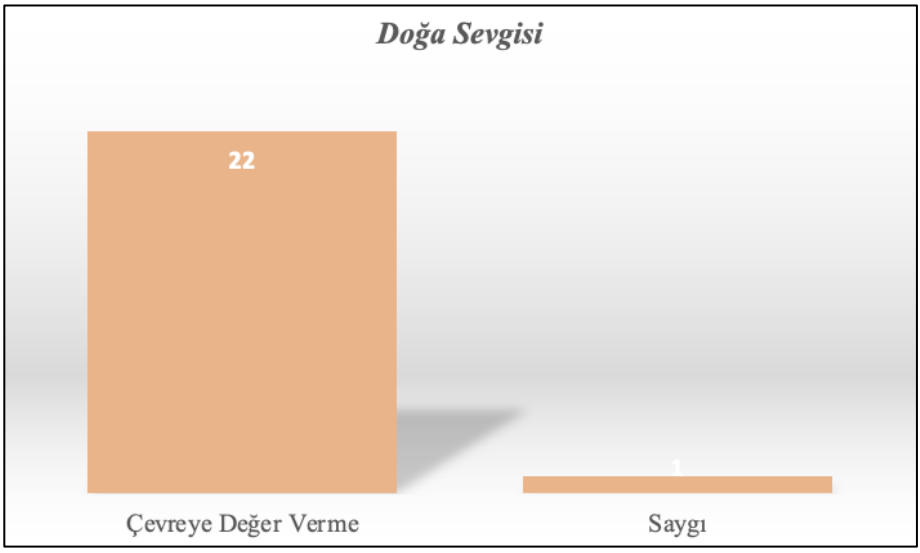
Şekil 26: 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tanrı sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 26 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tanrı sevgisi ile ilgili olarak sevgi değerinin bünyesinde yer alan *adanmışlık (n=8), bağ (n=6)* unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. *İlgi ve samimiyet* unsurlarına ise rastlanmamaktadır.

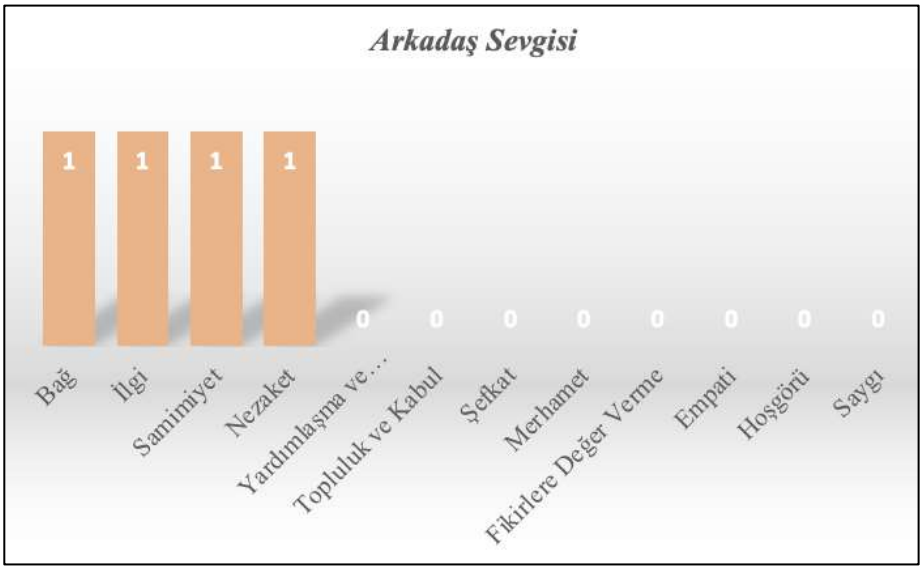
Şekil 27: 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hayvan sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 27 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hayvan sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *merhamet (n=1),* unsurunun bir kere yer aldığı görülmektedir. *Bağ, hoşgörü, ilgi, samimiyet, saygı, nezaket, şefkat* gibi unsurlara ise rastlanmamaktadır.

Şekil 28: 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğa sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 28 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan doğa sevgisi ile ilgili olarak sevgi değeri bünyesinde yer alan *çevreye değer verme (n=22), saygı (n=1)* unsurlarının yirmi iki ve bir kere yer aldığı görülmektedir.

Şekil 29: 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında arkadaş sevgisi (Orijinal, 2023).

Şekil 29 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında arkadaş sevgisi ile ilgili olarak sevgi değerinin bünyesinde yer alan *bağ (n=1), ilgi (n=1), samimiyet (n=1), nezaket (n=1)* gibi unsurların birer kere yer aldığı görülmektedir. *Yardımlaşma ve dayanışma, topluluk ve kabul, şefkat, merhamet, fikirlere değer verme, empati, hoşgörü, saygı* gibi unsurlara rastlanmamaktadır.

Grafiklerden anlaşıldığı üzere sosyal bilgiler ders kitaplarında sevgi türleri ve sevgi değerinin alt unsurlarına yer verildiği görülmektedir. Ve sosyal bilgiler dersi bu alana hizmet eden önemli derslerden birisidir. Bu sebeple sosyal bilgiler öğretiminde sevgi eğitimi kapsamında öğretim program ve materyallerinin zenginleştirilmesi önemlidir.

7.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sevgi Eğitimine Yönelik Örnek Bir Ders Planı

1.BÖLÜM	
DERS	Sosyal Bilgiler
SINIF	5. Sınıf
ÖĞRENME ALANI	Birey ve Toplum
KONU	SEVGİ
TARİH	25-29 Eylül 2023
SÜRE	40'+40'+40'=120 dk.
2.BÖLÜM	
Kazanımlar	SB.5.1.2. Yakın çevresinde yaşanan örnek bir olaydan yola çıkarak sevginin toplum ve bireye etkisini açıklar.
Değerler ve beceriler	Sevgi, saygı, merhamet, hoşgörü, empati gibi değerlerle sosyal katılım becerisi
Yöntem ve Teknikler	Anlatım, soru-cevap, beyin fırtınası, inceleme, tartışma.
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Ders Kitabı, Akıllı Tahta, EBA, MEB Kazanım Testleri, Sunu
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri: ❖ Dikkati Çekme ❖ Güdüleme ❖ Derse Geçiş ❖ Bireysel Öğrenme Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.) ❖ Grupla Öğrenme Etkinlikleri (Proje, gezi, gözlem vb.)	Ders kitabındaki sevgi ile ilgili okuma parçası okutulur. **Okuma parçası ile ilgili sorular sorulur. Gelen cevaplara genişletilerek devam edilir.** Toplumu oluşturan insanlardan her birine **birey** denir. Günlük yaşamımızda birey olarak tek başımıza hareket edebileceğimiz gibi katıldığımız gruplarla birlikte de hareket edebiliriz. • Yaşamımız boyunca içinde bulunduğumuz gruplara ailemiz, arkadaşlarımız ve akrabalarımız örnek olarak verilebilir. • Bireyin içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olma sürecine **sosyalleşme** denir. Sabah uyandığımızda ailemize "Günaydın" demek, kahvaltı bittikten sonra annemize "Eline sağlık" deyip teşekkür etmek, aile büyüklerimiz işe giderken onları güler yüzle uğurlamak aile içinde sosyalleşmeye örnektir.

❖ Özet sosyalciniz	• **Sevgi**, insanın ilişkilerinde güçlü ve etkili olmasını sağlayan önemli bir faktördür. Her insanın sevgiye ihtiyacı vardır. Başka bir deyişle hem sevgi vermeye hem de sevilmeye muhtaçtır. • Sabırla dürüst, **empatik, sevgi dolu iletişim** kurarak insanlar arasında olumlu bir şekilde çözülemeyecek hiçbir sorunun olmadığı bir gerçektir. • **Sevginin** sosyal bir olgu olarak gerçekleşmesi, toplumun değerlerini teşvik etmesi ve insanların arasında sevgiye dayalı ilişkilerin gelişmesini desteklemesi gerekmektedir. • **Sevgi,** bireysel ve toplumsal düzeyde insanların daha mutlu, tatmin edici ve sürdürülebilir bir yaşam sürdürebilmelerine katkıda bulunabilir • Konu sonundaki etkinlikler yapılır.
3.BÖLÜM ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	
Öğrencilerden geri dönüt almak için bireysel ya da grup etkinlikleri kapsamında çeşitli sorular sorulabilir. EBA etkinlikleri ve Kazanım Testlerinden yararlanılabilir.	1-Toplum içinde bulunduğunuz grup ve kurumlarda sevgi ve sevginin alt unsurlarının var olmasının önemi nedir? 2-Günlük hayatında sevgiyi hissettiğin anları sınıf arkadaşlarınla paylaşabilir misin? 3-Hayatımızda sevgiyi çıkardığımızda neler olur?
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi	
4.BÖLÜM	
Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar:	

Ders Öğretmeni

Uygundur
Okul Müdürü

7.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sevgi Eğitimine Yönelik Bir Ders Etkinliği

ÇALIŞMA KAĞIDI

"Gelin tanış olalım,

İşi kolay tutalım,

Sevelim sevilelim,

Dünya kimseye kalmaz."

Yunus Emre

Yukarıda verilen Yunus Emre şiirinin ana düşüncesi nedir? Kendi ifadeleriniz ile yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Aşağıdaki boş alana sevgi (insan sevgisi, doğa sevgisi, arkadaş sevgisi, hayvan sevgisi vb.) temalı bir resim çizip boyayınız. (Çizdiğiniz resimler sınıf panosunda sergilenecektir.)

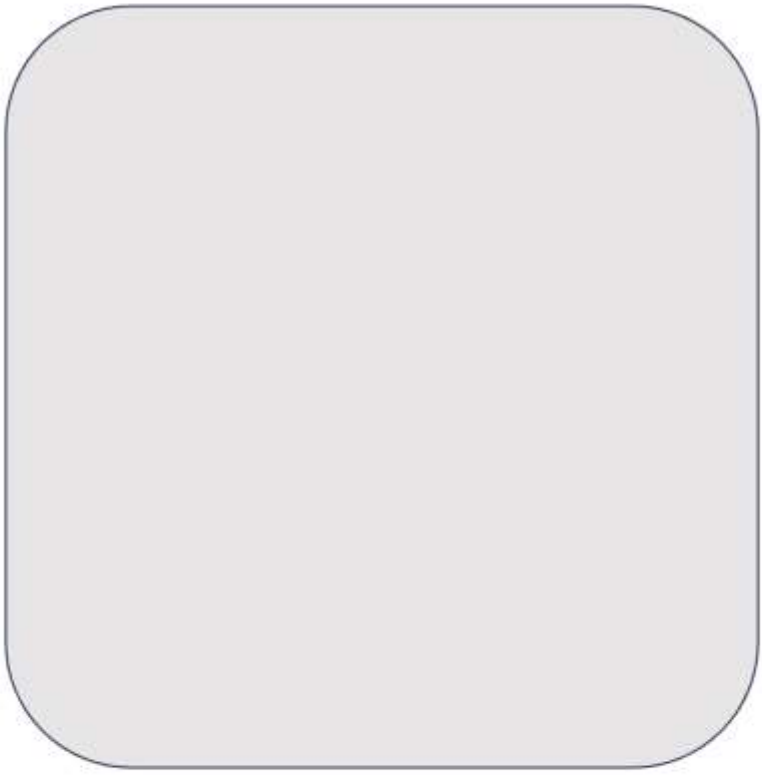
Yukarıdaki grafikte verilen örnekten yola çıkarak sevginin sizin için ne ifade ettiğini boş dairelerin içine yazınız.

Sevginin bireysel ve toplumsal faydalarını aşağıda verilen tablo üzerine yazınız.

Sevgi duygusunun bireysel faydaları	*Sevgi duygusunun toplumsal faydaları*

Aşağıdaki kavram havuzunda verilen kelimelerden 10 tanesini seçip bir hikâye oluşturunuz.

*Merhamet *Yardımlaşma*Empati*Sevgi*Değer
Verme*Doğa*Aile*Bayrak*Vatan*İnsan*Dünya*Bağlılık*Saygı*Arkadaş*Okul*
Toplum*Duyarlılık*

ÇALIŞMA KAĞIDI

Van'ın Özalp ilçesindeki ilkokul öğrencileri örnek bir projeye imza attı. Öğrenciler, atık malzemeleri kullanıp 150 adet kuş evi yaparak ilçenin belli yerlerine yerleştirdi.

Van'ın Özalp ilçesindeki ilkokul öğrencileri, kuşlar üşümesin diye atık malzemeleri kullanarak minik elleriyle 150 adet kuş evi yapıp öğretmenlerinin ve ailelerinin yardımı ile ilçe genelindeki parklardaki ağaçlara yerleştirdi. 3 Nisan İlkokulu öğrencileri, işledikleri doğa ve hayvan sevgisi konusundan yola çıkarak kuşlar üşümesin diye başlattıkları proje kapsamında atık malzemelerden yaptıkları 150 adet kuş evini Okul Müdürü Yusuf Açar ve öğretmenleri ile birlikte vernik çekip ilçede belirli noktalara bıraktı.

Okul Müdürü Yusuf Açar, öğretmen Adem Güleç ile birlikte 'Kuşlar Üşümesin' projesini başlattıklarını belirterek, "Tamamen atık malzemeler kullanılarak yapılan 150 adet evi, ilçenin belli noktalarına bıraktık. Bu projenin amacı tamamen çocuklarımıza hayvan sevgisi ve merhameti aşılamaktı. Bu projede ilk defa öğrenci ve veliyle birlikte bir çalışma yapmış olduk" dedi. (İHA)

https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ozalpli-ilkokul-ogrencilerinden-ornek-proje-150-kus-evi-yaparak-cesitli-noktalara-biraktilar-42374135 Oluşturulma Tarihi: Aralık 11, 2023.

Yukarıda verilen gazete haberinden yola çıkarak günlük hayatınızda doğa ve hayvan sevgisi ile ilgili yaşadığınız bir olayı kısaca yazınız ve sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

7.5. Sosyal Bilgiler Öğretimi Kapsamında Sevgi Eğitiminde Kullanılabilecek Bazı Öğretim Yöntem ve Teknikler-Materyaller

Eğitimde kullanılan yöntem ve teknikler, öğrenme süreçlerini etkilemek, öğrencilere konuları daha iyi anlama ve uygulama yetenekleri kazandırmak amacıyla kullanılan çeşitli stratejileri ifade eder. Bu yöntemler ve teknikler, öğretmenin hedeflenen öğrenme çıktılarını elde etmek için çeşitli stratejileri seçmesine ve uygulamasına olanak tanır. Eğitimde çeşitliliği teşvik etmek ve öğrencilerin farklı öğrenme stillerine uygun bir ortamda gelişmelerini desteklemek için bu yöntemlerin ve tekniklerin kombinasyonu sıkça kullanılır (Kayabaşı, 2012, s. 50). Eğitimde yaygın olarak kullanılan bazı yöntem ve teknikler şu şekilde sıralanabilir;

Tablo 4: Öğretim Yöntem ve Teknikleri (Doğanay, 2023)

Öğretim Yöntemleri
Anlatım Yöntemi
Soru-Yanıt Yöntemi
Tartışma Yöntemi
Örnek Olay Yöntemi
Rol Oynama ve Drama Yöntemi
Problem Çözme Yöntemi
İşbirliğine Dayalı (Kubaşık) Öğrenme Yöntemi.
Öğretim Teknikleri
Beyin Fırtınası
Altı Şapkalı Düşünme Tekniği
İstasyon Tekniği
Konuşma Halkası Tekniği
Kavram Haritası

Eğitimde yaygın olarak kullanılan yöntem ve teknikler içerisinde Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sevgi Eğitimi kapsamında kullanılabilecek bazı öğretim yöntemleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Öğretim Yöntem ve Teknikleri (Doğanay, 2023)

Anlatım (Sunuş) Yöntemi: Öğretmenin bilgiyi doğrudan öğrencilere aktardığı geleneksel bir yöntemdir. Ders kitapları, slayt gösterileri, konferanslar gibi araçlar kullanılabilir. Temel bilgilerin öğretilmesinde etkilidir, ancak öğrenci etkileşimi sınırlı olabilir. Sevgi eğitimi kapsamında; Sevginin önemi, sevginin alt unsurları, sevginin bireysel ve toplumsal faydaları öğretmen tarafından anlatım yöntemi ile öğrencilere aktarılabilir.
Soru-Cevap Yöntemi: Öğretmenin öğrencilere sorular sorarak katılımlarını ve anlayışlarını ölçtüğü bir yöntemdir. Aktif katılımı teşvik eder ve öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirir. Sevgi eğitimi kapsamında; Sevginin önemi, sevginin alt unsurları, sevginin bireysel ve toplumsal faydaları öğrencilere sorular sorularak öğrencilerin katılımıyla öğretilebilir.
Tartışma Yöntemi: Tartışma yöntemi, öğrencilerin belirli bir konu hakkında fikir alışverişinde bulundukları ve birbirleriyle etkileşimde bulundukları bir öğretim yöntemidir. Bu yöntem, öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme ve iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Sevgi eğitimi kapsamında; Sevginin önemi, sevginin alt unsurları, sevginin bireysel ve toplumsal faydaları öğrenciler arasında tartışma kanalıyla öğretilebilir.
Örnek Olay Yöntemi: Öğrencilere gerçek ya da kurgusal olayları inceleyerek problem çözme, analiz yapma ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini sağlayan bir öğretim yöntemidir. Bu yöntem, öğrencilere somut durumlar üzerinden öğrenme fırsatı sunar ve teorik bilgilerin pratikte nasıl kullanılacağını anlamalarına yardımcı olur. Sevgi eğitimi kapsamında; Sevginin önemi, sevginin alt unsurları, sevginin bireysel ve toplumsal faydaları örnek bir olaydan çıkılarak öğrencilerin katılımıyla öğretilebilir.

Drama ve Rol Oynama: Öğrencilere konuları daha etkili bir şekilde anlamalarını sağlamak için rol yapma ve dramatizasyon tekniklerini içeren bir yöntemdir. Duygusal bağlamı güçlendirir ve öğrenmeyi eğlenceli hale getirir. Sevgi eğitimi kapsamında; Sevginin önemi, sevginin alt unsurları, sevginin bireysel ve toplumsal faydaları drama ve rol oynama ile öğrencilerin katılımıyla öğretilebilir.
İşbirliğine Dayalı (Kubaşık) Öğrenme Yöntemi: Öğrencilerin küçük gruplar halinde bir araya gelerek bir konuyu veya projeyi çalıştığı bir yöntem. İş birliği, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirir. Sevgi eğitimi kapsamında; Sevginin önemi, sevginin alt unsurları, sevginin bireysel ve toplumsal faydaları öğrencilerin katılımıyla iş birliği içinde öğretilebilir.

Eğitimde yaygın olarak kullanılan yöntem ve teknikler içerisinde Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sevgi Eğitimi kapsamında kullanılabilecek bazı teknikler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6: Öğretim Yöntem ve Teknikleri *(Doğanay, 2023)*

Beyin Fırtınası: Beyin fırtınası (brainstorming), yaratıcı düşünme ve grup içinde çözüm üretme amacıyla kullanılan bir tekniktir. Bu yöntem, bir grup insanın spontane, eleştirisiz ve sıra dışı fikirler ortaya koymasını teşvik eder. Sevgi Eğitimi Kapsamında; Sevginin varlığının ve yokluğunun insan hayatına etkileri bu teknik ile sınıf içerisinde tartışılabilir. Sevginin önemi üzerine fikir alışverişinde bulunulabilir.
Altı Şapkalı Düşünme Tekniği: "Altı Şapka Tekniği," Edward de Bono tarafından geliştirilen bir düşünme ve karar verme yöntemidir. Bu teknik, farklı düşünme tarzlarını temsil eden altı renkli şapka kullanarak grup tartışmalarını düzenlemeyi amaçlar. Her renk, katılımcıların belirli bir düşünme tarzına odaklanmalarını sağlar. Sevgi eğitimi kapsamında; Öğrencilerin seçilen renge uygun farklı fikirleri sınıf içerisinde paylaşılabilir.

İstasyon Tekniği: Bu teknik, katılımcıların bir dizi istasyon arasında dolaşarak farklı konu veya becerileri öğrenmelerine ve uygulamalarına olanak tanır. İstasyonlar genellikle belirli konulara veya etkinliklere odaklanmıştır. Sevgi eğitimi kapsamında; Öğrenciler sevgi değeri ve sevginin türleri ile ilgili oluşturulan istasyonlara uğrayarak duygu ve düşüncelerini yazılı, sözlü ve görsel olarak paylaşabilir.
Konuşma Halkası Tekniği: Bu teknik, katılımcıların belirli bir konu veya sorun etrafında düşünce ve fikirlerini paylaşmalarını sağlamak amacıyla kullanılır. Sevgi eğitimi kapsamında; Öğrenciler sınıf ortamında konuşma halkası oluşturarak sevginin önemi hakkında duygu ve düşüncelerini paylaşabilirler.
Kavram Haritası: Kavram haritası, bir konseptin veya konunun farklı bileşenlerini, ilişkilerini ve hiyerarşisini görsel olarak temsil eden bir öğrenme aracıdır. Sevgi eğitimi kapsamında; Öğrenciler sevgi değeri ve sevgi değerinin bileşenleri ile ilgili kavram haritaları tasarlayabilirler.

Yukarıda verilen yöntem ve tekniklerin yanı sıra sevgi eğitimi kapsamında öğrencilerin sevgi eğilimlerinin ölçülmeside oldukça önem arz etmektedir. Öğrencilerin sevgi eğilimlerinin ölçülmesi uygulanacak yöntem ve tekniklerden üst düzey verim alınmasına katkı sağlayabilir. Bunun için Duygu Sarmusak (2011) tarafından geliştirilen "Sevgi Eğilim Ölçeği" kullanılabilir. Ölçek 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte tersinden toplanan soru yoktur. Ölçekten alınacak minimum puan 11, maksimum puan ise 44'tür. Toplam puan deneklerin sevgi eğilim puanlarını ifade eder. Puanın yüksek olması, sevgi eğilimlerinin yüksek olduğunu; düşük olması sevgi eğiliminin düşük olduğunu gösterir. Ölçek tek faktörlü bir yapıya sahiptir. Ölçekte yer alan maddelerin yük değerleri .336 ile .719 arasında değişmektedir. Sevgi Eğilim Ölçeği'nin güvenirlik düzeyi ise 0,73'tür. Sevgi eğitiminin planlanması ve uygulanması aşamasında bu gibi ölçeklerin kullanılması hedeflenen amaçlara ulaşılmasını noktasında sürece katkı sağlayacaktır.

BÖLÜM 8
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

8.1. Tartışma ve Sonuç

Sevgi, sosyal ve kültürel normlarla simgelenen evrensel bir duygu olduğundan, farklı toplumlarda ve dönemlerde farklı ifade edilmiş, değerlendirilmiş ve yaşanmıştır. Sevgi, insan deneyiminin temel taşlarından biri olarak kabul edilen karmaşık ve derin bir duygu olarak bilinmektedir. Sevgi, hissedilen, yaşanan, bir duygu olduğu için, insanlar arasında farklı yorumlara ve anlam katmanlarına sahiptir. Bu da sevginin zenginliğini ve derinliğini ortaya çıkarır. Sevgi, sadece bireyin iç dünyasını değil, aynı zamanda çevresiyle birlikte yaşadığı ilişkileri de etkileyen güçlü bir faktördür (Dilci, 2019, s. 2-3).

Sevginin insan doğasındaki yeri ve önemi oldukça az araştırılmış bir konudur. Sevginin soyut bir kavram olmasından dolayı genel olarak araştırmaların ciddiyetini ve bilimselliğini kaybettireceği endişesi hakimdir. Oysaki insan hayatında sevgi hayati bir öneme sahiptir. İnsanın varlığını anlamlı kılan ve varoluşunun merkezinde yer alan sevgi; siyasi, bilimsel ve pedagojik gayretler başta olmak üzere, her türlü etkinlik, amaç ve çabanın merkezinde yer almalıdır (Ergen, 2006; Özen ve Gülaçtı, 2010).

Pestalozzi'nin ifade ettiği gibi, sevgi gerçekten de eğitimin temel bir unsuru ve başarının anahtarıdır. Sevgi, insanların doğasında var olan bir duygudur ve insanlar yalnızca sevdikleri şeylere ilgi duyarlar. Bu duygunun geliştirilmesi, ancak sevginin var olduğu bir eğitim ortamında mümkün olabilir. Eğitimin amacı da bu doğal ilgi ve sevgiye dayanarak bireylerin potansiyelini ortaya çıkarmaktır (Şahin, Ökmen ve Kılıç, 2019, s.178).

Eğitim bölümlerinin ve materyallerinin sevgiyle zenginleştirilmesi, özellikle güven odaklı bir ortamın oluşmasına ve derse ilginin artmasına neden olacaktır. Sevgi merkezli bir eğitim anlayışı, öğrencilerin yalnızca bilgi edinmeleriyle kalmaz, aynı zamanda duygusal zekalarını geliştirmelerine, empati kurmalarına ve yaratıcı düşünce faaliyetlerine katkı sağlar. Bu da daha bütünsel ve sağlıklı bir gelişim göstermelerine yardımcı olabilir. Sevgiyle beslenen bir eğitim ortamı, insanların yaşamında, motivasyon artışına ve yaşamlarının olumlu ilerlemesine katkıda bulunabilir (Dilci, 2019, s. 2-3).

Sonuç olarak sevgi yaşamın temel bir ögesidir. Sosyal bilgiler ise, bireylere toplumu ve insanlığı anlama, değerlendirme ve içinde yaşadıkları sosyal çevreyi anlamlandırma becerileri kazandırmayı amaçlayan bir ders alanıdır. Sosyal bilgilerin yaşamı konu alan ve toplumsal ilişkileri anlamayı hedefleyen bir ders olması sevgi değeriyle ve sevgi eğitimiyle yakından ilişkilidir (Yaşar ve Çengelci, 2012, s.3). Sosyal bilgiler dersi kapsamında on kök değerden biri olan sevgi değerine Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (SBÖP) ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilmesi sevgi eğitimi sürecinde oldukça önemli bir adımdır. Nihayetinde bütün duygular gibi sevgi de zaman içerisinde öğrenilebilecek bir duygudur (Türkoğlu, Tofur ve Cansoy, 2012, s.2255-2256). Sosyal bilgiler dersi de sevgi duygusunun eğitim-öğretim sürecinde öğretilmesine zemin hazırlayacak mihver derslerden birisidir denilebilir.

Unutmayalım ki, sevgiyle büyüyen bir dünya, daha güzel bir geleceğe yol açacaktır. Çünkü sevgi sadece kendi iç dünyamızla sınırlı değildir, aynı zamanda çevremizi ve dünyamızı iyileştiren bir güçtür. Birbirimize olan sevgimizi paylaştığımızda, dünya daha iyi bir yer haline gelecektir. Doğaya, diğer canlılara ve çevremize sevgiyle yaklaştığımızda, sürdürülebilir bir gelecek inşa etme yolunda önemli adımlar atmış olacağız.

8.2. Öneriler

Sevgi ve sevgi eğitiminin öneminin toplum tarafından daha fazla bilinmesi için önerilerimiz aşağıdaki gibidir:

- Öğretim programları hazırlanırken kazanımlarda sevgi değerini ve sevgi duygusu içeren ifadelerin yer alması konunun önemi arttıracak bir adım olacaktır.
- 5., 6., ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında sevgi değeri ve sevgi duygusunu içeren ifadelerin net olarak yer alması öğrencilerin ilgisini daha çok çekebilir.
- 5., 6., ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları başta olmak üzere diğer disiplinlerde sevgi değerini, sevgi duygusunu içeren metinlere,

örneklere, ifadelere daha çok yer verilmesi öğrencilerin farkındalığını arttıracaktır.

- Sevgi eğitimi ile ilgili 5., 6., ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bir üniteye tamamıyla yer verilmesi konunun öneminin anlaşılması için faydalı olacaktır.
- Öğretmenlerin bu konuda bazı hizmet içi eğitimlere alınması öğrencilerin sevgi değerine karşı olan tutumlarında olumlu bir değişikliğe yol açabilme noktasında önem teşkil edecektir.
- Ders içi ve ders dışı etkinliklerde, resmi ve örtük programlar dikkate alınarak insan hayatı için son derece önemli bir ihtiyaç olan sevgi değerine ilişkin etkinlik ve uygulamalara daha fazla yer verilmelidir.
- Sevgi eğitimi sadece sosyal bilgiler dersi bünyesinde irdelenmemeli, disiplinler arası bir çalışmayla daha etkili sonuçlar doğurabileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir.
- Sevgi eğitimi dersi ortaokul seçmeli dersleri içerisinde yer almalıdır, aynı öneri eğitim fakülteleri için de söz konusudur.
- Öğretmen kılavuz kitaplarının yeniden eğitim öğretim kapsamına alınması öğretmenlere somut yol göstericiler olma noktasında önemli katkılar sağlayacaktır.
- Sevgi eğitiminin aile, öğretmen ve idarecilere de verilmesi sevgi değerinin toplum bünyesinde daha geniş kapsamda yankı bulmasına ve toplumsal farkındalığın artmasına neden olacaktır.

KAYNAKÇA

Abanoz, N. (2008). *Çağdaş toplumlarda hayvan hakları ve refahı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (No: 219794).

Açıkalın, M. (2018). *Araştırmaya dayalı sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Adler, A. (2021). *Yaşamın anlam ve amacı*. (F. Erkek, Çev.) İstanbul: Olimpos Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1931).

Adler, A. (2010). İnsanı tanıma sanatı. (K. Şipal, Çev.) Ankara: Say yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1927).

Akalın, H.Ş. (2009). *Türkçe sözlük* (10.baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akbaş, O. (2015). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.) Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi (s. 344-360). Ankara: Pegem Akademi.

Akpınar, M. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 20 (2), 605-626.

Aktepe, V. (2021). Sosyal bilgilerde değerler eğitimi. V. Aktepe, M. Gündüz, N. Fidan, E. Yalçınkaya (Ed.) Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi (s.210-231). Ankara: Pegem Akademi.

Akyüz, Y. (2012). Türk eğitim tarihi. Ankara: Pegem Akademi.

Alaca, E. (2020). Türkiye'de sosyal bilgiler ders kitapları üzerine yapılan lisansüstü eğitim tezlerinin değerlendirilmesi. *Asya Studies*, 4 (12), 1-10.

Alazzi, K. ve Chiodo, J.J. (2004). Students' perceptions of social studies: a study of middle school and high school students in Jordan. *International Journal of Scholarly Academic Intellectual Diversity*, 6 (1): 1-12.

Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* (s.3-52). Ankara: Pegem Akademi.

Aspin, D. N., & Chapman, J. D. (Eds.). (2007). *Values education and lifelong learning: Principles, policies, programmes* (Vol. 10). Springer Science & Business Media.

Ateş, N. (2005). *Hayvan besleyen ve beslemeyen çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, *Ankara*. (No:170224).

Aycil, S. (2021). Yunus Emre kimdir? Bizim Yunus'un sevgi ve hoşgörü anlayışının posta pulları üzerinden değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yunus Emre ve Türkçe Özel Sayısı,* 155-168.

Aydın, A. (2018). *Eğitim sevgidir.* Ankara: Pegem Akademi.

Ayverdi, İ. (2010). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. Kubbealtı Neşriyat.

Azboy, İ., ve Aküzüm, C. (2023). Sınıf Öğretmenlerinin Sevgi Pedagojisine Yönelik Eğitimlerinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, *6* (1), 22-51.

Bacanlı, H. (1999). Duyuşsal davranış eğitimi. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti.

Bahr, H. M., & Bahr, K. S. (2009). *Toward more family-centered family sciences: Love, sacrifice, and transcendence.* Lexington Books.

Banks, J. A. & Banks, C. A. M. (2016). *Multicultural education: Issues and perspectives (9th ed.).* United States of America. Lightning Source Inc.

Banks, J. A., & Diem, N. (2008). Diversity and citizenship education. *Handbook of research in social studies education*, 137-154.

Barr, H. (1997). Defining social studies. *Teachers and curriculum*, 1.

Barr, R. D., Barth, J. L., ve Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. (C. Dönmez Çev.). Ankara: Pegem Akademi. (Orijinal yayın tarihi, 1978).

Berkant, G. H., Efendioğlu, A. ve Sürmeli, Z., (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish*, 9(5), ss.427-440.

Bishop, C. D. (1993). Report of the task force on values in education for the state of Arizona, Arizona Department of Education. *ERİC Document: ED, 386,* 270.

Bobbitt, J. F. (2017). *Eğitim programı*. (M.E, Rüzgâr, Çev.). Ankara: Pegem Akademi. (Orijinal basım tarihi, 1876).

Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimini anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *4*(29), 322-348.

Boyle-Baise, M., ve Zevin, J. (2009). *Young citizens of the world: Teaching elementary social studies through civic engagement*. Routledge.

Brady, L. (2010). Classroom-based practice in values education. *International research handbook on values education and student wellbeing*, 211-224.

Bursa, S. ve Çengelci Köse, T. (2017). Türkiye ve Kanada sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi bakımından karşılaştırılması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International (AJESI)*, 7 (2), 338-372.

Cartwright, W. (2016). The Competencies needed by social studies teachers. *The High School Journal, Vol*. 40, No. 1,

Cevizci, A. (2010). *Eğitim sözlüğü.* İstanbul. Say Yayınları.

Cevizci, A. (2011). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Say Yayınları.

Chapin, J. R. (2014). *The elementary social studies curriculum*. United States of America: Pearson Education.

Cho, D. (2005). Lessons of love: Psychoanalysis and teacher-student love. *Educational Theory*, 55(1), 79-96.

Coşkun, A. (2010). Sosyolojik bir olgu olarak sevgi. *İslam'da Sevgi Temelinde Beşerî Münasebetler-Tartışmalı İlmi Toplantı*, *187*, 217.

Çalışkan, H. (2021). Sosyal bilgiler alanı, özellikleri ve temel amaçları. V. Aktepe, M. Gündüz, N. Fidan, E. Yalçınkaya (Ed.) Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi (s.1-32). Ankara: Pegem Akademi.

Çengelci, T. ve Yaşar, Ş. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin bir durum çalışması. International Journal Of Eurasia Social Sciences, 2012 (9), 1-23.

Çifçi, T. ve Dikmenli, Y. (2016). Üniversite öğrencilerinin vatan algısı ve geçmişe dönük değişimi. *Journal of Turkish Studies*. 11(3), 847-860.

Çilingir, L. (2018). "Platon'dan Tusi'ye sevgi siyaseti", *Temaşa,* 8, 73-96.

Çoban, O., & Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, *7*(1), 479-505.

Demir, Y. ve Atasoy, E. (2018). 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 31(2), 753- 780.

Demirdaş, M. (2021). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı kapsamında Risaletü'n Nushiyye (Yunus Emre) adlı eserin değerler eğitimi açısından incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir. (No: 687664).

Deveci, H. (2018). Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.) *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 20-36). Ankara: Pegem Akademi.

Dewey, J. (2001). *Democracy and education*. The Pennsylvania State University

Dikmen, F. (2014). Ahlak, değerler ve eğitimi. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1*(2), 167-174.

Dilek, D. (2016). *Sosyal bilgiler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi

Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. & Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 69-91.

Dirik, M. Z. (2015). *Öğretim ilke ve yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, A. (2006). Hayvan hakları sorununa biyosantrik bir yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 23(1), s.33–43.

Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *17*(2), 77-96.

Doğanay, A. (2015). Değerler eğitimi. (C. Öztürk, Ed.) Sosyal bilgiler öğretimi. Demokratik vatandaşlık eğitimi (s. 225-254). Ankara: Pegem Akademi.

Doğanay, A. (2023). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Dunn, W. A. (1916). *The social studies in secondary education.* Washington: Government Printing Office.

Erbaş, A. A. (2020). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi derslerinde kullandıkları değerler eğitimi yaklaşımları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 21 (2), 926-941.

Erbaş, A. A. (2021). Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 11 (1), 23-40.

Ergen, G. (2006). Eleştirel-bilinçli sevgi eğitimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(11), 144-152.

Ergen, G. (2019). Erdemli bir kişilik geliştirme olarak eğitim sürecinin temel yapıtaşları: Sevgi, saygı, güven. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 13*(29), 479-510.

Eroğlu, M. ve Kaya, V. D. (2021). Pedagojik sevgi eğilimleri ölçeğinin uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 20*(79), 1586-1606.

Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 12(2),* 1535-1558.

Farris, P. J. (2015). *Elementary and middle school social studies: an interdisciplinary,* multicultural approach (5th edition). Illınois: Waveland Press, Inc.

Fehr, B. & Russell, JA (1991). Aşk kavramına prototip bir perspektiften bakılır. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi*, 60 (3), 425.

Fehr, B., Sprecher, S., & Underwood, L. G. (2009). *The science of compassionate love Theory, research, and application*. USA: Wiley-Blackwell Publication.

Fredericks, A. D. (2007). *Much more social studies through children's literature: A collaborative approach*. Westport CT: Teacher Ideas Press.

Freire, P. (1997). *Pedagogy of the heart.* New York: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.

Fricchione, G. (2002). Human development and unlimited love. *The Institute for Research on Unlimited Love, https://www.unlimitedloveinstitute.org/downloads/WhitePaper1Fricchione.pdf.*

Fromm, E. (1994). *Erdem ve mutluluk.* (Çev. A. Yörükan). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1947).

Fromm, E. (2020). *Sevme sanatı.* (Çev. I. Gündüz). İstanbul: Say yayınları. (Orijinal basım tarihi, 1956).

Gasset, J. O. Y. (1996). *Sevgi Üstüne* (Çev. Y. Salman). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Goleman, D. (1995). Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. New York: Bantam Books.

Gökalp, Z. (2009). Küçük Mecmua. Müdafaa-i Hukuk Yayınları.

Gudmundsdottir, S. (1990). Values in pedagogical content knowledge. Journel of Teacher Education, 41(3), 44-52.

Güçlü, H. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize. (No:579934).

Güngör, E. (1998). Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar. İstanbul. Ötüken Yayınları.

Gül, H. (2020). Değişen kent ailesinde sevgi anlayışları ve ilişkilerine sosyolojik bir yaklaşım. *Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*. 3(2): 83-96.

Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi, International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education, 2(1), 8-26.

Hanaylı, G., Öztürk, A. A., Baysan, S. ve Vural, R. (2020). Sosyal bilgilerin doğası, anlamı ve nasıl öğretildiği üzerine bir durum çalışması: Öğretmen görüşleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi,* 11 (1), 210-238.

Hatfield, E. ve Rapson, RL (1994). Tutkulu aşk ve cinsel istek üzerine tarihsel ve kültürler arası bakış açıları. *Cinsiyet Araştırmalarının Yıllık İncelemesi,* 4 (1), 67-97.

Hatt, B. E. (2005). Pedagogical love in the transactional curriculum. *Journal of curriculum studies*, *37*(6), 671-688.

Heater, D. (2004). *A History of Education for Citizenship.* New York. Taylor & Francis Group.

Hertzberg, H.W. (1981). *Social studies reform*. Colorado: Social Science Education Consortium, Inc.

Hill, R. P. (2002). Compassionate love, agape, and altruism: A new framework for understanding and supporting impoverished consumers. *Journal of Macromarketing*, *22*(1), 19-31.

İncekara, S. & Karatepe, A. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni program temelinde ders kitaplarına yönelik düşünceleri. *Marmara Coğrafya Dergisi,* 0 (21), 46-64.

İşcan, C. D. (2014). Values education preferences of teacher candidates. *Elementary Education Online*, *13*(4), 1203-1222.

Jadallah, E. *(2000).* Constructivist learning experiences for social studies education. *The Social Studies,* 91:5, 221-225.

Jampolsky, G. (1995). Sevgi korkudan özgürleşmektir (Çev. S. Serin). İstanbul: Pegasus Ajans.

Johnson, D.W. ve Johnson, R.T. (2010). The Impact of Social Interdependence on Values Education and Student Wellbeing. T. Lovat, R. Toomey, N. Clement. (Ed.) *International research handbook on values education and sudent wellbeing* (s. 825- 849). New York: Springer Science Business Media.

Kabapınar, Y. (2021). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi hayat bilgisi öğretiminden tarih öğretimine*. Ankara: Pegem Akademi.

Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi,* 40 (187), 138-145.

Karababa, A., Oral, T. ve Dilmaç, B. (2014). Ergenlerin başarı amaç yönelimlerini yordayan değişkenlerden biri olarak: İnsani değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi. Cilt* 12, No. 27, 165-186.

Karagözoğlu, A.G. (1977). *Sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara. MEB Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu.

Karakaya, İ. ve Memişoğlu, H. (2021). Sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile İlgili yapılmış olan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2000-2020). *Kesit Akademi Dergisi, 7*(28), 229-243.

Karandashev, V. and Clapp, S. (2016). Psychometric properties and structures of passionate and companionate love. *An International Journal on Personal Relationships,* 10(1), 56-76.

Kayabaşı, Y. (2012). Öğretmenlerin öğretim sürecinde kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri ile bunları tercih etme nedenleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15(27), 45-65.

Keskin, Y. (2002).*Türkiye'de II. Meşrutiyet'ten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul (No:111187).

Keskin, Y. (2009). Türkiye'de ilkokul programlarında yer alan sosyal bilgiler içerikli derslere ait öğretim programlarının gelişimine tarihsel bir bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 13(2).

Keskin, Y. (2014). Us influence on the education system in Turkey: An analyses of reports by American education specialists. *Journal of International Education Research, 10*(3), 229- 236.

Keskin, Y. (2020). Sosyal bilgiler programı tarihi ve güncel gelişmeler. T. Çelikkaya, Ç. Demirbaş, T. Yıldırım, H. Yakar (Ed.), *Sosyal Bilgiler öğretimi* I (s. 1-23). Ankara: Pegem Akademi.

Kılıç, A. (2019). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sevgi değerine yönelik algıları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize (Tez No:580821).

King Jr, M. L. (2019). *Strength to love*. Beacon Press.

Knauth, D. G. (2000). Predictors of parental sense of competence for the couple during the transition to parenthood. *Research in Nursing & Health*, 23(6), 496-509.

Kohlberg, L. & Selman, R.L. (1972). *Preparing school personnel relative to values: a look at moral education in the schools*. ERIC Clearinghouse on Teacher Education.

Köken, N. (2002). Sosyal bilgiler öğretiminde "soru sorma metodu'nun" önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi.* 4(2). 91-104.

Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi: nitel bir araştırma. *International Journal of Social Science*, 6(3), 361-388.

Kurtdede Fidan, N. & Gedik, H. (2019). İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ders kitabında yer alan değerler. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 9*(1), 251-272.

Kurtoğlu, F.S. (2019). Kök değerler açısından Hacı Bektaş Veli'nin eserleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. (89), 55-70.

Kuş, Z., Merey, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. Değerler Eğitimi Dergisi, 11 (25), 183-214.

Ladner, L. (2003). *The lost art of compassion: Discovering the practice of happiness in the meeting of buddhism and psychology*. New York City: Harper Collins.

Lawrence, M. M. (2001). The roots of love and commitment in childhood. *Journal of Religion and Health, 40*(1), 61-70.

Lickona, T. (1991). *Educating for character.* New York: Bantam Books.

Livo, N.J. (2003). *Bringing out their Best: Values education and character development through traditional tales.* United States of America: Greenwood Publishing Group, Inc.

Loreman, T. (2011). *Love as pedagogy*. Rotterdam: Sense Publishers.

Lovant, T. (2010). The new values education: A pedagogical imperative for student wellbeing.T. Lovat, R. Toomey, N. Clement. (Ed.) International research handbook on values education and sudent wellbeing (s. 3-19). New York: Springer Science Business Media.

Maslow, A. H. (1954). *The instinctoid nature of basic needs*. Journal of personality.

Maslow, A. (2001). *İnsan olmanın psikolojisi*. İstanbul: Kuraldışı Yayınevi.

Määttä, K., and Uusiautti, S. (2012). How to raise children to be good people? *Analytic Teaching and Philosophical Praxis,* 33(1), 83-91.

Määttä, K., and Uusiautti, S. (2013a). Pedagogical love and good teacherhood. *Many faces of love*, 93-101.

Määttä, K., and Uusiautti, S. (2013b). *Many faces of love.* Springer Science & Business Media.

Määttä, K. and Uusiautti, S. (2013c). Parental love—Irreplaceable for children's well-being. *Many Faces of Love*, 85-92.

Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.

Miliziano, K. (2009). *Teaching social studies in an age of globalization: A case study of secondary social studies teachers' participation in the UNA-USA's Global Classrooms.curriculum program. Graduate Theses and Dissertations. University of South Florida.*

Mindes, G. (2014). *Social studies for young children. Preschool and primary curriculum anchor. Second Edition.* United States of America. Rowman & Littlefield Education

MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. Ankara: MEB Yayıncılık.

MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2018). *İlköğretim Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayıncılık.

MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2023). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayıncılık.

Nelson, J. (2001). Defining social studies. In critical issues in social studies research for the 21st Century. *Greenwich, Conn.: Information Age Publishing, 200. 1*.

Öcal, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi,* 27, 333-352.

Özen, Y. ve Gülaçtı, F. (2010). Duyuşsal alan öğrencilerinden sevgi ve sevgi kuramları (sevgiye dair söylenceler. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler* Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 135-149.

Özgök, A., ve Sarı, M. (2016). Ortaokul öğrencilerinin okula aidiyet duygusu ve arkadaş bağlılık düzeyi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 71-86.

Özmen, F. (1999). Etkili eğitimin gerçekleştirilmesinde duyuşsal alanın önemi: Sevgi eğitimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9(1), 193-198.

Öztürk, C. (2015). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Demokratik vatandaşlık eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, C. ve Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi, 10*(1), 112-126.

Parker, W.C. (1991). *Renewing the social studies curriculum. Association for Supervision and curriculum development,* 1250 North Pitt Street, Alexandria, VA. 22314.

Parker, W.C. (2014). *Social studies in elementary education.* United States of America. Pearson Education Limited.

Parker, W. C. (2015). Social studies today: Research and practice. Routledge.

Pestalozzi, H. ve Kilpatrick, W. (1951). *The education of man: aphorisms.* New York. Philosophical Library.

Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press; American Psychological Association.

Pingel, F. (2010). *UNESCO guidebook on textbook research and textbook revision*. Unesco.

Post, S. G. (2003). *Unlimited love*. Templeton Foundation Press.

Robinson, J. ve Kecskes, K. (2010). Making Values Education Real: Exploring the Nexus Between Service Learning and Values Education. T. Lovat, R. Toomey, N. Clement. (Ed.) International research handbook on values education and sudent wellbeing (s. 717-737). New York: Springer Science Business Media.

Ross, W. (2006). *The social studies curriculum: purposes, problems, and possibilities.* New York: Suny Press.

Rousseau, J. J. (2017). *Emile ya da eğitim üzerine.* İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Russell, W. & Waters, S. *(2023). Essentials of middle and secondary social studies.* New York: SPi Technologies India Pvt Ltd (Straive).

Sağlam, H.İ. ve İşler, Z. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarından disiplinlerarası boyut. Ö. Bektaş ve R. Turan (Ed.), *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programları.* (s.112). Ankara: Pegem Akademi.

Sarı, S. V., ve Tekbıyık, A. (2012). Arkadaş baskısını belirleme ölçeği: geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirliği. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 31(2).

Saxe, D. W. (1991). Social Studies in schools: A history of the early years. New York: State University of New York Press.

Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2010). Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2016). Sevgi eğitimi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sözer, E. (1998). Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi. Sosyal Bilgiler Öğretimi (Ed. G. Can), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.1-14.

Schwartz, S. H. (2006). Basic human values: An overview. Basic human values: Theory, methods and applications. *The Hehrew University of Jerusalem*. 1-20.

Sprecher, S. & Fehr, B. (2005). Compassionate love for close others and humanity. Journal of Social and Personal Relationships Copyright.), Vol. 22(5): 629–651.

Şahin, Ş., ve Kılıç A. (2021). Öğrencilerin sevgi algılarına ilişkin kavram ağları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 53(53), 287-308.

Şimşek, S. (2012). "Cibran Halil Cibran'ın eserlerinde beşerî ve evrensel sevgi". *Şarkiyat Mecmuası,* 125-138.

Şarşembiyeva, T. (2015). Kırgızistan'da "Vatanseverlik" algısı üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 19 (2), 175-185.

Şimşek, A. (2012). Sosyal bilgiler öğretimi. *Ankara: Pegem A Yayıncılık*.

Şişman, M. (2022). *Eğitime giriş.* Ankara: Pegem Akademi.

Tarhan, N. (2011). *Değerler psikolojisi ve insan-güzel insan modeli.* İstanbul: Timaş Yayınevi.

Tarman, B. ve Acun, İ. (2010). Sosyal bilgiler eğitimi ve yeni sosyal bilgiler hareketi. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1). 1-16.

Taş, H. (2021). Mesnevi'de değerler ve Mesnevi'nin değerlere bakışı. *Milli Eğitim Dergisi*, *50*(230), 745-767.

Tay, B. (2017). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının Karşılaştırması, *International Journal Of Eurasia Social Sciences,* Vol: 8, Issue: 27, (461-487).

Tay, B. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed*.) Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 2-17). Ankara: Pegem Akademi.

Teksöz, G., Şahin, E., ve Ertepınar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (39), 307-320

Thornton, S. J. (2005). Teaching social studies that matters: Curriculum for active learning. New York: Teachers College Press.

Thornton, S. J. (2008). Continuity and change in social studies curriculum. *Handbook of* research in social studies education, 15-32.

Topcu, İ. ve Dilci, M. (2019). Eğitimde sevgi dili kullanımının önemine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri: Bir durum çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi/The Journal of Social Sciences*, *6*(43).

Turan, M. E., ve İskender, M. (2020). Ergenlerde kariyer ve yetenek gelişimi öz-yeterliğinin, üst farkındalık, yaşam doyumu ve algılanan arkadaş sosyal desteği ile ilişkisi. *Ekev Akademi Dergisi,* (84), 435-448.

Turan, R. ve Ulusoy, K. (2018). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Tüfenkçi, S. ve Çetin, M. (2017). Rousseau'da insan doğası ve değerler eğitimi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 16(32), 487-506.

Türkoğlu, M. E., Cansoy, R. ve Tofur, S. (2012). Sevginin eğitimdeki gücü. *IV. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi Kitabı* (2254-2263). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

Uğur, A., Keskin, C., ve Şenel, T. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2018 sosyal bilgiler öğretim programına yönelik görüşleri. *Öğretmen Eğitimi ve Öğretim,* 3 (1), 17-37.

Uluçınar Sağır, Ş., Aslan, O., ve Cansaran, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevre tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online, 7* (2), 496-511.

Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2014). *Değerler eğitimi. Ankara: Pegem Akademi*.

Utkugün, C. (2022). Sınıf öğretmeni adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıkları, Trakya Eğitim Dergisi, 12(3), 1515-1535.

Uzun, M. & Köse, A. (2017). Okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 12 (23), 305-338.

Vakkasoğlu, V. (2019). *Sevgi merkezli çocuk eğitimi*. Ensar Neşriyat.

Veysal, Ç. (2010). Cinsellik, sevgi ve aşkın diyalektiği. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 49-76.

Yapıcı, A. ve Zengin, S. Z. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova üniversitesi ilahiyat fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi,* 1(4), 173-206.

Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları,* (19), 499-522.

Yeşilyurt, Y. (2020). Sosyal bilgiler programındaki beceri ve değerlerin Yeni Zelanda sosyal bilgiler programındaki beceri ve değerler ile karşılaştırılması. *Journal of Social Sciences And Education*, 3(2), 450-464e

Yıldırım, Y., ve Çalışkan, H. (2017). The teachers opinions about values Education and values in the 2005 with 2017 Teaching Programme of Social Studies Lesson. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, *1*(1), 7-23.

Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi,* 8 (19), 207-223.

Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergi*si, (24), 407-416.

Yin, L. C., Loreman, T., Abd Majid, R., & Alias, A. (2019). The dispositions towards loving pedagogy (DTLP) scale: instrument development and demographic analysis. *Teaching and Teacher Education*, *86*, 102884.

Yörü, S. (2007). *Vatan sevgisi ve yurttaşlık bilinci oluşturmada lise coğrafya derslerinin yerinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara (Tez No: 257053)

Zakeri, H., Jowkar, B. & Razmjoee, M. (2010). Parenting styles and resilience. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 5, 1067-1070.

Zajda, J. (2023). *Globalization, values education and teaching democracy.* Switzerland: Springer Nature.

Zarrillo, J. (2012). *Teaching Elementary Social Studies.* Boston: Pearson Education, Inc

Wright, I., & Williams, D. (1977). An Analysis of Selected Curriculum Materials in Values/Moral Education.

ISBN: 978-625-367-626-1